

UNIVERSITA KARLOVA

Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

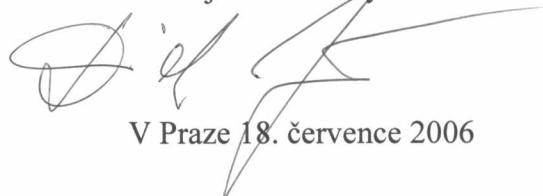
Politická geografie národnostních menšin
severoevropských států

Školitel: PhDr. Michael Romancov Phd.

Praha 2006

David Jareš

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny
prameny a literaturu

A handwritten signature in black ink, consisting of several stylized, overlapping loops and lines, positioned above the date.

V Praze 18. července 2006

1	Úvod.....	4
1.1	<i>Vymezení tématu</i>	4
1.2	<i>Struktura práce</i>	4
2	Geografické vymezení.....	6
3	Národ, národnost, národnostní menšina.....	6
4	Cleavage, centrum, periferie	12
4.1	<i>Cleavages</i>	12
4.2	<i>Centrum</i>	13
4.3	<i>Periferie</i>	13
5	Finsko.....	14
5.1	<i>Švédové</i>	16
5.1.1	<i>Školství</i>	17
5.1.2	<i>Média</i>	17
5.1.3	<i>Municipalita (kunta, kommun)</i>	18
5.1.4	<i>Švédská lidová strana (Svenska Folkpartiet, SFP)</i>	18
5.1.5	<i>Budoucnost</i>	19
5.2	<i>Sámové</i>	20
5.2.1	<i>Sámština, školství</i>	21
5.2.2	<i>Sámský parlament a postavení v politice</i>	21
5.2.3	<i>Vlastnictví půdy</i>	22
5.3	<i>Ostatní národnosti</i>	22
5.3.1	<i>Karelové</i>	22
5.3.2	<i>Tataři</i>	22
5.3.3	<i>Romové</i>	22
5.4	<i>Åland</i>	23
5.4.1	<i>Stručná historie</i>	23
5.4.2	<i>Autonomie</i>	24
5.4.3	<i>Parlament, Lagting</i>	24
5.4.4	<i>Politické strany zastoupené v parlamentu</i>	25
5.4.5	<i>Vláda, Landskapsregering</i>	25
5.4.6	<i>Guvernér</i>	25
5.4.7	<i>Domovské právo</i>	26
5.4.8	<i>Úřední jazyk</i>	26
5.4.9	<i>Komunální politika</i>	26
5.4.10	<i>Ekonomika</i>	26
5.4.11	<i>Školství</i>	27
5.4.12	<i>Média</i>	27
5.4.13	<i>Åland a Severská rada, Severská rada ministrů</i>	28
5.4.14	<i>Åland a EU</i>	28
5.4.15	<i>Ålandský model</i>	28
6	Dánsko.....	28
6.1	<i>Historie</i>	29
6.2	<i>Německá menšina</i>	31
6.2.1	<i>Jazyk, Školství</i>	33
6.2.2	<i>Reprezentace německé menšiny</i>	33
6.2.3	<i>Média</i>	34
6.2.4	<i>Církev</i>	34
6.3	<i>Faerské ostrovy</i>	34
6.3.1	<i>Historie</i>	34

6.3.2	<i>Faerština</i>	36
6.3.3	<i>Parlament (Løgting)</i>	36
6.3.4	<i>Parlamentní strany</i>	37
6.3.5	<i>Vláda (Løgmaður)</i>	38
6.3.6	<i>Vysoký komisař (Rigsombudsmand)</i>	38
6.3.7	<i>Média</i>	39
6.3.8	<i>Školství</i>	39
6.3.9	<i>Ekonomika</i>	40
6.3.10	<i>Lov velryb</i>	40
6.3.11	<i>Faerské ostrovy a EU</i>	40
6.3.12	<i>Členství v nadnárodních organizacích</i>	41
6.4	<i>Grónsko</i>	41
6.4.1	<i>Historie</i>	42
6.4.2	<i>Autonomie</i>	45
6.4.3	<i>Parlament (Landstinget)</i>	45
6.4.4	<i>Politické strany</i>	46
6.4.5	<i>Vláda (Landsstyret)</i>	46
6.4.6	<i>Regiony</i>	47
6.4.7	<i>Centrální autority Dánska v Grónsku</i>	47
6.4.7.1	<i>Folketing</i>	47
6.4.7.2	<i>Vysoký komisař (Rigsombudsmand)</i>	48
6.4.8	<i>Média</i>	48
6.4.9	<i>Školství</i>	48
6.4.10	<i>Grónsko a EU</i>	49
6.4.11	<i>Mezinárodní organizace</i>	49
7	<i>Švédsko</i>	50
7.1	<i>Historie</i>	50
7.2	<i>Finové ve Švédsku</i>	53
7.2.1	<i>Starousedlí Finové hovořící dialektem Meänkieli, Tornedalians</i>	53
7.2.2	<i>Švédští Finové (ruotsinsuomalaiset) - Finská imigrace ve druhé polovině 20. století</i>	54
7.3	<i>Sámové</i>	54
7.3.1	<i>Sámský Parlament (Sametinget)</i>	55
7.3.2	<i>Postavení sámštiny</i>	55
8	<i>Norsko</i>	56
8.1	<i>Historie</i>	56
8.2	<i>Sámové v Norsku</i>	57
8.2.1	<i>Samediggi - Parlament</i>	58
8.2.1.1	<i>Výkonná rada Sámediggi</i>	58
8.2.2	<i>Sámská parlamentní rada (založena 2000)</i>	58
8.2.3	<i>Média</i>	58
8.2.4	<i>Kultura</i>	59
8.2.5	<i>Vzdělání</i>	59
8.2.6	<i>Sámské organizace</i>	59
8.2.7	<i>Sobařství</i>	60
8.2.8	<i>Rybolov</i>	60
8.3	<i>Kvenové (norští Finové)</i>	61
8.4	<i>Norská jazyková diglosie</i>	62
8.4.1	<i>Bokmål</i>	62
8.4.2	<i>Nynorsk (Landsmål)</i>	62

9	Shrnutí	63
9.1	Finsko, Norsko	63
9.2	Švédské menšiny ve Finsku	64
9.3	Finské menšiny v Norsku a Švédsku.....	65
9.4	Dánsko.....	66
9.4.1	Šlesvičtí Němci	66
9.4.2	Faerské ostrovy	67
9.4.3	Grónsko	68
9.5	Sámové.....	69
9.6	Typologie menšin.....	71
10	Severní Evropa – globální pohled	73
11	Závěr.....	75
12	Summary	77
13	Projekt bakalářské práce.....	78
14	Literatura	80
15	Přílohy	83
15.1	Převaha nynorsk a bokmål v Norsku podle regionů	83
15.2	Základní data o Dánsku (www.dst.dk).....	83
15.3	Základní data o Norsku (www.ssb.no).....	84
15.4	Základní data o Finsku (www.stat.fi).....	84
15.5	Základní data o Švédsku (www.scb.se)	85
15.6	Volby do Sametingetu Švédsko (www.sametinget.se)	85
15.7	Obecní volby v norském Laponsku (www.ssb.no)	86
15.8	Mapa národnostních menšin v Evropě	87
15.9	Schéma historického vývoje severoevropských států	88

1 Úvod

Cílem práce je seznámit se stavem a politickým postavením národnostních menšin v Severní Evropě, jmenovitě v Dánsku, Norsku, Švédsku, Finsku a na Islandu z hlediska politické vědy. Tato oblast je poněkud ve stínu národnostních tenzí v Itálii, Španělsku, či Spojeném království, o rozbouřeném Balkánu ani nemluvě. Ve stínu je ovšem oprávněně, neboť všechny státy oblasti jsou téměř homogenní a případné menšiny se neuchylují k násilnostem. V tom je oblast naopak zajímavá, můžeme si položit otázku, jestli se zde nenachází model hodný následování.

1.1 Vymezení tématu

Na oblast se pokusíme podívat ze dvou hledisek:

- 1) Z politicko geografického - jak se severní Evropa měnila v prostoru a času a zaměříme se na periferní oblasti, jejich vývoj, postavení a vliv v rámci jednotlivých států
- 2) Z politologického, kdy budeme národnostní menšinu považovat za aktéra politického systému spojeného s periferií. Tento aktér své agregované zájmy artikuluje stupňujícími se požadavky, které vrcholí usilováním o autonomii, nebo nezávislost. Jinými slovy, reprezentace periferie se za určitých okolností rozhodne přestat být bezvýhradně loajální k centru a začne aspirovat na vybudování vlastního centra.

Politologicky se pokusíme vymezit periferie na základě Rokkanovy klasifikace periferií¹. Budeme tedy hodnotit zvolené regiony na základě tří kritérií:

- 1) administrativně-vojenská penetrace,
- 2) ekonomická závislost,
- 3) kulturní podřízenost.

1.2 Struktura práce

V první části práce se pokusíme definovat národnostní menšinu v politologickém smyslu, pokusíme se porovnat základní teorie nacionalismu a zamyslet se nad motivační mobilizací,

---

¹ ze stati Centres and Peripheries (Flora ed., 1999), Rokkan S., Lipset M., (1965)

kteřá probudila jednotlivá národní hnutí a vedla a vede k jejich politické reprezentaci. Vycházet budeme především z prací Hrocha² a Strmisky³, ukážeme jednotlivé strategie a motivace národnostních menšin v oblasti. Jako základ přehledu použijeme Šatavovu⁴ přehlednou knihu. Stručně se také zmíníme o teorii *cleavages*, která je základem našeho politologického pohledu na dané téma.

Ve druhé části práce se budeme zabývat jednotlivými státy a konkrétními menšinami. Tato kapitola bude mít charakter převážně deskriptivní, jednotlivé státy přiblížíme krátkým historickým úvodem, který ukáže sílu jednotlivých center a periférií v čase.

Na rozdíl od úvodu, kdy jsme stavěli na sekundární literatuře o nacionalismu nebo *cleavages*, zde budeme převážně vycházet z primárních zdrojů. Základní kostra je postavená na výčtu národností z Šatavovy knihy *Národnostní menšiny v Evropě*, ale konkrétní data jsou v drtivé většině odjinud.

Statistická data jsou převážně z internetových stránek národních statistických úřadů. Zaměříme se zejména na počty obyvatel jednotlivých území, která sledujeme, na jejich rozlohu a srovnání hustoty zalidnění, z politických dat se přednostně zaměříme na výsledky voleb.

Charakteristika jednotlivých institucí je čerpána rovněž z jejich internetových stránek, nebo z emailové korespondence, to se týká především politických stran.

V případě autonomních oblastí jsou to zákony o autonomii⁵ a jejich vývoj z oficiálních stránek jednotlivých parlamentů.

Reálie doplňující historický úvod jednak ze sekundární literatury, jednak z *wikipedie*⁶, v případě této internetové encyklopedie jsme se snažili údaje ověřit v sekundární literatuře, nebo na stránkách institucí, kterých se to týkalo.

Ve čtvrté části se pokusíme zhodnotit vztah těchto periférií na vertikální ose k centru a nadnárodním institucím a najít vztahy i na ose horizontální, tzn. jestli existují vztahy i mezi těmito perifériemi bez přímého zprostředkování centra. Stejně tak porovnáme postavení národnostních menšin v jednotlivých zemích.

---

² M. Hroch (1999)

³ P. Barša, M. Strmiska (1999)

⁴ L. Šatava (1994)

⁵ Vycházel jsem z anglických překladů těchto zákonů, původní názvy jsem neměl k dispozici u všech norem, proto v textu budou tyto zákony nazývány Zákon o autonomii, v anglické verzi „Home Rule Act“.

⁶ Wikipedie – internetová otevřená encyklopedie, její anglická verze, ze které vycházíme, má přes 1,8 milionu hesel

2 Geografické vymezení

Geograficky se oblast výše zmíněných zemí zahrnuje Skandinávský a Jutský poloostrov a okolní ostrovy, oblast východně od Botnického a severně od Finského zálivu na západ od Ruské federace, Faerské ostrovy a Island v severním Atlantiku a Grónsko, které sice geograficky náleží již k Americe, ale politicky je součástí Dánska. Jedná se o státy s velkými řídko obydlenými územími často v polárních oblastech, na ostrovech, nebo odlehlých údolích západní Skandinávie daleko od center. Zároveň je nepominutelná skutečnost, že celá tato oblast je periferií Evropy, což rezonovalo a rezonuje v politice těchto národů dosud. Ukážeme, že odlehlé oblasti od centra reagovaly a reagují snahou vymezit se vůči centru, což v minulosti vedlo k osamostatnění Norska, Finska a Islandu, k rozsáhlé a velkorysé autonomii Faerských ostrovů, Grónska a Alandských ostrovů a původní obyvatelstvo žijící v severních oblastech Skandinávie zažívá svou renesanci.

3 Národ, národnost, národnostní menšina

Ani ve stručném úvodu nemůžeme pominout E. Gellnera, předního teoretika nacionalismu, který viděl vztah mezi vznikem národa a vývojem moderní průmyslové společnosti, jenž se projevuje v potřebě široce sdílené identity. Tato společnost nutně vyžaduje schopnost lidí, kteří se neznají a ani nikdy znát nebudou, společně spolu komunikovat v nebývale širokém prostoru, za současné potřeby moderního státu masivně s lidmi manipulovat. „*Nacionalismus není probuzením národů k sebevědomí: nacionalismus vynalézá národy tam, kde nejsou*“⁷, za což bývá kritizován. Gellner je napadán, že zaměňuje následek za příčinu a že funkcionalisticky dovozuje ze vzniklé potřeby vznik vhodných institucí. Anthony D. Smith odmítá přístup, ve kterém by si společnost mohla vybírat podle potřeby, co je právě užitečné a míchat to, kritizuje modernistický a postmodernistický přístup, trvá na důležitosti historického fundamentu a tradic: „*Historie není cukrárna ve které si děti smějí vybírat a míchat*“⁸. To je jistě pravda, ale není „*důvod, přijímat hypotézu o Šípkové Růžence, kterou nám předkládají nacionalisté, tj. názor, že nacionalismus je probuzení něčeho jsoucího, co doposud jen dřímalo*.“⁹ Gellner se Smithem (svým žákem) polemizuje a tvrdí, že i kdyby jeho pohled byl správný jen

⁷ Gellner (1964)

⁸ Antony D. Smith, *Gastronomy or Geology? The role of nationalism in the reconstruction of nations*, in: *kation and Nationalism* 1/1994

⁹ J. Hall: *Nacionalismy utříděné a vysvětlené*, in: *Sociologický časopis* 2/1995

z poloviny, nebo i méně, pro pochopení nacionalismu a národa to bohatě stačí.¹⁰ Pro náš účel se hodí pojetí Miroslava Hrocha, který se snaží najít kompromis mezi těmito výraznými názory. Nedrží se pouze průmyslového rozvoje, ale tvrdí, že národ je výsledkem dlouhodobého a komplikovaného procesu zahrnujícího nejen ekonomické vztahy, ale i politické, geografické, kulturní, lingvistické, náboženské a historické otázky. Polemizuje s Gellnerovou tezí, že nacionalismus vytvořil národy jako příliš zjednodušující a navrhuje držet se termínu národní identita, už z důvodu problematického vymezení nacionalismu a jeho přesné definice, nehledě na rozdílné chápání tohoto termínu v jiných jazycích. Tři znaky pokládá za nepominutelné:

- 1) kolektivní „paměť“, sdílený společný osud,
- 2) hustou spleť kulturních, nebo lingvistických vazeb, dosahujících vyššího stupně sociální komunikace uvnitř skupiny, než mimo ni
- 3) koncepce rovnosti všech členů skupiny organizované jako občanská společnost.¹¹

Hroch také rozlišuje tři fáze geneze nacionalismu:

V první fázi A se jedná o činnost minoritní, týkající se především úzce vymezené kulturní elity zaměřené literárně, kulturně a folkloristicky. V této fázi se nejedná o nacionalismus, nebo politiku, ale především o výzkum v úzké vrstvě badatelů nutně etnicky nepříslušející ke zkoumané skupině.

Ve druhé fázi B se objevují první skupiny buditelů a průkopníků národní myšlenky a začíná kampaň za její prosazení.

Ve třetí fázi C už je konstituovaný národ jako entita masové politiky a prosazující se politickými prostředky. Dnes už nikdo seriosně neobhájí primordialistický původ národa, ale význam historie si nikdo rovněž nedovolí zpochybňovat. Na dějiny se váže kolektivní vědomí národa a dodává si tím legitimitu svých požadavků.

Finsko bylo typický příklad. Skeptický hlas zněl, že důkaz národa je pouze národní stát sám, proti čemuž zaznívala námitka, že autonomie už takovým důkazem je. Nakonec převážil názor, podle kterého je nutné zaměřit se na historii finského lidu a ten svou historii má, nehledě na existenci či neexistenci historického státního celku.

Na počátku 19. století bylo v Evropě sedm státních národů: Španělsko, Švédsko, Dánsko, Británie, Portugalsko, Nizozemí a Francie (Švédsko a Dánsko byly multietnické). Cesta k modernímu národu v jejich případě vedla postupnou reformou pozdně feudálního absolutis-

¹⁰ Gellner E., Smith A., The nation: real or imagined ?The Warwick Debates on Nationalism. In: Nations and Nationalism 2, no. 3 (1996), str. 367-8

¹¹ Pro porovnání John Breuilly definuje národ třemi charakteristikami: 1) národ má svůj jasný vlastní charakter, 2) jeho zájmy a hodnoty jsou prioritní před všemi ostatními 3) musí být nezávislý, jak jen to jde, což obvykle vede k požadavku politické suverenity, Breuilly J., Nationalism and the State, Chicago 1985,

tického státu v moderní stát. Existující státní idea se rozšiřovala směrem níž, doplnění státních elit se dělo šířením národní ideje mezi lidové vrstvy. Bylo možné navazovat a rozvíjet dosavadní státní ideu, ale s nastupujícím rizikem konfliktu s novou konkurenční identitou zrozenou na periferii státu, v našem případě jiné národnosti prožívající zrod současně s modernizací státu a nutnou mobilizací obyvatelstva k přijetí změn. A tyto nově vzniklé identity budou předmětem našeho zájmu. Transformace etnických skupin v moderní národy byla vedena národními hnutími, jejichž klasifikace je složitá, protože podmínky a strategie se lišily případ od případu. Národní hnutí byla mobilizována snahou vyrovnat deficit mezi vládoucí skupinou a danou etnickou skupinou, především v oblastech překonání jazykové diskriminace a práva na vlastní literární jazyk a kulturu, překonání politické nesvéprávnosti členů etnické skupiny a právo účasti na politickém rozhodování, odstranění podřízeného sociálního postavení a v úsilí o plnou sociální skladbu. Pokud etnická skupina vyřešila, nebo je na cestě úspěšně tyto problémy vyřešit, pak můžeme hovořit o novém moderním národu. O konci národního hnutí můžeme hovořit tam, kde se podařilo vytvořit národní stát, nebo alespoň dosáhnout široké autonomie v rámci multinárodního celku.

Přednárodní identity, jako etnická, státně dynastická nebo říšská (Rusko, Velká Británie) a identita zemská vztahující se k teritoriu (většinou historické politické celky) po buržoazní revoluci a nástupu občanských práv nutně ovlivnily podobu budoucího národa. Tam, kde Hrochova fáze B adoptovala občanské prvky, vztah k říši byl téměř jen formální (Norsko). Pokud občanská identita předcházela identitu národní, došlo ke splynutí národa a státu jako v USA, nebo ve Francii. V Norsku a Finsku probíhal integrovaný vývoj národního hnutí, fáze B bylo dosaženo ještě v podmínkách pozdně feudalistického státu a fáze C se kryla přibližně s konstituováním občanských a modernizačních reforem¹².

Sociální skladba agitátorů národních hnutí zásadně ovlivňovala fázování a strukturu požadavků národních hnutí. V Norsku se národního hnutí účastnily i vyšší třídy, advokáti, lékaři, obchodníci, vysocí státní úředníci, naopak ve Finsku, podobně jako v českém prostředí, měly velký vliv nižší a střední vrstvy inteligence – duchovní, středoškolské profesory, úředníci, svobodná povolání, většinou spojené s městským prostředím.

Na podchycení všech skupin obyvatelstva závisel úspěch národního hnutí. Ve Finsku, které sice bylo od roku 1809 součástí Ruska, ale v prvních desetiletích byla jazykem elity de facto i de iure švédština, nebyl problém mezi finskými sedláky a švédskými úředníky ve smyslu

---

¹² Hroch (1999), s. 15 an.

útlaku, sedláci však stále více pocítovali odlišnost a nechuť k příslušníkům vládnoucího¹³ národa, kterým nerozuměli. Na sněmu 1863 právě většina reprezentovaná sedláky a duchovními navrhla zrovnoprávnění finštiny a její zavedení do škol, stejně jako zrušení zbývajících feudálních privilegií švédské šlechty, ovšem motivace byla vedena i v méně duchovních oblastech, jako například liberalizace ekonomiky a celní politika.

Finské národní hnutí nakonec bylo nuceno čelit rusifikačním tlakům po boku švédsko jazyčného obyvatelstva. Spojení podnikatelů obou národností, společný odpor proti tlaku Ruska, i když nesrovnatelně slabšího, než v jiných částech carského impéria, otupil pravděpodobně původní animozity mezi menšinovým „elitním“ švédskojazyčným etnikem a většinovým finskojazyčným (Svekomani x Finnomani).

V Norsku byl spor svobodných sedláků s vysokou byrokracií a obchodníky, kteří přijali jako spisovnou řeč modifikovanou dánštinu s norskou výslovností (*riksmål*). Snaha vytvořit moderní norštinu mixem původních dialektů (*landsmål, nynorsk*) se nesetkal s všeobecným úspěchem. Jazyková otázka v Norsku měla relativně malou důležitost, tense mezi riksmål a nynorsk nebyla zdaleka dominantní. Ve Finsku bylo finské národní hnutí vedeno podobně jako české na půdorysu jazykovém (*Kalevala*¹⁴) s ústředním zaměřením vypořádat se se švédskou jazykovou dominancí. Jazyková otázka tedy důležitým činitelem, ale není nezbytná. Jazykový program působí vně vůči státní moci a dovnitř směrem k členům skupiny jako identifikační, mobilizační a komunikační nástroj, jako prostředek identitární mobilizace. V Norsku přijetí dánštiny s norskou výslovností místními elitami upozadilo hnutí za norštinu sestavenou z místních dialektů, bylo zahájeno později s dílčími úspěchy v rurálních konzervativních oblastech západního a jižního Norska. V praxi je Norsko příkladem diglosie, podobně jako Řecko. Ve Finsku byl oproti tomu bez problémů zvolen dialekt pro základ spisovné finštiny, i pod vlivem Sellmanovým¹⁵. Díky nulové psané finské literární tradici byl položen důraz na mluvenou a mytologickou tradici (*Kalevala*, časopis *Suometar* /finská obdoba Krameriových listů/). Možnost používat finštinu ve školách byla zavedena po zrovnoprávnění se švédštinou v polovině 19 století. Vyšší počet dětí na středních školách znamenal rostoucí počet obyvatel schopného abstraktně myslet a pochopit pojmy jako třída, národ a uvědomovat si širší identitu a přijmout národní jazyk jako nástroj jistější kariéry proti nerovné soutěži se státním národem. Kde byla sociální skladba národního hnutí úplná, primární byly politické požadavky (Norsko,

¹³ Přestože od roku 1809 bylo Finsko součástí Ruska jako Velkovévodství finské, mělo velmi širokou autonomii, švédská vládní elita si udržela své pozice a švédština zůstala úředním jazykem

¹⁴ *Kalevala* – básnický epos odkazující k dávné historii Finů, jedno z východisek pro kodifikaci spisovné finštiny

¹⁵ Snellman, Johan Vilhelm (1806-1881) – finský politik, senátor; velký propagátor za zrovnoprávnění finštiny se švédštinou, stejně jako za modernizaci země

Polsko), národní hnutí nezahrnující celou skladbu obyvatelstva přednostně zdůrazňují kulturní a jazykovou otázku¹⁶.

S nástupem masové politiky se konsolidovaný národ začíná politicky projevovat, je nucen zahrnout do své politické agendy i ostatní zájmy, a jelikož už je sociální skladba kompletní, hájí dílčí zájmy pod národní značkou. Nacionální identita částečně překrývá ostatní sociální dělení a typický je *verzuilling*, pilarizace politiky. Spolu s nástupem politických stran se tvoří řada organizací zastupujících dílčí zájmy paralelně podle národností; národní identita je silnější než vazba k sociální skupině. Po dosažení nezávislosti nacionální identita nemizí, ale přestává překrývat ostatní cleavages, která vyplouvají na povrch a jsou artikulována v politické soutěži. Politická strana národnostní menšiny tak zastupuje široký rejstřík zájmů příslušníků minority (Švédská národní strana). Nástup národností do politiky znamená změnu ze služebného vztahu na vztah soutěživý, kompetitivní, a usiluje o podíl na moci v politickém boji; vědomí limitů možných v této soutěži v sobě ukrývá latentní hrozbu secesionismu, kde se národní reprezentace může těšit s dosažení většinového postavení.

Hroch uvádí tři roviny, fáze politických požadavků¹⁷

- Substituční – požadavky uznání vlastního národa státním národem, uznání rovnoprávnosti kultury; v represivních režimech kulturní požadavky substituovaly požadavky politické
- Participace – požadavek na podíl v řízení místních a regionálních záležitostí; v protestantských oblastech též účasti na církevní správě
- Sebeurčení – nemusí jít nutně o samostatnost, ale zpravidla je ona vyvrcholení; artikulace požadavku autonomie, pocit že národ rozhoduje sám své věci(různé formy, Finsko bránilo autonomii danou regionu carem proti rusifikaci ve finále společně se švédsky mluvícím obyvatelstvem, autonomie Finska; Litevci se bránili asimilaci a požadovali autonomii Litevců)

I když národní hnutí většinou neartikulovala požadavek nezávislosti, v případě krize nadnárodní entity se nadšeně chopila příležitosti a budovala svoje státy i za cenu nedemokratické formy vlády (Slovenský a Chorvatský stát).

V prostředí multietnických států je postavení nedominantního národa prakticky vždy možné pokládat za periferní, navíc když většinou často obývá i periferii geografickou. Region, regionální identita je povědomá a smířená s rolí periferie centra, naproti tomu národní identita se z podstaty brání roli periferie přijmout a usiluje se etablovat jako alespoň centrum ve své oblasti s dílčími svými periferiemi pod svým vlivem.

---

¹⁶ Hroch (1999), s. 53 an.

¹⁷ Hroch (1999), s. 83 an.

Regionální identita je tedy povědomě smířená s rolí periferie vůči centru a bojuje za dílčí zájmy týkající se regionu (Skåne v jižním Švédsku), problém vzniká až tehdy, kdy se v provincii objeví relevantní mluvčí, jehož zájmy přesahují rámec periferie (v Norsku to byly obchodní kruhy). Národní hnutí používá obrázek periferie jako důkaz zanedbávání centrem, ať skutečné, nebo domnělé. Vytváří novou pospolitost, která hovoří jménem periferie a artikuluje jeho zájmy, jakoukoli krizi dokáže použít jako zbraň proti centru. Klasické dělení centrum periferie popisuje fakt, kde je reálně část celku na okraji a jak se s tím periferie a centrum vyrovnají, periferie je v podstatě se svým postavením smířená. Pokud na periférii vznikne národní hnutí, dříve či později si fakt periferie bude vykládat jako nerovnost a bezprávi a jeho cesta k sebeurčení bude vedena motivací být centrem, byť menším. Pokud se centru podaří periferní národní hnutí přesvědčit, že spojení s ním je výhodné, marginalizuje tím proces sebeuvědomění (Wales, Cornwall, Bretaň, Skotsko, Sardinie, Laponci (?), Kašubové, Morava ...) a potenciální adepty aspirujících na vybudování vlastního národa asimiluje.

Národnostní menšina je skupina příslušníků národa žijící mimo mateřský stát, Němci v Dánsku, Finové ve Švédsku, Švédové ve Finsku; relevantní je nejen jejich stupeň národní identifikace na daném území a vztah k centru, ale i vztah této menšiny s mateřským národem, který má svůj stát; je tedy svým způsobem nejen subjektem vnitřní politiky, ale i mezinárodních vztahů.

Můžeme zde sledovat kulturní vyspělost obou národů, identifikaci menšin a vztah s mateřským národem a dostaneme tak tři modely:¹⁸

- mateřský národ výrazně silnější než státní – výbušná situace, meziválečné ČSR;
- mateřský národ slabší než státní, Dánové ve Šlesvicku po roce 1864;
- oba jsou vyrovnané, což je nejkomplicovanější, protože vyžaduje dohodu státního a mateřského, což se málokdy podaří, čestnou výjimkou je vztah Švédska a Finska.

Hlavními požadavky těchto menšin jsou převážně na participaci na místní a regionální úrovni, případně forma autonomie. Státní národ má instinktivní obavu z trojského koně, nicméně neuspokojené národní hnutí může vést až k secesionistickým požadavkům.

Národnostní menšinu, která nemá žádný mateřský národní stát Hroch navrhuje označovat raději podle stupně identitární mobilizace etnickou skupinou (Sámové), nebo národním hnutím nebo národem v případě dosažení autonomie (Faeřané, Gróňané).

Michael Hechter¹⁹ v této souvislosti hovoří o periferním nacionalismu v případech, kdy v rámci státu jsou zahrnuta kulturně odlišná prostředí a snaží se ustavit svou vlastní vládu,

¹⁸ Hroch (1999), s. 150 an.

¹⁹ Hechter (2000), s. 15 - 17

případně se snaží o získání autonomie nebo nezávislosti. Odlišuje to však od iridentistického nacionalismu, který je charakteristický snahou změnit hranice a území obývaná menšinovým etnikem připojit k mateřskému národního státu, uvádí příklad Sudet.

4 Cleavage, centrum, periferie

4.1 Cleavages

Teorie cleavage, kterou rozpracoval norský politolog Stein Rokkan, vychází z přesvědčení, že základem politiky je konflikt skupin reprezentujících zájmy jednotlivých skupin, tříd, národů a linie konfliktu probíhají kolem určitých dělicích, štěpících linií - cleavages. Lipset a Rokkan²⁰ vyšli s Parsonsova schématu AGIL²¹ a pokusili se vnést řád do klasifikace štěpení společnosti a jejich typologie vidí jako konflikty umístěných na základě dvou křížících se os, teritoriální centrum- periferie a funkcionální s protilehlými konci určitost, věčnost (specific) - ideologie. Z toho vyvodili čtyři základní konflikty ve společnosti, které jsou produkty dvou zlomových historických událostí, národní a průmyslové revoluce:

- 1) podřízená periferie vs. centrum, dominantní kultura
- 2) církve vs. stát vzešlých z národní revoluce a
- 3) primární vs. sekundární producenti a
- 4) zaměstnanci vs. zaměstnavatelé z revoluce průmyslové²².

Konflikt, který nás bude zajímat, je štěpení (cleavage) na ose teritoriální, která nám umožňuje modelově vyjádřit vzdálenost mezi vládnoucím národem a kulturou na periférii, umístění na funkcionální ose ukazuje vztah k modernizaci, vznik národů je sice obecně spjat s modernizací, pokud je však národní hnutí spojeno s církví, nebo proběhne před občanskou revolucí, bude se na vertikále pohybovat výše, než v případě národů, kde budování národního národa jde současně s budováním moderního státu. (Slovenský štát, Balkán, Polsko mezi válkami; oproti např. Norsku nebo Českým zemím).

Aby vznikl vztah mezi periferií a centrem musíme především definovat prostor, kde se má odehrávat. Nabízí se weberovské²³ prostorové geografické vymezení teritoria s hierarchicky uspořádanou organizací k udržení řádu na daném území pomocí monopolu legitimní fyzické

²⁰ Lipset, Rokkan, (1967)

²¹ Parsonsovo schéma se čtyřmi vrcholy – Adaptation (adaptace na přírodní a sociální prostředí), Goal attainment (cílový model, cíle o něž jednotliví aktéři usilují), Integration (spolupráce v rámci společnosti a sociálních skupin vedoucí k soudržnému celku), Latency

²² Lipset, Rokkan(1967), s. 25

²³ Weber M., Politika jako povolání,(s. 247), in: Weber M. Metodologie, sociologie a politika, OIKOYME-NH, Praha 1998

moci. Rokkan šel dál a přidal kulturní a ekonomický faktor, jejichž úroveň vypovídá o struktuře společnosti v dané oblasti a jimi definuje ekonomická, kulturní a administrativně vojenská centra.

4.2 *Centrum*

Centrum je privilegované místo, které se v politickém teritoriu nachází tam, kde se shromažďují držitelé moci. Místo pro shromažďování, rozhodování a udržování kultu upevňující společenství. Tato místa Rokkan rozděluje do tří typů

- vojensko-administrativní centra – sídlo ministerstev, soudů, zastupitelských úřadů, ozbrojených složek
- ekonomická centra – sídlo burzy, obchodních korporací, bank, odborů, průmyslu
- kulturní centra – akademické a vědecké instituce, arcibiskupství, divadla

Pokud jsou všechna soustředěna na jednom malém teritoriu, hovoří o monocentrické struktuře, pokud jsou rozptýlena na více místech, jedná se o polycentrickou strukturu. Není nezbytně nutné, aby ekonomické a politické instituce sídlily na jednom místě. Centrum se vyznačuje vysokou koncentrací lidí zabývajících se řízením a komunikací, je tak v postavení řídicího elementu. Centrum je vrcholkem hierarchie složené z regionů a regionálních center.

4.3 *Periferie*

Rokkan periferii nechápe v úzce geografickém smyslu jednotky formálně řízené centrem, již nepochopíme jinak, než skrze centrum, ale jako širší téma s ústředním bodem – člověkem. Proto je „centrum tvořeno souborem osob majících zásadní postavení v procesu rozhodování, zatímco periferie je tvořena souborem jedinců, kteří, jako účastníci daného systému vzájemných vztahů, mají jen malý vliv na skupiny v centru a jejich rozhodování.“²⁴ Základní znaky periferie jsou vzdálenost, odlišnost a závislost. Obyvatele periferie spojuje společná identita odlišná od centra a vědomí trvalého tlaku centra. Ideální znaky periferie podle Rokkana jsou tyto:

- dobytá, odlehlá území řízená úředníky odpovědnými centru, nikoli spravovanému teritoriu
- oblasti ekonomicky zaostalé, resp. orientované na jednu komoditu
- absence kulturních institucí posilující lokální identitu.

---

²⁴ Říchová (2000) s. 280-1

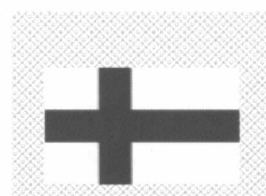
Rokkanova stupnice periferií²⁵

Proměnná	Stupeň	Charakteristika periferního regionu
Administrativně-vojenská penetrace	0	Odlehlé teritorium, žádná penetrace administrativními agenturami
	1	Dobyté území: spravované z centra
	2	Federované/připojené uvnitř nějaké zastřešující struktury teritoriální vlády
	3	Teritoriálně nezávislé: subjekt vlády z jiného centra
Ekonomická závislost	0	Primární subsistence ekonomiky: minimální vazby k centrálnímu regionu, nízká monetarizace
	1	Primárně tržní ekonomika závislá na trzích uvnitř i vně teritoria
	2	Sekundárně tržní ekonomika orientovaná hlavně na vnitřní trh
	3	Sekundárně tržní ekonomika orientovaná na vnější trhy
Kulturní odlišnost	0	Předliterární, izolovaná kultura: neexistuje odlišný kulturní standard, ale ani přímá podřízenost vnějšímu standardu
	1	Kompletní podřízení centru jazykovou i rituální identitou
	2	Částečná podřízenost: odlišný a/nebo náboženský standard, ale ne úplná segmentace
	3	Odlišná kultura a odlišné vlastní instituce

Vývoj vztahu centra k periferii²⁶

- 1) rozvoj politické struktury centra vedoucí ke vzniku moderního národního státu
- 2) Progresivní pronikání centra do periferie, vytvoření systému řízení, kontroly a komunikace, hodnoty sdílené obyvateli centra pronikají na periferii jen zvolna
- 3) Progresivní reorganizace periferie – v rámci daných vztahů jsou na periferii vyvolány vnitřní změny vedoucí k občanskému cítění a požadavkům na participaci a mobilizaci obyvatelstva
- 4) Politický rozvoj periferie

5 Finsko²⁷

Území dnešního Finska bylo historicky osídlené ugrofinskými kmeny. V období 1050 – 1150 n. l. se na neobydleném jižním a západním finském pobřeží začali usazovat osadníci ze švédských provincií Roslagen, Gästrikland a Hälsinland. Ve středověku o území dnešního Finska usilovalo katolické Švédské království s ortodoxním Novgorodským knížectvím, úspěšné bylo Švédsko a udrželo Finsko až do roku 1808.

²⁵ Flora, 1996, s. 119

²⁶ Badie, 1994, *Le développement politique*, Paris, Economica. In: Říchová, 2000 s. 282

²⁷ Mapa - http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/16/Finland_1996_CIA_map.jpg/498px-Finland_1996_CIA_map.jpg, 13. 6 2006

Vliv švédské kultury a jazyka ve Finsku dosáhl vrcholu v 18. století, zatímco finština byla jen řečí rolníků. Švédsko definitivně ztratilo Finsko ve Finské válce 1808-9. Car Alexandr I. povýšil Finsko na autonomní velkovévodství, slíbil stavům respektovat jejich víru, kulturu a práva a autonomii v rámci carského impéria. Švédština zůstala oficiálním jazykem. K Velkovévodství byla připojena Karelie, také obývaná ugrofinským obyvatelstvem, ale historicky to bylo území pod ruským vlivem a christianizované z východu. Po roce 1809 se ve Finsku objevují i Rusové, Tataři a Židé.

V 19. století se v celé Evropě začínají objevovat národní hnutí, jazyk se stal důležitým mobilizačním a ideologickým nástrojem. Nejviditelnějším projevem finského národního obrození byl důraz na kodifikaci finštiny jako literárního jazyka, který by se vyrovnal švédštině. V roce 1831 byla založena Finská literární společnost a roku 1835 byla

publikována Kalevala, finský národní epos. Mezi Finy a Švédy nebylo nepřátelství, národní hnutí bylo naopak zpočátku podporováno a stimulováno švédskými učiteli jako například básníkem Johanem Runebergem.

Zpočátku, v Hrochově fázi A až B, se národní hnutí soustředilo na jazyk a kulturu jako základní znak národní identity a rychle se vyvíjelo i politické povědomí a ambice a hnutí je symbolizováno takovými osobnostmi jako Johan Vilhelm Snellman a Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen. Toto hnutí nazývané „Fennomania“²⁸ dosahuje rychle kulturních a politických výsledků. V roce 1863 je finština zrovnoprávněná se švédštinou jako úřední jazyk. Hlavně v 70 a 80 letech se Švédové zmobilizovali a zahájili agitaci²⁹ mezi švédsko-jazyčným obyvatelstvem udržet svou kulturu, především na kulturním a vzdělávacím poli mezi rolnickým, švédsko-jazyčným obyvatelstvem. Obě národní obrození šla jakoby proti sobě, Švédská elita shora

²⁸ Fennomani – politické hnutí ve Finsku 19. století, které usilovalo o zrovnoprávnění finštiny se švédštinou, po Krymské válce členové tohoto hnutí založili Finskou stranu, která se na přelomu století rozdělila na Mladofinskou a Starofinskou stranu

²⁹ Svekomani – švédské národní hnutí snažící se udržet výsadní postavení švédštiny a švédské kultury

mobilizovala ostatní členy národa k udržení privilegií, finské obrození usilovalo vyrovnat se švédské populaci vychovat vlastní národní elitu. Úsilí švédského obyvatelstva udržet bilingvní status Finska spojil všechny vrstvy švédské populace.

Období mezi lety 1917 až 1923 bylo zásadní pro budoucí existenci Finska, v té době byl švédsky hovořícím občanům Finska přiznán status druhého státního národa, švédština byla uznána jako druhý úřední jazyk a byla uznána rozsáhlá autonomie v kulturní a vzdělávací oblasti, Åland byl uznán jako čistě švédská autonomní provincie.

Historické, původní menšiny ve Finsku jsou Švédové, Sámové, Romové, Tataři, Židé a Rusové.

5.1 Švédové

I podle nové ústavy z března 2003 je Finsko zemí dvou národů, Finů a Švédů, oba jazyky jsou úřední, všechna vládní agenda se vede v obou jazycích, i když Švédů je dnes ve Finsku něco přes 5%, konkrétně 5,6, což znamená přibližně 300 tisíc lidí. Nejvíce Švédů žije v pobřežních oblastech Uusimaa, Turunmaa a Ostrobothnia, přes 12 tisíc žije ve finských oblastech ve vnitrozemí (cca 4%), 26 tisíc na autonomních Ålandských ostrovech (někdy se nezapočítávají mezi ostatní švédské obyvatelstvo).

Poměr švédského obyvatelstva pomalu klesá, v důsledku migrace do Švédska, velký vliv má také rostoucí podíl smíšených rodin, kde uchování motivace udržovat švédskou kulturu může být podstatně nižší.

Musíme rozlišovat mezi Švédy ve vlastním Finsku a na Ålandu. Švédové ve Finsku se nepovažují za „Švédy, tedy lidi spojené nějakým pevným poutem ze Švédskem, ale mnohem více se cítí jako „švédsky hovořící Finové, kteří se po boku finsky hovořícího obyvatelstva zasloužili o zrod moderního Finska. Považují se za integrální část Finska bez nároků či plánů na nějakou formu oddělení od Finska³⁰. Ålandské obyvatelstvo je jiný případ, je to oddělené souostroví se svou historií a identitou, kulturně se ovšem cítí bližší Švédsku. Dlužno říci, že i ve Finsku je specifičnost Åland vnímána, na počátku 90 let zazněl z kraje politického spektra návrh vyměnit se SSSR Åland za Karelii. V žádném případě nechci tvrdit, že je to vážně myšlené téma finské politiky, ale domnívám se, že to ilustruje pohled Finů na ostrovy a že je považují za něco spíš „nefinského“³¹.

³⁰ Korespondence s p. R. Sandelinem z kanceláře Švédské lidové strany, 1. 6 2006

³¹ Tandefelt M., The Finland-Swedes – the Most Privileged Minority in Europe ?in: Minority Languages The Scandinavian Experience, Nordic Language Secretariat, Oslo 1992

Švédská menšina je tedy rozdělena na dvě odlišné části s vlastní identitou i vlastním systémem politické reprezentace. Ålandské vlastní parlament s lokálním spektrem vlastních politických stran a dvěma poslanci ve finském parlamentu, „kontinentální Švédofinové“ s bohatou soustavou kulturních a společenských organizací, politicky reprezentovaní Švédskou lidovou stranou.

Poměr švédského obyvatelstva od roku 1610³²

rok	počet	%	rok	počet	%
1610	70,000	17.5	1940	354,000	9.5
1749	87,200	16.3	1950	348,300	8.6
1815	160,000	14.6	1960	330,500	7.4
1880	294,900	14.3	1970	303,400	6.6
1890	322,600	13.6	1980	300,500	6.3
1900	349,700	12.9	1990	296,700	5.9
1910	339,000	11.6	1995	294,664	5.8
1920	341,000	11.0	2003	285,327	5.5
1930	342,900	10.1			

5.1.1 Školství

Je zásadně důležitá role švédských škol a kontakt švédsky mluvících dětí mezi sebou. Ve Finsku je na 300 základních škol vyučujících ve švédštině na které navazuje školství střední a potom dvě švédské školy vysoké, Åbo Akademi a Swedish School of Economics and Business Administration. Možnost vysokoškolského studia je i na několika bilingvních univerzitách, včetně Helsinské university, Helsinské technologické university a Divadelní akademie.

5.1.2 Média

Ve švédštině vychází překvapivě vysoké množství tištěných médií, největší švédský denník, Hufvudstadsbladet, vychází denně v nákladu přes 50 tisíc výtisků, následovaný Vasabladetem, vydávaným v Ostrobothnii. Je mnoho dalších titulů lokálního významu a týdeníků. Týdně vycházejí i politické časopisy Arbetarbladet a Ny Tid.

Ve veřejnoprávních médiích YLE je oddělené vysílání ve švédštině, rozhlas vysílá švédsky na stanicích **Radio Vega** a **Radio Extrem**. Televizní vysílání ve švédštině zabírá přibližně jednu desetinu obsahu na dvou televizních kanálech. Existuje také široká nabídka rozhlasového a

³² www.virtual.finland.fi

televizního vysílání ze Švédska a nabídka komerčních stanic. V roce 2001 začal vysílat oddělený digitální televizní program v rámci YLE. Švédská menšina má celou síť nevládních, občanských aktivit, spolků, které udržují kulturní život na vysoké úrovni

5.1.3 Municipalita (*kunta, kommun*)

Kunta, kommun jsou nejnižší samosprávné jednotky ve Finsku, v jejichž čele stojí volená rada (*kunnanvaltuusto, kommunfullmäktige*), která volí starostu (*kaupunginjohtaja, stadsdirektör* ve městech, *kunnanjohtaja, kommunsdirektör* pro obce a oblasti). Může být monolingvní, nebo bilingvní, v tomto případě je stanoven minimální 8% podíl populace druhého jazyka jako spodní hranice pro vyhlášení dvoujazyčnosti provincie. V praxi se však, vzhledem k úbytku švédského obyvatelstva v bilingvních oblastech uznává 6% i méně, aby nebylo nutné dosavadní bilingvní měnit. Na tuto úroveň je přenesena velká míra odpovědnosti mj. v kulturních a školských záležitostech, švédská komunita tak má široký prostor ovlivňovat tyto oblasti.

5.1.4 Švédská lidová strana (*Svenska Folkpartiet, SFP*)

Strana zaměřená především na ochranu práv švédské jazykové menšiny. Od založení v roce 1926 byla velmi často členem vládních koalic, přes svou relativně malou velikost. Její orientace je středově liberální, zastupuje většinu švédsky hovořícího obyvatelstva. Záběr je velmi široký s důrazem na svobodu, sociální smír, vzdělání, životní prostředí ap. Nacionální otázka, je-li nastolena, zahrnuje požadavky pouze v kulturní a jazykové oblasti. SFP nemá v programu náznak o usilování o autonomii, nebo podobný požadavek na speciální režim na územích se švédskou menšinou³³. Mezi Svekomany a Finnomany nevězí hluboká propast, takže jsou švédsky hovořící poslanci i mezi členy jiných stran, stejně tak obsazení nejvyšších politických a úředních pozic se neděje podle národnostního klíče, naopak zastoupení Švédu (mluvících ovšem perfektně také finsky) je většinou vyšší, než odpovídá poměru v populaci.

³³ Korespondence s p. R. Sandelinem z kanceláře Švédské lidové strany, 1. 6 2006

Strana Š – švédsky hovořící poslanci	2003			1999	
	Š	%	Kř	%	Kř.
Suomen Keskusta (KESK), Finské Centrum, Lib.	0	24,7	55	22,4	48
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP)	1	24,5	53	22,9	51
Kansallinen Kokoomus (KOK), Národní koaliční strana, lib- kon	2	18,0	40	21,0	46
Vasemmistoliitto (VAS), Levá aliance, social.	1	9,9	19	10,9	20
Vihreä Liitto (VIHR), Zelení	1	8,0	14	7,5	11
Suomen Kristillisdemokraatit (KD), křes. dem	1	5,3	7	4,2	10
Svenska Folkepartiet i Finland (SFP), Šv. lid. str	8	4,6	8	5,1	11
Perussuomalaiset (PS), Práví Finnové, agr-nacion.	1	1,6	3	1,0	1
Åland	1	-	1	,	1
Ostatní	0	2,9	0	5,0	0
	16		20 0		200

<http://www.parties-and-elections.de/finland.html>

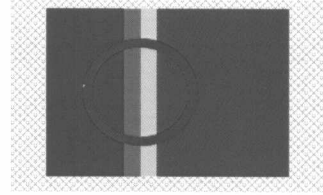
5.1.5 Budoucnost

Výhledově bude problémem identita dětí ze smíšených rodin, jak se budou cítit jako dospělí, jestli si uchovají švédskou identitu, jestli jí budou předávat svým dětem, zejména, pokud si jako životního partnera zvolí Fina(-ku). Na druhou stranu ekonomická integrace v rámci EU spojila Švédy a Finy nesrovnatelně více, než kdy v minulosti. Finští Švédové vydělávají nejvíc v historii a znalost švédštiny Finy se stala významnou dovedností a zvýšený zájem o finštinu ze strany švédského obyvatelstva jsou toho důkazem. S klesajícím poměrem švédského obyvatelstva se však ze strany finských autorit objevuje zhoršená schopnost zajistit servis ve švédštině.

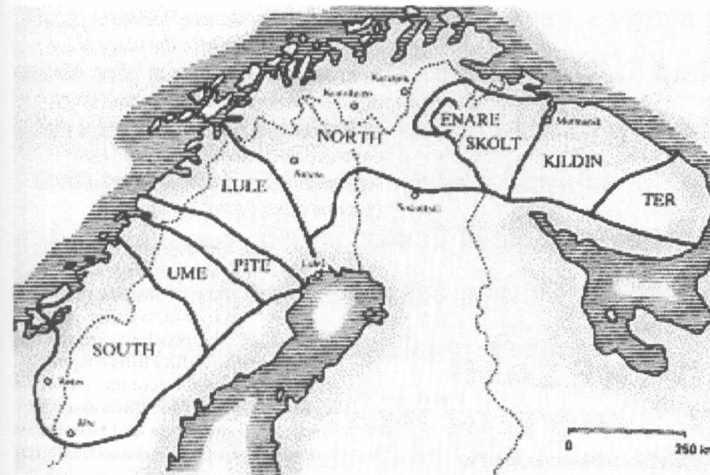
Podíl Švédů v národnostně smíšených oblastech (Šatava, s. 77)

5.2 Sámové

Sámové jsou příslušníci původního obyvatelstva severní Skandinávie, dříve obývali rozsáhlé území, během času byli zatlačeni až na vysoký sever. Ve Finsku jsou to nejsevernější oblasti země na pomezí Finska, Švédska a Norska. 6500 finských Sámů obývají okresy Enontekiö, Inari a Utsjoki, a nejsevernější část Sodankylä v provincii Lappi. Pouze v Utsjoki mají Sámové většinu, ve všech ostatních tvoří menšinu. Jedná se území s rozlohou přibližně 35 tisíc km² zahrnující i území obývané asi 2000 Skoltskými Sámy, přesídlené po druhé světové válce z oblasti Petsaamaa, zabrané Sovětským Svazem.

Rozšíření jazykových skupin Sámů

V období finsko švédské unie do roku 1808 Sámové měli srovnatelná práva jako sedláci, jejich hlavním zdrojem příjmů byli sobi, lov, ryby. Sámové byli vlastníky půdy a odevzdávali z ní koruně „Laponskou daň“. Roku 1602 získali zastoupení na Sněmu a švédský král byl rovněž králem „Laponců z Norrlandu“. Po

vymezení norskou švédských hranic však bylo Sámům zakázáno vlastnit zdanitelnou půdu ve více než jedné zemi. Po připojení Finska k Rusku byli vyloučeni ze Sněmu. Rusko, Norsko a Švédsko fixovaly hranice přes území vlastněná sámskými komunitami a ztěžovaly jim tradiční kočovný způsob chovu sobů. Po získání nezávislosti roku 1917 Finsko neuznalo žádný zákon, který upevňoval práva Sámů z posledních 200 let.

Vyhubením některých druhů lovných zvířat - bobrů, divokých sobů, přišli o další zdroj příjmů. Tím, jak klesaly počty zvěře, klesala i schopnost platit daň z území, kde lovili. Ty byly nakonec zrušeny roku 1924, současně však došlo k vymazání sámských vlastníků z pozemkových registrů, jejich osud se podobal osudu domorodců v libovolné kolonii. Finský stát dnes tato území považuje za veřejný majetek, který má právo užívat každý občan, na specifické kulturní zájmy z tohoto pohledu není brán zřetel. Asi 10% půdy má sámské vlastníky,

zbytek je „public area“. Přibližně 40% (100 tisíc) sobů je v sámských oblastech a 85% z nich je vlastněno Sámy.

5.2.1 *Sámština, školství*

Ve Finsku, stejně jako v Norsku a Švédsku, je za Sámu považována osoba, která se sama považuje za Sámu a alespoň jeden z jejích rodičů či prarodičů užíval sámštinu jako mateřský jazyk. Přibližně polovina z nich mluví některým ze sámských dialektů, takže si sami mezi sebou nemusí rozumět. Psaná sámština byla publikovaná už roku 1619, sámské poémy byly publikované roku 1679 v Schefferově „Lapponii“. Ve Finsku se používají tři z nich, 70% používá severní sámštinu, 15% inarskou a přibližně 15% skoltskou sámštinu. Mnozí z nich sami sámštinu moc neovládají, i když dnes jí mohou používat v úředním styku. Do šedesátých let děti nesměly ve škole mluvit sámsky a strach rodičů posílat děti do sámských tříd má kořeny právě zde a v také v obavě, že se nenaučí dobře finsky a ztíží si tím šanci dalšího uplatnění. Inarská a Skoltská sámština vymírají a stávají se mnohem víc jazykem lingvistů, než Sámů.

V 80 letech byla zahájena výuka v sámštině na základních a středních školách v oblastech obývaných Sámy, děti si mohou zvolit sámštinu jako vyučovací nebo volitelný cizí jazyk, v současnosti přibližně 600 žáků používá sámštinu jako studijní jazyk, první středoškolský student složil závěrečné zkoušky v sámštině v roce 1994. V Inari je Sámské vzdělávací centrum, které se zaměřuje na udržení a rozvoj sámské kultury a s přírodou spojených činností, stejně jako na trénink učitelů pro výuku v sámštině. V roce 1993 parlament vyhlásil, že budoucnost sámské kultury bude chráněna poskytnutím kulturní autonomie.

5.2.2 *Sámský parlament a postavení v politice*

Od roku 1973 mohou Sámové volit do svého zastupitelského orgánu. 20 členů je voleno jednou za čtyři roky.

Parlament má za úkol hlídat sámská práva a zájmy a přicházet s návrhy a podněty k řešení problémů týkajících se těchto práv, připravovat a předkládat návrhy na řešení státním institucím a obhajovat je. Parlament nemá ani moc, ani zdroj kterými by sámské záležitosti mohl ovlivnit. Jeho hlas je hlavně symbolický a poradní.

Podle ústavy od roku 1991 mají Sámové právo být vyslyšeni před finským parlamentem ohledně záležitostí, jež se jich týkají, žádná jiná menšina ve Finsku toto právo nemá.

Sámové mají stejná práva a povinnosti jako všichni ostatní finští občané, nemají žádná výsadní politická práva. Neexistuje politická strana, která by artikulovala sámské zájmy, na způsob Švédské lidové strany. Sámské společenské, občanské a ekonomické organizace hájí jejich zájmy spíše neoficiální cestou, než otevřeným politickým způsobem.

5.2.3 *Vlastnictví půdy*

Jak již bylo zmíněno výše, mezi Sámy a státem je spor o vlastnictví půdy v severních teritoriích. Sámové ji považují za vlastní, stát za veřejný majetek, přesto ústavní výbor finského parlamentu rozhodl, že sámský nárok je oprávněný. U toho zatím zůstalo (2000) a parlament to zatím nijak neřešil.

5.3 *Ostatní národnosti*

5.3.1 *Karelové*

Etnikum vyskytující se na východní a severovýchodní hranici s Ruskem – Pohjois-Karjala a ve východní část Mykeli a Kymi, karelština není dodnes kodifikovaná a jako literární řeč používá velmi podobnou finštinu. Fakticky jsou Karelové téměř asimilovaní a většina z nich používá ruštinu jako mateřský jazyk. Území Karelie je strategicky důležité díky blízkosti Sankt Petěrburgu. Po druhé světové válce tato území zabral Sovětský Svaz, strategicky důležitá území obývaná Karely před Leningradem pro jistotu nebyla zahrnuta do Karelské autonomní republiky. V nejbližší době lze snad očekávat oživení karelské kultury, ale představy o politickém sebeurčení Karelů a zatažení Finska do nějakého sporu s Ruskem je myslím nanejvýš nepravděpodobné.

5.3.2 *Tataři*

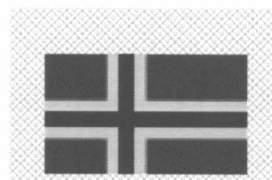
Asi tisíc osob ugrofinského původu ortodoxně sunnitského vyznání, přistěhovalci z oblasti Nižního Novgorodu a Povolží. Žijí ve velkých městech. Mnohem větší problém jsou „noví muslimové, imigranti z Asie a severní Afriky, v menší míře než v ostatních severských státech, ale lze očekávat rostoucí přírůstek.

5.3.3 *Romové*

Rozptýlená populace cca šesti tisíc osob, v devadesátých letech obohacená o imigranty ze střední Evropy. Bez politického významu, kromě případných tenzí s mateřskými státy romských imigrantů, vyřešených společným členstvím v EU.

5.4 Åland

Ålandské ostrovy jsou autonomním, demilitarizovaným, švédsky mluvícím obyvatelstvem obydleným regionem Finska, rozkládající se na více než 6500 ostrovech v ústí Botnického zálivu mezi Finskem a Švédskem, o celkové rozloze 6784 km², z čehož 1571 km² tvoří pevnina a hlavní ostrov, na kterém žije

většina obyvatel, má rozlohu 1010 km².

Populace Åland je v současnosti vysoká, F. W. Radloff ve svém cestovním denníku v 18. století uvádí počet obyvatel 11 000 obývajících na osmdesát ostrovů, do roku 1905 počet vzrostl na 22 000 na 150 ostrovech. Během dvacátého století bylo mnoho ostrovů propojeno mosty, navzájem nebo s hlavním ostrovem. Některé ostrovy byly opuštěny a dnes je obydlených 65 ostrovů 26 000 obyvateli, z kterých 40% žije ve správním středisku Mariehamnu (cca 11 000).

5.4.1 Stručná historie

Ve 13. století byl Åland připojen ke švédské koruně, v 16. století po rozpadu Kalmarské unie zůstal Åland pod švédskou korunou v rámci hrabství Åbo. Roku 1638 byla mezi Švédskem a Finskem zřízeno pravidelné poštovní spojení přes Ålandy (financované ze speciální daně uvalené na Åland'any).

Švédsko ztratilo Finsko i Åland definitivně v roce 1809 na základě míru z Fredrikshamnu. Rusové postavili Bomarsundskou pevnost, kterou za Krymské války roku 1854 obsadily anglo-francouzské síly, v roce 1856 po skončení války byl Åland v mírových dohodách deklarován jako demilitarizovaná zóna. Byla uzákoněna svoboda podnikání, výsledkem čehož byl nárůst ekonomiky, především díky rozmachu námořního obchodu.

Za první světové války ostrovy obsadilo Rusko roku 1915 a budovalo opevnění. Po ruské revoluci Ålandčané 20. srpna demonstrovali za znovupřipojení ke Švédsku, 6. prosince 1917 však Finsko vyhlásilo nezávislost a Åland zůstal jeho součástí. Během roku 1918 na ostrovech proběhly střety mezi Rudými gardami a sbory Nystad, Švédsko vyslalo několik set mužů na podporu vyjednávání a předcházení střetům, po zásahu Německa se z Ålandu stáhly všechny ozbrojené oddíly, ve stejném roce Ålandčané ustavili nelegální parlament. Na Pařížské mírové konferenci tři ålandští zástupci předložili k projednání otázku statutu Åland, v roce 1920 Finsko souhlasilo se samosprávou Ålandských ostrovů, ale tam stále přetrvávalo úsilí o spojení se Švédskem. Situace se zhoršila poté, co byli dva z ålandských vůdců stíháni za velezradu.

V roce 1921 byla otázka předložena Radě Ligy národů, která rozhodla o finské svrchovanosti nad souostrovím a Åland přijal finské záruky za uchování jazyka, kultury a tradic a na podzim obě strany podepsaly úmluvu o demilitarizaci. V roce 1922 se sešel první *Landsting*, parlament, pod vedením Julius Sunbloma. Druhá světová válka se ostrovům vyhnula, v roce 1951 byla revidována deklarace nezávislosti. V roce 1970 se Åland stal členem Severské rady. V roce 1993 byla přijata nová autonomie a roku 1995 se spolu s Finskem staly členem EU.

5.4.2 *Autonomie*

Åland má v rámci Finska velmi širokou autonomii. Vnitřní záležitosti si spravuje sama ålandská reprezentace, ale finská vláda si drží oblast zahraničních vztahů, stejně jako většinu práva civilního a trestního má v pravomoci parlament v Helsinkách, podobně jako soudní systém, celní správu a státní daně. Autonomie je dána Zákonem o autonomii poprvé přijatém roku 1920, přepracovaném v roce 1951 a naposledy novelizovaném v roce 2004

5.4.3 *Parlament, Lagting*

Parlament má třicet členů volených jednou za čtyři roky poměrným systémem voliči staršími 18 let a žijícími na Ålandách. Na Ålandách se volí 1 poslanec do parlamentu v Helsinkách v termínu finských parlamentních voleb. Normy přijaté ålandským parlamentem musí podepsat finský prezident, který má právo veta ve dvou případech: jestliže překročí pravomoc autonomie a v případě, že norma ohrožuje bezpečnost Finska, vnitřní i vnější. Svá rozhodnutí opírá o názor Åland Delegation, tvořené napůl členy jmenovanými finskou a ålandskou vládou.

5.4.4 Politické strany zastoupené v parlamentu

Party	2003	Seats	1999	Seats
Liberalerna på Åland (LPA) Liberals of Åland, liberal	24,1%	7	28,7%	9
Åländsk Center (AC) Åland Centre, (centrist-) agrarian	24,1%	7	27,3%	9
Ålands Socialdemokrater (S) Åland Social Democrats, social-dem.	19,0%	6	11,8%	3
Frisinnad Samverkan (FS) Progressive Cooperation, (liberal-) conserv.	13,6%	4	14,5%	4
Obunden Samling (OS) Independent Rally, conserv.	9,4%	3	12,8%	4
Ålands Framtid (AF) Future of Åland, separatist	6,5%	2	-	-
Ålands Framstegsgrupp (AFG) Åland Progress Group	3,4%	1	4,8%	1
Others	-	-	-	-
Total	-	30	-	30
Turnout		67,6%		65,9%

<http://www.parties-and-elections.de/aland.html>

Åländsk Center (AC) – středopravá agrární strana, velmi silně zaměřená na udržení jazykové autonomie a rozšiřování autonomie jako takové. Politický program zaměřený na všechny oblasti z pozice liberální, kritizující složitost a komplikovanost současného systému.³⁴

5.4.5 Vláda, Landskapsregering

Ålandská vláda je zpravidla osmičlenná a v jejím čele je předseda, *lantrådet*. Je ustavována parlamentem po vyjednávání parlamentních stran. Většinou se jedná o sestavení většinové vlády, ale nejsou ani výjimky vlád menšinových.

5.4.6 Guvernér

Representant finské vlády na ostrovech, je jmenován prezidentem po konzultacích s předsedou ålandského parlamentu. Pokud nedojde ke shodě na premiérově kandidátovi, vybírá prezident z pěti jmen doporučených landstingem.

³⁴ Korespondence se sekretariátem strany, 1. 6 2006

5.4.7 Domovské právo

Je důležité na Ålandských ostrovech ke třem důležitým věcem:

- pasivní a aktivní volební právo do Landstingu a obecních zastupitelstev
- právo vlastnit na Ålandu nemovitý majetek
- podnikat na ostrovech

domovské právo neznemožňuje se na Ålandu usazovat, pouze limituje možnost vlastnit nemovitost. Tato snaha byla vedena obavou, že majetek na ostrovech přejde do držení subjektům, kteří nemají k Ålandu žádný vztah. Toto právo se nabyvá narozením, kdy alespoň jeden z rodičů toto právo má. Imigranti žijící na ostrovech déle než pět let a ovládající švédštinu mají možnost si o toto právo požádat, za podmínky, že jsou finští občané. Vláda může příležitostně udělit výjimku, pokud si zde někdo přeje podnikat nebo vlastnit nemovitost. Ti, kdo jsou z Åland déle než pět let, nárok na toto právo ztrácejí.

5.4.8 Úřední jazyk

Úřední jazyk na Ålandu je švédština, občané Finska mají právo na jednání se soudy a úřady právo jednat ve finštině, ta však není oficiálním jazykem. Jinak veškerá agenda probíhá ve švédštině, včetně práva překladů mezi oběma jazyky v případě relevantních záležitostí týkajících se ostrovů, nebo pokud si to jednací strana přeje (hlava 6 Aktu o autonomii).

5.4.9 Komunální politika

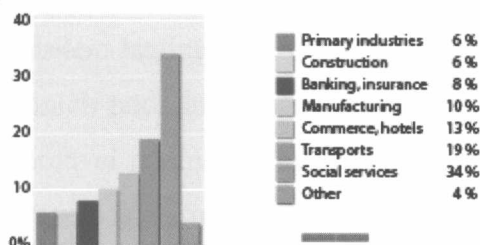
Åland je rozdělen na 3 regiony Mariehamn, venkov a ostrovy, ty se dělí na 16 samosprávných celků. Volena je rada kraje na čtyřleté volební období.

5.4.10 Ekonomika

Åland je malá otevřená ekonomika s dlouhou tradicí podnikání a obchodu. Dnes je těžiště ekonomiky především v sektoru služeb, 90% firem má do deseti zaměstnanců, dominantní je sektor námořní dopravy, který významně zvyšuje místní GDP, i když nepřesahuje finský průměr. Rostoucí je sektor cestovního ruchu, v posledních letech navštívilo ostrovy okolo 1,8 mil. návštěvníků. Průmysl je malý ve srovnání s velkými sousedy, ale do budoucna bude hrát

větší roli v exportu, zaměřuje se hlavně na zpracování místních zemědělských produktů a ryb a je nepominutelným zaměstnavatelem v regionu. Primární produkce má stále smysl jako dodavatel surovin pro místní průmysl, ale díky klimatickým podmínkám je odkázána na produkci úzkého sortimentu produktů – jablka, brambory, cukrová řepa. Nezaměstnanost byla až do ekonomického propadu na počátku 90. let velmi nízká, pohybovala se kolem 1,8%, blízkost Stockholmu a Helsinek nabízela příležitosti i v dobách nedostatku pracovních míst na Ålandu. Pracovní trh dlouhodobě trpí nedostatkem lidí v oblasti zdravotnictví a školství, v létě je v době vrcholné turistické sezóny zase závislý na sezónních pracovnících, kteří nejsou z Åland. Ekonomika je závislá na dopravě, která je výrazným zdrojem národního bohatství a výkyvy tohoto sektoru jsou hrozbou pro ekonomiku i pracovní trh

Zaměstnanost podle odvětví

5.4.11 Školství

Åland je kompletně autonomní v této oblasti, jazyk výuky ve všech školách je švédština. Jako druhý jazyk je angličtina a finština je spolu s němčinou a francouzštinou volitelná.

Malé školy po souostroví umožňují dětem absolvovat povinnou školní docházku v blízkosti domova jsou úspěšná místní iniciativa. Na Ålandu je možno studovat lodní dopravu, obchod, ošetřovatelství, zemědělství a techniku. Místní lyceum tříletými teoretickými kursy připravuje studenty na univerzitní studium. Většina mladých pokračuje ve studiích ve Stockholmu nebo Helsinkách, ale i Åland nabízí vysokoškolské vzdělání na místní Polytechnice v široké škále oborů.

5.4.12 Média

Na ostrovech působí asi 60 aktivních novinářů, vychází dva denníky **Tidningen Åland**, založený roku 1891, a **Nya Åland**, založený 1981. Oba vycházejí pětkrát týdně.

Veřejnoprávní **Ålands Radio** a **TV Ab** zprostředkovává také švédské a finské veřejnoprávní vysílání, zároveň zde působí i dvě komerční rozhlasové stanice. Většina alandských domác-

ností přijímá i satelitní kanály, průzkumy ukazují, že většina Alandů preferuje komerční lokální radia a Švédskou televizi.

5.4.13 Åland a Severská rada, Severská rada ministrů

Od roku 1970 má Åland vlastní zastoupení v Severské radě. Parlament určí dva zástupce do Rady, který spolu se zástupcem určeným vládou tvoří Alandskou delegaci u Severské rady. Relevantní členové vlády se zapojují do práce Severské rady ministrů.

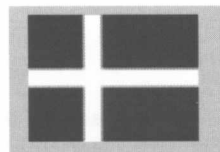
5.4.14 Åland a EU

Zahraniční vztahy nejsou zahrnuty do kompetencí určenými Zákonem o autonomii, ale zůstávají pod kontrolou finské vlády. V záležitostech týkajících se Alandských ostrovů dává Zákon o autonomii Parlamentu právo stanovit, jestli závazek bude platit i na Ålandu. Vstup Ålandu do EU proto záviselo na alandském lagtingu. Po dvou referendech, která rozhodla, že se ostrovy mohou připojit za zvláštních podmínek stanovených zvláštním protokolem, Parlament vyjádřil souhlas. Protokol zahrnoval podmínku, že Åland je teritorium se speciálními pravomocemi ve stanovování nepřímých daní a obsahuje také speciální opatření týkající se omezení nabývání nemovitostí a právem podnikat na Ålandu. Zároveň Ålandu přiznává status subjektu mezinárodního práva.

5.4.15 Alandský model

Åland je často studován jako příklad mírumilovného řešení menšinové otázky. Rozdělení moci mezi samosprávu a centrální vládu a že ke změně stavu je nutný souhlas obou stran, stejně jako vydobyté domovské právo a prosazená regulace možnosti přespolních vlastnit půdu a podnikat (i na EU), stejně jako Alandské zviditelnění je předmětem obdivu a uznání. Nebývala je doba, jakou si toto území a lid jej obývajících dokázaly udržet autonomii a udržet status demilitarizovaného území.

6 Dánsko

Dánské království patří mezi menší evropské země, když opomineme autonomní Grónsko. Rozkládá se na Jutském poloostrově severně přibližně od 55 rovnoběžky a přilehlých ostrovech Sjaelland, Fyn, Falster, Bornholm, Lolland, Langeland a mnoha menších. Od Skandinávie je odděleno průlivy Skagerrakem, Kattegatem a Øresundem, zaujímá

tak strategickou polohu kontrolující přístup do Baltského moře. Nebylo tomu tak vždy, Dánsko hrálo v minulosti roli regionální mocnosti, která kontrolovala celou severní Evropu. Uffe Østergård podotýká, že existují dvě Dánska, stará severoevropská multietnická mocnost a Dánsko po roce 1964, kdy pokus anektovat celé Šlesvicko a Holštýnsko skončil porážkou od postupně se sjednocujícího Německa pod pruským vedením a z multietnického státu se stal národnostně homogenní malý stát, který přežil jen díky vůli Velké Británie a Ruska mít v bráně do Baltu neutrální stát³⁵.

6.1 Historie

Kontrola Øresundu středověkému Dánsku přinášela nezanedbatelné příjmy a vliv, 400 let do poloviny 16. století bylo suverénním pánem severní Evropy, které bylo formalizované personální uníí mezi Norskem, Švédskem a Dánskem zvané Kalmarská unie³⁶. Krátce po nástupu oldenburgské dynastie na trůn se personální uníí připojilo Holštýnsko a s ním i větší část Šlesvicka³⁷. Roku 1523 se rozpadla Kalmarská unie a Dánsku vyrostl na severu konkurent, 1527 připojuje Norsko spolu s jeho zámořskými državami, a jeho územní expanze vrcholí. Třicetiletá válka znamená ztrátu některých zámořských území a území v jižní Skandinávii a některé ostrovy a Šlesvicka³⁸. Přes konkurenci Švédska ovládalo obrovské území od Nordkappu³⁹ na severu po Hamburg, včetně zámořských území Faerských ostrovů, Islandu a Grónska. Mělo, díky Norsku, třetí největší obchodní flotilu v severním Atlantiku a mohlo se označovat jako obchodní mocnost. Kontrolovalo trojúhelník, na jehož severním vrcholu byly seve-

³⁵ Østergård U., The Danish Path to Modernity, in: Thesis Eleven, Nr., May 2004, s. 25 - 43

³⁶ Kalmarská unie (1397-1523) dynastické spojení tří skandinávských království po korunovaci Erika XIII Pomoranského švédským králem. Unii jednoznačně dominovalo Dánsko a po rostoucích sporech se unie rozpadla po švédském vasovském povstání

³⁷ 1443 byl králem zvolen oldenburgský hrabě Kristián I a 1463 došlo k připojení německých vévodství k dánské koruně

³⁸ Tzv. Zasundské země; ve Skandinávii Jämtland, Bohuslän, Skåne, Halland, Blekinge a ostrov Bornholm. Dánsko ovšem kontrolu nad Schleswigem a Holsteinem obnovilo a naopak posílilo postavení v Říši získáním Oldenburgska, gottorpské části Schl.

³⁹ Nordkapp – Severní mys, nejsevernější výběžek evropské pevniny; dnes na území norského Finnmarku

roatlantické ostrovy, na jižním základna v Africe na území dnešní Ghany (Christianborg), zdroj černých otroků na cukrové plantáže v Dánské Západní Indii v Karibiku. Mimoto kolonie v Indii Frederiksnaogore (Serampore v oblasti Kalkaty) a Tranquebar⁴⁰. V polovině 17. století zavedlo absolutismus napodobující režim francouzského krále Ludvíka XIV, po administrativních reformách získala značný vliv německá šlechta, pocházející z německých vévodství. Dánský vliv postupně slábl během 18. století, v době napoleonských se přidalo na špatnou stranu a bylo poraženo britsko-ruskými silami. Výsledkem byla ztráta flotily a státní bankrot v roce 1813 a odtržení Norska⁴¹, které se spojilo v personální unii se Švédskem. V 19. století se tak změnil skladba obyvatelstva, když přišlo o jazykově příbuzné Norsko ve prospěch německy mluvícího obyvatelstva, z méně než 20% na 35%⁴². Dánsku zůstaly zámořské državy v severním Atlantiku, které byly původně spojené s Norskem, ale po ztrátě Norska zůstaly Kodani, Dánsko si tak stále uchovávalo mnohonárodní charakter, v království se začala aktivovat národní hnutí, která byla latentně antagonistická, z německé strany se začíná objevovat pangermanismus a dánsky mluvící obyvatelstvo si mohlo zvolit ze dvou možností, romantického panskandinávského hnutí a hnutí orientované čistě dánsky. Snaha začlenit německá vévodství pod přímou správu Kodaně vedlo roku 1850 k prusko-dánské válce ukončené příměřím. Po nástupu krále Kristiána IX v roce 1863 a snaze znovu podřídit tato území centrální vládě vyhlášením nové ústavy, což odporovalo předchozím dohodám, vedlo k reakci Pruska, které spolu s Rakouskem, obě vévodství anektovalo a Dánsko ztratilo Šlesvicko, Holštýnsko a Lauenburg a z multinárodního státu ovládající severní Evropu se stal malý, slabý stát, který vděčil za svou nezávislost milosti velmocí. Psychologicky to byla pro dánské elity obrovská rána, ztratily víru, že okleštěné Dánsko může přežít, podobně jako Rakušané se těžko vzpamatovávali o padesát let později po první světové válce, Kodaň, která dříve ležela ve středu říše, se ocitla na okraji jako Vídeň. Nový dánský národ se obrátil ke svobodným sedlákům, jejichž sebevědomí rozhodně nebylo v troskách jako u elit, které navrhovaly připojení k Německu, nebo vyzývaly k vytvoření skandinávské unie, což by, jak si mnozí uvědomovali, znamenalo spojení se Švédskem. Hnutí založené N. S.Grundtvigem⁴³ spojilo křesťanská hnutí, nacionalismus a idealizaci selské vrstvy. Pod heslem „získáme uvnitř co jsme ztratili ven-

⁴⁰ Dánsku patřil Tranquebar v Indii v letech 1620 – 1869, Dánské Západní Indii (Panenské ostrovy) v Karibském moři v letech 1671 – 1817 (prodány USA), Dánské Zlaté pobřeží (Ghana) v letech 1658 – 1850.

⁴¹ Na základě Kielského míru, Švédsko se vzdalo posledních území (Rujana a v Pomořansku)

⁴² Rasmussen, Jens Rahbek (1995) 'The Danish Monarchy as a Composite State', in N. A.Sørensen (ed.) *European Identities, Cultural Diversity and Integration in Europe since 1700*, pp. 25. Odense: Odense University Press.

⁴³ Grundtvig, Nikolaj Frederik Severin (1783-1872), dánský pedagog, filosof a politik, on a jeho následovníci formulovali „nový dánský nacionalismus“, který dával odpovědi na smysl dánské národní existence po porážce z roku 1866; jejich východiska byla opačná než německá po roce 1918

ku⁴⁴ byla znovu zkulturněna rozsáhlá území na Jutském poloostrově, odlesněná a opuštěná v 17. a 18. století a nastartována modernizace společnosti, která měla jak dopady ekonomické, tak i společenské a politické. V druhé polovině 19. století v Dánsku fungoval „provizorní parlamentarismus“ pod záštitou krále, vznikly první politické strany, dělicí linie byla mezi konzervativními Høyre, zástupci městských elit, a liberálními Venstre, opírajících se o venkov. Po první světové válce nastává éra sociální demokracie, za velké hospodářské krize, kdy byla bez práce třetina Dánů zahájila velkorysé programy financované z veřejných rozpočtů. Politické spektrum se rozšířilo a vrchu nabývá konsensuální styl řešení problémů zahrnující prvky korporativismu a skandinávského rovnostářství, podobně jako v ostatních severských zemích je položen základ k welfare státu po druhé světové válce. Island získal autonomii už v roce 1905, s Norskem vedlo Dánsko spor o Grónsko⁴⁵ a za druhé světové války nebylo schopné zámořská území kontrolovat. Island, Faerské ostrovy a Grónsko byly okupovány Brity a Američany, což dále probouzelo myšlenky na samostatnost. Island získal samostatnost po válce, o Grónsku a Faerských ostrovech bude pojednáno dále podrobněji. Dánsko si uvědomilo svou (malou) sílu, vzdalo se konceptu neutrality přijaté v období mezi válkami a zapojilo se do NATO, pro které svou strategickou polohou bylo jedním z klíčových členů, kontroluje vstup do Baltu a spolu s Norskem celou oblast severního Atlantiku. Dánská kocovina ze ztráty postavení z konce 19. století byla vystřídána aktivní angažovaností v regionální spolupráci v rámci severských zemí. Je zakládajícím členem Severské Rady, v jejímž rámci severské země úzce spolupracují v nejrůznějších oblastech. Bylo prvním státem Severské rady, který se stal členem EHS a působilo zde jako neformální zástupce celého severu. Jeho politika vůči EU je ovšem paradoxně ambivalentní, Dánové EU nevěří a jsou nervózní z možné ztráty suverenity ve prospěch (ne)demokratické EU. Působí snad stále „*Duch '64*“ z konce předminulého století a obava o ztrátu toho posledního, co zbylo ?

6.2 Německá menšina

Území Šlesvicka a Holštýnska bylo tradiční sférou zájmu dánské koruny, dánský král byl 4. 4 1460 zvolen šlesvickým vévodou a stal se tak panovníkem nad územím obydleným převážně německy mluvícím obyvatelstvem. Od roku 1523 bylo vévodství Šlesvicko-Holštýnské administrováno v Kodani zřízenou Německou kancelář, která fungovala v absolutistické epoše

⁴⁴ Østergård U., The Danish Path to Modernity, in: Thesis Eleven, Nr., May 2004, s. 25 - 43

⁴⁵ Norsko po získání samostatnosti neuznalo dánskou svrchovanost nad Grónskem. V roce 1931 velrybář Hallvard Devold obsadil některá neobydlená území ve východním Grónsku a následně byl podpořen i norskou vládou. V roce 1933 Mezinárodní soud v Haagu rozhodl v neprospěch Norska.

zároveň jako ministerstvo zahraničí. Na šlesvicko-holštýnském území žilo asi 600 tisíc lidí, asi 20% obyvatel tehdejší dánské říše, německá elita měla ve státním aparátu velký vliv a nelibě nesla reformy, které se pod vlivem osvícenství zaváděly ve vlastním Dánsku. V roce 1805 bylo ve Šlesvicko-Holštýnsku zrušeno nevolnictví navzdory zájmům místní německé aristokracii, která však zůstala nadále loajální koruně. V první polovině 19 století se v Dánsku objevují liberalizační hnutí stavící na národní identitě dánské, či skandinávské a německé obyvatelstvo reagovalo pod vedením místní aristokracie německým národním hnutím, které se bránilo dánským centralizačním tendencím. V roce 1848 Dánsko Šlesvicko-Holštýnsko zpacifikovalo silou a přistoupilo na příměří, která nechává omezená práva historickým územím. To však nedodrželo a v roce 1863 se pokusilo znovu vévodství začlenit do dánského státu a ob-

sadilo je armádou. To vyvolalo reakci velmocí garantující statut Holštýnska a pověřily Rakousko a Prusko zasáhnout, s tím, že oblast bude rakousko-pruským kondominiem. Po vítězné válce prusko-rakouské získalo kontrolu nad celou oblastí, které je připojilo a spolu s ním se připojily ke sjednocenému Německu, včetně oblastí osídlené většinou Dány.

Po první světové válce se konal plebiscit, na základě kterého se severní část (cca 4 tisíce km²) Šlesvicka připojila k Dánsku, na tomto území zůstala 40 tisícová německy hovořící menšina, které byla garantována práva na vlastní kulturu, školství a jazyk. Po druhé světové válce panovalo v oblasti napětí vyplývající ze vzpomínek na německou

okupaci, Němci na čas ztratili některá občanská práva, dánská německá menšina vyslovila loajalitu k Dánsku a práva menšin na obou stranách hranice byly upraveny na základě Bonnsko-Kodaňské dohody z roku 1955, garantující práva na komunikaci v rodném jazyce s úřady v provincii, národní školství a kulturu na obou stranách hranice⁴⁶. Německá menšina žije převážně kolem měst Tønder (Tondern), Åbenrå (Apenrade), Sønderborg (Sonderburg) a Hader-

⁴⁶ Pro zajímavost, v Německu žije cca 50 tisíc Dánů, ze kterých jen 10% má dánštinu jako mateřský jazyk, navíc většina z nich používá jihojutský dialekt dánštiny (sønderjysk), odlišný od spisovné dánštiny (rigsdansk), takže dánská televize a rozhlas vysílající v rigsdansk vedou spíše ke sledování německých médií a mají tedy paradoxně asimilační efekt

slev (Hadersleben) v oblasti severního Šlesvicka, která má asi 225 tisíc obyvatel a Němci tvoří cca 10% a zbytek je rozptýlen v Dánsku.

6.2.1 Jazyk, Školství

Němci mají relativně vysoká práva v této oblasti, v místech s vyšší koncentrací osídlení jsou dvojjazyčné nápisy, u soudů mohou mluvit německy a v případě, že nerozumí mají nárok na tlumočnicka. Mají také k dispozici 24 mateřských škol a síť německých knihoven. Velmi živé jsou též kontakty přes hranice. V Dánsku je zřízena jedna střední a 16 základních německých škol. Absolutorium na těchto školách je uznáváno jak v Německu, tak v Dánsku.⁴⁷

6.2.2 Reprezentace německé menšiny

Němci založili Spolek severošlesvických Němců *Bund deutscher Nordschleswiger* (BdN), který je zastřešující organizací pro ostatní aktivity šlesvických Němců. Politicky jsou na místní úrovni zastoupeni *Schleswigsche Partei* založenou v roce 1920, která však má problémy se získáváním přízně voličů. Zastoupená ve Folketingu byla v letech 1953-64⁴⁸, potom už své zastoupení neprosadila a v regionálních volbách kleslo její zastoupení z přibližně 20 mandátů v 70. letech na 8 zastupitelů v posledních volbách. V současnosti se strana profiluje jako nezávislá regionální strana v rámci Jižního Jutska zaměřená na přeshraniční spolupráci a evropskou integraci. Situace se zkomplikovala i chystanou reformou územního uspořádání, které mj. spočívá ve slučování nejnižších jednotek, což vyvolává obavu o zeslabení vlivu menšiny. (2002). Kulturní a sportovní zájmy reprezentují mnohé občanské nevládní organizace, kterým dánská a německá vláda a přispívají přibližně 53 mil € na rozvíjení tradic a uchování kultury. Od roku 1983 má menšina v Kodani i stálou kancelář reprezentující jí v hlavním městě.

Volby do krajské rady 2001

	Obecní volby				Regionální volby			
	kandidátů	hlasů	%	zastupitelů	kandidátů	hlasů	%	zastupitelů
<i>Slesvigsk Parti</i>								
18. listopadu 1997	73	4 160	0.1	8	23	4 538	0.2	1
20. listopadu 2001	69	4 072	0.1	7	27	4 417	0.1	1

⁴⁷ Kinsky F. (1999), s. 232

⁴⁸ Toft G., *Slesvigsk Parti 1945-2000*, in: *A European Model? National Minorities in the Danish-German Borderlands 1945-2000* http://www.ifg.dk/pub/2002/europaisk_model_en.htm

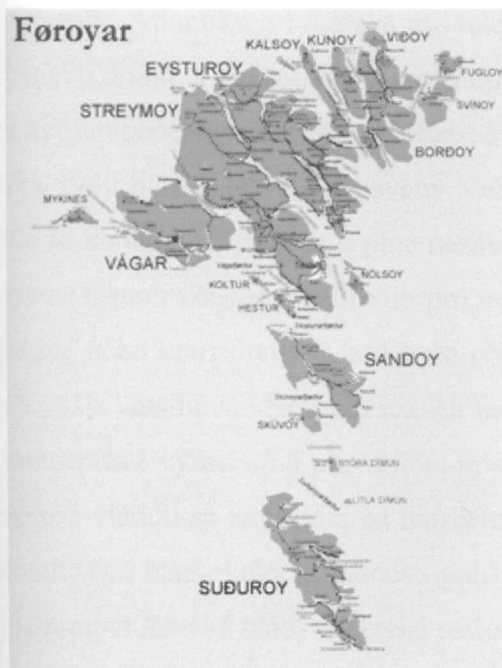
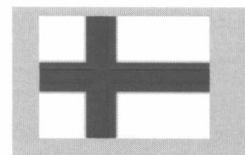
6.2.3 Média

Německy psaný deník *Der NordSchleswiger*, těžiště ale je v médiích ze sousedního Německa.

6.2.4 Církev

Ve čtyřech výše vyjmenovaných městech slouží dánská státní církev *Folkekirken* bohoslužby v němčině. Ve vesnických oblastech je německá církev organizovaná jako svobodná, úzce spolupracuje s německou *Severoelbskou církví* (North Elbian Church). Obě jsou luteránské a spolupracují.⁴⁹

6.3 Faerské ostrovy

Souostroví tvoří 18 ostrovů (z toho jeden neobydlený) o celkové rozloze 1399 km². Leží v severním Atlantiku přibližně mezi Norskem a Islandem a severně od Skotska na souřadnicích cca 6° záp. délky a 62° sev. šířky.

6.3.1 Historie

První zmínky o osídlení ostrovů jsou pravděpodobně ze 6 století, kdy se zde usadila skupina irských mnichů, která se však neudržela. V dalších staletích bylo souostroví osidlováno osadníky ze

Skandinávie i z Britských ostrovů. Křesťanství bylo přijato kolem roku 1000 a roku 1035 se Faery staly součástí norského království, spolu s ním se stalo součástí dánského království a významným opěrným bodem v severním Atlantiku. Hlavní zdroj obživy byl rybolov a velrybářství, stejně jako chov ovcí (název v překladu znamená Ovčí ostrovy). Platil monopol na místní produkty, které se exportovaly převážně do Nizozemí., nebyl však dodržován a Dánsko

⁴⁹ Witling G., Church or identity – German Congregation in North Schleswig 1945-2000, in: A European Model? National Minorities in the Danish-German Borderlands 1945-2000
http://www.ifg.dk/pub/2002/europaisk_model_en.htm

ho zrušilo v polovině 19 století a ekonomika do té doby stagnující, začala růst. Zlepšující se ekonomická situace vedla i k růstu životní úrovně a napomáhala i rozvoji faerské kultury.

V roce 1816 byl oficiálně zrušen starý faerský parlament *Løgting* a ostrovy byly ustaveny jako jeden z dánských distriktů (*Amt*), zároveň byl do funkce uveden šéf tohoto úřadu (*amtmaður*), dánština byla zavedena jako úřední jazyk a faerština vyloučena z úředního styku. Během 19 století se začalo probouzet faerské národní hnutí, které požadovalo až nezávislost. V nové ústavě z roku 1849 je Faerským ostrovům přiznáno zastoupení v dánském parlamentu *Rigsdagu* a 1856 je ustaven 18 členný *Løgting* jako poradní orgán ve kterém má jedno z křesel *próstur*, nejvyšší církevní autorita na ostrově a *amtmaður* je jeho předsedou. V roce 1888 se konal *Jolafundurin* ("Vánoční shromáždění")⁵⁰, událost považovaná za start moderního faerského národa a samostatné politiky. Národní hnutí požadující nezávislost zdaleka nemělo masovou podporu, Faerští rybáři využívali přístup do rozlehlých dánských vod v severním Atlantiku a rybářská produkce rostla kvantitativně i do rozšiřujícího se množství lovených druhů, s tím souvisela i zvyšující se životní úroveň a rostoucí populace. V roce 1923 byl zvýšen počet členů *löntingu*, předsedu si volil parlament sám a *próstur* přišel o křeslo.

Roku 1940 byly ostrovy okupovány Velkou Británií a zavedena samospráva. Po válce roku 1946 se konalo referendum o plné nezávislosti, nebo velmi široké autonomii v rámci Dánska, které se těsnou většinou vyslovalo pro nezávislost, rozhořela se debata jestli referendum bylo závazné nebo konzultativní, což bylo přijato jako platný výklad a v nových volbách, ze kterých vyšla většinová vláda požadavek na samostatnost odmítla. V roce 1948 byl přijat Zákon o samosprávě vymezující pravomoci místní a centrální vlády. Množství oblastí spravovaných faerskou vládou se zvyšuje a na dánských úřadech zůstává především oblast obrany a zahraničních věcí, bankovníctví, měnová politika a soudnictví, vnitřní záležitosti ostrovů jsou plně v pravomoci faerské vlády. Faerské ostrovy nevstoupily do EHS spolu s Dánskem a vyjednaly si speciální výjimky v oblastech životně důležitých pro ekonomiku ostrova – v oblasti rybolovu. Po finanční krizi mezi Dánskem a Faerskými ostrovy v devadesátých letech zesílilo hnutí požadující plnou samostatnost ostrova a v roce 2001 zvítězila koalice s programem plné nezávislosti, výpadek dánského příspěvku vidí ve využití nalezišť ropy a zemního plynu ve své části Severního moře, faerská politika je tím rozdělená, příznivci zachování unie s Dánskem argumentují výhodami a obávají se ekonomických potíží.

---

⁵⁰ 22. prosince 1888 se přes nepřízeň počasí sešel v budově Logtingu velký počet lidí a výsledkem byla šestibodová rezoluce požadující zrovnoprávnění faerštiny s dánštinou

6.3.2 Faerština

Germánský jazyk původní na Faerských ostrovech vzniklý na základě staronorštiny, ale významně ovlivněný keltskými vlivy z jihu, irštinou a gaelštinou ze Skotska a dánštinou, která byla po dlouhé období psaným a úředním jazykem na ostrovech, když v polovině 16 století nahradila faerštinu jako úřední jazyk. Postavení faerštiny se zdálo být beznadějně, ale právě sílící dominance dánštiny zaktivizovala faerské patrioty. V roce 1854 Venceslaus Ulricus Hammershaimb publikoval standard spisovné faerštiny, který je platný dodnes, faerština se začínala šířit a používat a neoficiálně se v ní i vyučovalo ve školách. V roce 1937 byla zavedena jako vyučovací jazyk ve školách a v roce 1938 jako jazyk církve. V roce 1948 byla zavedena jako úřední jazyk Zákonem o autonomii, v médiích dominovala až do 80 let dánština. Zákon o autonomii zavedl faerštinu jako úřední řeč, v médiích se však prosadila až v 80 letech. Dnes se dánštinu učí jen 5% jako první jazyk a je považovaná jako cizí řeč, studentům je doporučována jako cizí jazyk až na třetím stupni. Nápisů jsou důsledně ve faerštině. Nejpodobnější je západonorský dialekt *nynorsk*, který také staví na staronorštině a srozumitelná je částečně Islandcům. Dánové jí bez učení mají malou šanci porozumět.

6.3.3 Parlament (Løgting)

Faerské ostrovy mají tradici země, ve které působil jeden z nejstarších parlamentů v Evropě *Alþing*, později *Løgting*, kde měli právo zasedat všichni svobodní muži.

Současný parlament navazuje na poradní orgán z poloviny 19. století. Parlament je volen poměrným systémem ve všeobecných, tajných a přímých volbách, má 27 až 32 členů volených v 7 volebních obvodech, od roku 1978, od kdy platí nový volební zákon, bylo v osmi volbách zvoleno vždy 32 poslanců. Dánský parlament *Folketing* má pravomoci nad vším, co není v pravomoci *Løgtingu*, podle Zákonu o autonomii se pravomoci dělí do dvou skupin. V sektoru A je působnost přenesena, pokud *Løgting*, nebo dánská vláda si tak přejí. Několik oblastí v sektoru B může být přeneseno na *Løgting*, jestliže se faerská a dánská vláda dohodnou na přesném vymezení působnosti. Záležitosti týkající se obrany a zahraničí jsou v působnosti Kodaně, ale v případě že se věc dotýká Faer, je s nimi konzultována. Předseda parlamentu vede po volbách rozhovory s vedoucími lidry parlamentních stran, na jejichž základě navrhne osobu premiéra, který je zvolen parlamentem. Ani premiér, ani členové vlády nesmějí být členy parlamentu.

V parlamentu obsazuje většinu křesel šest hlavních politických stran. Ideologicky se rozdělují podél dvou linií, linie zaměstnanci vs. zaměstnavatelé, tedy levice kontra pravice; a druhá linie dělí příznivce nezávislosti od příznivců zachování svazku s Dánskem.

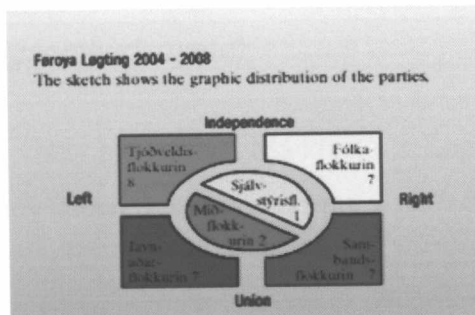
FAROE ISLANDS - DK

	1970	1974	1978	1980	1984	1988	1990	1994	1998	2002	2004
JF	% -	-	-	-	23,4	21,6	27,5	15,4	21,9	20,9	21,8
	S. 7	7	8	7	8	7	10	5	7	7	7
SF	% -	-	-	-	21,2	21,2	18,9	23,4	18,0	26,0	23,7
	S. 6	5	8	8	7	7	6	8	6	8	7
TF	% -	-	-	-	19,5	16,2	14,7	13,7	23,8	23,7	21,7
	S. 6	6	6	6	6	6	4	4	8	8	8
FF	% -	-	-	-	21,6	23,2	21,9	16,0	21,3	20,8	20,6
	S. 5	5	6	6	7	8	7	6	8	7	7
SSF	% -	-	-	-	8,5	7,1	8,8	5,6	7,7	4,4	4,6
	S. 1	2	2	3	2	2	3	2	2	1	1
MF	% -	-	-	-	-	-	-	5,8	4,1	4,2	5,2
	S. -	-	-	-	-	-	-	2	1	1	2
KFF	% -	-	-	-	5,8	5,5	5,9	6,3	2,5	-	-
	S. 1	1	2	2	2	2	2	2	-	-	-
VF	% -	-	-	-	-	-	-	9,5	0,8	-	-
	S. -	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-
Others	% -	-	-	-	0,0	2,2	2,3	4,3	0,8	0,0	2,4
	S. -	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Total	S. 26	26	32	32	32	32	32	32	32	32	32

JF: Social Democratic Party ("Equality Party"); SF: Union Party; TF: Republican Party ("Party for People's Government"); FF: People's Party; SSF: Self-Government Party; MF: Centre Party; KFF: Christian People's Party; VF: Workers' Movement. Sources: Løgtingid; Statistisk Årbog 2002; McHale/Skowronski, Political Parties of Europe, Bd.1; own calculations. © Wolfram Nordseeck, 2004 - All rights reserved.

www.logting.fo

6.3.4 Parlamentní strany

www.logting.foL%F8gting%20UK%202004.pdf

Union Party (Sbfl, Sambandsflokkurin) byla založena 1906, její hlavní program spočívá v liberální politice v kulturní i ekonomické oblasti, je pro zachování a rozvoj vztahů s Dánskem.

Sociálně demokratická strana (Jvfl, Javnaðarflokkurin) byla založena 1925, podpora rozvoje solidarity a s udržení systému welfare, pro zachování svazku s Dánskem

Republikánská strana (Tjfl, Tjóðveldisflokkurin) byla založena roku 1946, pravicová strana zaměřená na posilování demokratických práv, ale i povinností. Požaduje nezávislost na Dánském království

Lidová strana (Flfl, Fólkaflokkurin) byla založena 1940, program spočívá na politické a ekonomické nezávislosti na křesťanských základech. Každý jedinec i rodina má mít co nejširší příležitost k uplatnění svých dovedností a schopností v rámci právního a společenského systému. Spolu s liberály se zasazuje o nižší vliv státu a nižší daně. Strana je příznivec nezávislosti souostroví

Strana nezávislosti (Sjfl, Sjálvstýrisflokkurin) byla založena roku 1909, činná od roku 1906, její hlavní program bylo a je rozvoj faerské kultur a jazyka

Strana středu (Mfl, Miðflokkurin) byla založena 1992, program založený na křesťanství, idea harmonizace veřejného života s křesťanskými hodnotami

6.3.5 *Vláda (Løgmaður)*

Vláda je jmenována a řízena ministerským předsedou (*landsstýrismaður*) zvoleného parlamentem. Vláda má exekutivní moc nad vnitřními záležitostmi ostrova, zahraniční otázky týkající se Faer budou na centrální úrovni projednávány s s faerskou vládou jako expertem na tuto problematiku a s ohledem na její zájmy. Premiér má též právo vyhlásit volby.

6.3.6 *Vysoký komisař (Rigsombudsmand)*

Nejvyšší představitel dánské vlády na ostrově. Má křeslo v Løgtingu *ex officio* bez možnosti hlasovat, jsou mu poskytovány všechny zákony, normy a nařízení přijatá vládou a parlamentem.

6.3.7 Média

Kringvarp Føroya jsou veřejnoprávní korporace zajišťující vysílání rozhlasu a televize veřejné služby. **Útvarp Føroya (ÚF)** je veřejnoprávní rozhlas založený v roce 1957 a pokrývající vysílači celé ostrovy a dostupné je i na Internetu. **Sjónvarp Føroya (SvF)** je veřejnoprávní televize, založená roku 1981, vysílání se pomalu rozšiřovalo, i když má větší problémy pokrýt celý rozsah ve faerštině jako rozhlas. Úlohou veřejnoprávních médií je pečovat a rozvíjet faerskou kulturu, zachovávat svobodu názorů a objektivně informovat. Intendanta, který řídí televizi jmenuje ministr kultury. Intendant si potom volí spolupracovníky sám. Televizní rada má 9 členů. Členové rady jsou zástupci univerzity, církve, Rady mládeže, odborů, Svazu zaměstnanců, Svazu novinářů, Hudební školy, Svazu spisovatelů, Faerského sportovního svazu, a dalších.⁵¹

6.3.8 Školství

Od konce 19. století a oficiálně od roku 1937 se na Faerských ostrovech používá faerština jako vyučující jazyk. Samozřejmě jsou dánské školy pro dány, kterých na ostrově žije několik tisíc. Funguje síť základních a středních škol, od roku 1965 i universita, založená na popud Faerské vědecké společnosti Løgtingem za účelem rozvíjení výzkumu a vysokého školství na ostrovech. Postupně se rozšiřující paleta oborů nabízí dnes studium v mnoha technických, přírodovědných a humanitních oborech. Financovaná je vládou, vědeckými a výzkumnými ústavami, firmami, např. průzkum ropných nalezišť kolem Faerských ostrovů. Universita se stá

Počet studentů Faerské University (www.setur.fo/00458/00465)

Rok	1996/ 1997	1997/ 1998	1998/ 1999	1999/ 2000	2000/ 2001	2001/02	20002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005
Faroese lang. And Literature	26	30	50	44	71	53	69	54	64
History and Social science	23	20	15	38	48	57	35	69	40
Science and technology	16	20	26	39	40	52	50	45	38
Total	65	70	91	121	159	162	154	168	142

le rozrůstá, jen za poslední dekádu se počet studentů zdvojnásobil. Výzkumná centra se zaměřují především na oblasti týkající se faerské ekonomiky, tj. oceánologie, biologie mořských savců, ryb a dalších organismů, geologie s důrazem na suroviny vyskytující se v zájmové ob-

⁵¹ Karlík M., Mediální scéna v Dánsku a na Faerských ostrovech, <http://www.radiotv.cz/radio-clanky/3691/medialni-scena-v-dansku-a-na-faerskych-ostrovech.html>

last, kultura zaměřená na starogermánské kořeny. Mnoho faerských studentů pokračuje ve studiu v Dánsku nebo zahraničí.

6.3.9 *Ekonomika*

Hospodářství Faerských ostrovů je životně závislé na moři. 92% exportu tvoří ryby a rybí produkty, na to je navázán i sektor služeb. Faerské ostrovy odmítly vstoupit do EHS hlavně ze dvou důvodů. První, těžko očekávat, že při snahách o nezávislost části obyvatel, tato bude nakloněna faerské angažovanosti v evropské integraci. Druhý, domníváme se, mnohem vážnější, je, že rozhodující, je obava do faerských vod pustit rybáře z Evropy⁵². Faerské ostrovy uzavřely vlastní dohody s EU a dalšími zeměmi o vzájemném přístupu a právu rybolovu ve výsoštných vodách. Tyto dohody byly vyjednány za pomoci a konzultace dánského ministerstva zahraničí. Regulace rybolovu ve faerských vodách Faroese Fisheries zone (FFZ) není dána množstvím tun, ale je stanoven maximální počet „*fishing days*“, které jsou pak systémem licencí rozdělovány podle počtu lodí jednotlivým zájemcům. Vládě to dává lepší přehled o využívání zdrojů a dostatek informací pro případnou regulaci.

6.3.10 *Lov velryb*

Další oblast, na kterou jsou Faeřané, podobně jako Norové, citliví. Velrybářství považují za tradici, která k jejich identitě neodmyslitelně patří a brání se zanechat lovu, argumentují, že regulace lovu respektuje ohrožené druhy a maximálně upravuje způsoby lovu (je zakázán harpunování). Faerské ostrovy se také věnují výzkumu velryb, ale jsou členové High North Alliance, organizace velrybářů, lovců tuleňů a rybářů, kteří protestují proti totálnímu zákazu lovu mořských savců⁵³.

6.3.11 *Faerské ostrovy a EU*

Faerské ostrovy odmítly spolu s Dánskem vstoupit do Evropských společenství a podařilo se jim vyjednat speciální dohodu s EU ohledně ochrany svých vod před rybáři z Unie. Vzhledem k závislosti na unijním trhu je členem Evropského hospodářského prostoru, což znamená, zjednodušeně řečeno, přístup na evropský trh bez možnosti ho ovlivnit, pouze teoreticky prostřednictvím dánské vlády. Faerské ostrovy se v souvislosti s postupující integrací obávají o udržení autonomie, která je přísně vzato dána rozdělením pravomocí mezi faerskou a dánskou

⁵² 1. 5 2006 přijal faerský premiér Eidesgaard delegaci poslanců britského parlamentu z komise pro rybolov a zmínil, že britští poslanci se necítí spokojeni se společnou rybářskou politikou, a vysvětlil jim faerský systém regulace lovu ryb v jejich výsoštných vodách

⁵³ www.highnorth.no

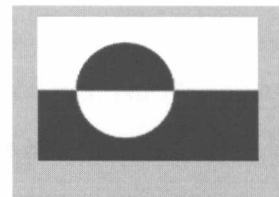
vládu. Další a další postupování kompetencí Bruselu může znamenat, že záležitosti, které má v kompetenci Kodaň, bude mít fakticky v kompetenci bruselská administrativa. Situace by mohla dospět do stádia, kdy by bylo nutné přehodnotit vzájemný svazek až po případnou secesi ostrovů, pokud by dánský ústavní systém byl příliš podřízen Bruselu.⁵⁴

6.3.12 Členství v nadnárodních organizacích

Faerské ostrovy jsou ostražité vůči EU, ale jsou aktivní v regionální spolupráci. Od roku 1970 jsou členem Severské rady a Severské rady ministrů a usilují o členství v EFTA, s kterou mají uzavřenou dohodu. Aktivně se angažují v regionální spolupráci a jsou v čilém kontaktu se zástupci Shetlandských a Orknejských ostrovů a Vnějších Hebrid (Western Islands, Outer Hebrides), hlavními agendami jsou rybolov a produkce ryb v akvakulturách, výzkum a rozvoj využití nalezišť ropy a zemního plynu, infrastruktura – především doprava, kultura, sport a obnovitelné zdroje energie.⁵⁵ Jsou členy řady organizací v oblasti rybolovu, např. Northwest Atlantic Fisheries Organization (NAFO), Northeast Atlantic Fisheries Commission (NEAFC), Arctic Council, International Maritime Organization IMO (associate), Nordic Council NC, Nordic Investment Bank NIB, Universal Postal Union UPU

6.4 Grónsko

Největší ostrov na Zemi, mezi Severním oceánem a Atlantikem severovýchodně od Kanady. Rozloha je 2,166,086 km², z toho 1,755,637 km² je trvale pokryto ledem a 410,449 km² je bez ledovce, pouze cca 1 % rozlohy využitelné jako pastviny. Osídlení je koncentrováno hlavně podél západního pobřeží orientovanému směrem ke Kanadě a Baffinovu ostrovu, osidlování východního pobřeží začalo později a je řidší. V Grónsku žije necelých 57 tisíc obyvatel, ale význam ostrova je obrovský. Jeho poloha, která umožňuje kontrolovat arktické oblasti kolem pólu a severozápadní Atlantik byla klíčová v době 2. světové války a možná ještě víc během války studené, v dnešní době se jeho důležitost nikterak nezmenšila, Američané zde plánují umístit jednu ze základů protiraketové obrany. Nemenší je i význam ekonomický. Tradiční obory rybolov a velrybářství jsou

⁵⁴ Projev premiéra o Evropské ústavě a Dánském království, Kodaň, 29. 4. 2004

⁵⁵ Prime minister office 1 June 2004, setkání zástupců Faerských, Orknejských, Shetlandských a Hebridských ostrovů a přijetí společného prohlášení o spolupráci

neodmyslitelnou součástí grónské identity, ve dvacátém století se rozvinula i těžba nerostných

surovin, za války bylo Grónsko významným dodavatelem kryolitu americkému průmyslu. Na ostrově jsou významná ložiska uhlí, železné rudy, olova, zinku, molybdenu, zlata, platiny, uranu, a potenciální zdroje ropy a zemního plynu, převážně v polárních oblastech Severního ledového oceánu, o jehož vymezení se vedou mj. i z těchto důvodů spory. Grónské zemědělství a potravinářský průmysl je závislý na zdrojích z moře a mořských farem, na ostrově je rozvinuté zpracování tuleních kůží, které spolu s velrybářstvím budí ostrou reakci světové veřejnosti. Při vymezování 200 mílové rybářské zóny se musely dohodnout některé kompromisy. Norský ostrov Jan Mayen leží jen 250 nm od Grónska a na prostor mezi ním si dělaly nárok obě strany, rozhodnout musel až Mezinárodní soud v Haagu, který

určil hranici mezi Grónskem a Norskem. Následně byla podepsána dohoda o vymezení zón mezi Grónskem, Janem Mayenem a Islandem, který je také blíž než 400 nm. Na západě existuje podobný problém mezi Kanadou (Baffinovým ostrovem) a Grónskem⁵⁶.

6.4.1 Historie

První osídlenci z Evropy se objevily v Grónsku ve 13. -14. století, stejně jako obyvatelé severozápadního Grónska ze severní Ameriky, obě populace nakonec zanikly. kolem roku 1200 se v severním Grónsku usazovali předci Inuitů, původem z oblasti Aljašky. Přestože z vikingskými koloniemi nebyl po staletí žádný kontakt, po spojení Norska a Dánska roku 1523 dánský král prohlásil ostrov jako území Dánského království. V 16. a 17. století se u grónského pobřeží zastavují angličtí, holanďtí a němečtí velrybáři, ne však natrvalo. Až v roce 1721

⁵⁶ Mezi kanadskou a dánskou vládou problém ještě nebyl stoprocentně vyřešen, obě strany nárokují některé neobydlené ostrovy uprostřed průlivu dělícího Kanadu od Grónska, nejznámější je spor o Hans Island, kde stíhají obě země vytýčí státní vlajku a čelí reakci protivné strany

je do Grónska vyslaná expedice prozkoumat stav dávných kolonií. Po založení stálých stanic Dánsko otevřelo možnost obchodu s ostrovem pouze pro domácí obchodníky a cizím státům obchod znemožnilo, nová kolonie měla nově založené centrum Godthåb na jihozápadním pobřeží a plnila i misijní funkci směrem k inuitskému obyvatelstvu. V průběhu 19. století se zvyšoval zájem o Grónsko nejen z důvodů obchodních, ale i jako základna polárních výzkumných výprav cestovatelů a vědců, např. Williama Scoresbyho⁵⁷ a Knuda Rasmussena⁵⁸. Na přelomu století byla nejsevernější obyvatelná území neobydlena, ale pozdější druhá imigrační vlna inuitského obyvatelstva z Kanady osídlila i tato nehostinná území. Dánská politika vůči domorodému obyvatelstvu byla velmi tolerantní, smíšením evropských osadníků a místního inuitského obyvatelstva postupně vznikala grónský národ hovořící jazykem založeným na inuitských dialektech a dánštině. V roce 1862 se konaly první volby do místních shromáždění na demokratickém principu, nebyl však ustaven parlament pro ostrov jako celek. V roce 1911 byl ostrov rozdělen na sever a jih s vlastními Landstingy, i když severní nebyl nikdy ustaven. Většina rozhodujících norem byla však přijímána v Kodani, kde ostrov neměl žádné zastoupení až do roku 1953. Obchodní monopol kritizovaly hlavně obchodní kruhy, vyhovoval však obyvatelstvu živícímu se v tradičních oblast zemědělství a rybolovu, velrybářství a lovu. Ve třicátých letech proběhl spor mezi Norskem a Dánskem o svrchovanost nad Grónskem, která dopadla v neprospěch Norů.

Druhá světová válka znamenala odříznutí kolonie od okupovaného Dánska, Grónsku vyvstal problém, jak zabezpečit vlastní bezpečnost. Grónsko kontaktovalo dánského ambasadora ve Washingtonu Henrika Kauffmanna, který s americkou vládou podepsal dohodu, která zaručovala ochranu grónského pobřeží americkými jednotkami a v roce 1941 dohodu o garantované autonomii grónských provincií americkými silami na ostrově, které vybudovaly leteckou základnu a radarovou stanici důležité pro transatlantické lety a monitoring severoatlantického prostoru. Na jednu stranu to Grónsko podřídlilo americké autoritě, ale na druhé straně si Grónsko poprvé zakusilo pocit svrchovanosti nad vlastními záležitostmi. V roce 1953 byl přijatý Zákon o autonomii, který rušil status Grónska jako kolonie a přiznával mu statut kraje se zvláštní autonomií v rámci Dánského království se dvěma poslanci v dánském parlamentu Folketingu. Ještě před tím byla zrevidovaná dohoda se Spojenými státy o dalším působení amerických jednotek na ostrově bez konzultací grónské strany. Američané spadali pod ame-

---

⁵⁷ Scoresby, William (1789 - 1857), anglický vědec a výzkumník,

⁵⁸ Rasmussen, Knud Johan Victor (1879-1933), norský polární výzkumník a antropolog, účastnil se řady expedic do grónských polárních oblastí, zaměřoval se na studium kultury původního obyvatelstva, v roce 1910 založil obchodní stanici v Thule na sverozápadním pobřeží Grónska, která byla vyživována jako základna i pro jeho expedice; o jeho expedici v letech 1921-4 byl natočen kanadský film *The Journals of Knud Rasmussen*.

rickou jurisdikci a měly zakázáno kontaktovat místní obyvatelstvo. Pravděpodobně na přelomu 50. a 60. let byly na ostrově rozmístěny jaderné zbraně, což umožňoval výklad dánsko americké dohody. Od roku 1961, po zavedení B-52, přestalo být Grónsko pro Američany důležité pro mezipřistání, ale zůstalo stále velmi důležitým místem, ze kterého bylo možno monitorovat dění v arktické oblasti. V lednu 1968 se však blízko základy v Thule zřítilo americké letadlo se čtyřmi vodíkovými pumami na palubě a došlo k úniku plutonia, které sice bylo téměř všechno zneškodněno a odstraněno, ale místní obyvatelé začali mít z amerických základen, které byly totálně nepřístupné, strach, a masivně protestovali proti nukleárním zbraním na území (které tam už pravděpodobně nebyly) a proti přeletům letounů s nukleárními zbraněmi na palubě. Grónská reprezentace požadovala účast na jednání s Američany a civilní dohled nad americkými jednotkami. Zákon o autonomii byl v roce 1979 i na základě tohoto novelizován. Kodani dále náleží zahraniční věci, ale v záležitostech dotýkajících se Grónska musí konzultovat s grónskou administrativou. Grónská doktrína je vedena požadavkem záka- zu jakýchkoliv útočných strategických zbraní na grónském území. Rozmístění zbraňových systémů, jako součásti války s terorismem požadované USA, váže i na kladné konzultace s Ruskem a OSN. V této otázce jsou vztahy mezi grónskou a centrální vládou napjaté, pro Dánsko je výhodné vyhovět Američanům, protože je pro ně spolupráce s nimi životně důležitá a Grónané se obávají, že Dánsko nebude hájit jejich zájmy dostatečně důrazně, ozývá se i myšlenka, že samostatné Grónsko by artikulovalo své zájmy pevněji a vyjednalo by si lepší podmínky pro americké základny. Dánsko ovšem nechce o secesi ostrova ani slyšet, tvrdě vyjednává o rozšíření grónských výsoštných vod Grónska a nárokuje si oblast severního pólu⁵⁹, v této oblasti se odhadují velké zásoby nerostných surovin, které by pak byly v dánských vodách. Grónsko, podobně jako Faerské ostrovy, stále přejímá více pravomocí od centrální vlády a oblast centrální vlády je koncentrována především v zahraniční a obranné politice (s tenzními tématy výše uvedenými), měnovou a soudní pravomoc.

---

⁵⁹ Podle mezinárodního práva (UNCLOS III) jsou teritoriální vody 12 nm a zóna exkluzivních ekonomických práv, kde mají státy právo výhradně využívat přírodní zdroje, byla stanovena na 200 nm. Ovšem poslední úpravy dávají možnost nárokovat si území pevninského šelfu i v případě, že přesahuje 200 nm (vztahuje se na nerostné zdroje získané ze dna, v případě rybolovu platí 200 mílová hranice). Do roku 2007 má být dokončen geologický průzkum mořského dna Arktidy, který dodá informace nutné k určení hranic pevninského šelfu, probíhají tvrdá jednání o budoucí rozdělení arktického dna, kde by se v budoucnu, pokud ustoupí zalednění, mohla zahájit těžba nerostných surovin

www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm, 13. 6 2006

6.4.2 Autonomie

Zákon o autonomii byl přijat v roce 1953 a novelizován v roce 1978. Grónsko je podle něj specifickou společností v rámci Dánska, místní záležitosti jsou spravovány místními autoritami podle tohoto zákona. Místní volený parlament se nazývá *Landstiget* a administrativu řídí vláda *Landsstyre*. Oblasti ve kterých autonomní orgány mají pravomoc jsou vyjmenovány v tomto zákoně a případné změny na obě strany se mohou uskutečnit po vyjednávání obou stran. V případě sporu ohledně pravomoci v nějaké oblasti rozhoduje arbitrárně orgán složený ze zástupců obou stran, pokud nedojdou ke shodě, konečné slovo má Nejvyšší soud. Hlavním jazykem je grónština, dánština je vyučována jako volitelný jazyk. Obě jsou užívány v úřední komunikaci. Centrální vláda může v případě záležitostí týkajících se Grónska v oblastech pod pravomocí Kodaně místní vládu zmocnit vést tato jednání (zahraniční obchod ap.).

Grónská populace, podobně jako faerská, je jedna z mála v Evropě, která roste. Se změnou životních podmínek se však mění struktura osídlení a je znatelná migrace do měst za pracovními příležitostmi.

Rok	Počet obyvatel
1855	9000
1956	21000
1968	45000
1987	55000
2006	56300*

*Šatava (1994), s. 65-6;

www.cia.gov

6.4.3 Parlament (*Landstinget*)

Přeměněn roku 1979 z voleného *Landsreadu* na *Landstinget*, který je volen ve všeobecných, přímých a tajných volbách poměrným systémem za použití d'Hondtovy formule na čtyři roky, celý ostrov je jeden volební obvod. Má 31 členů, v minulosti byl šéfem parlamentu premiér, po reformě z roku 1988 je předseda parlamentu samostatný úřad a je, stejně jako čtyřčlenné *Presidium*, volen *Landstingetem*. Předseda parlamentu má jednak funkci administrovat chod úřadu, jednak reprezentovat Grónsko v parlamentních delegacích u *Nordic Council*, *West-Nordic Council* a dalších parlamentů, včetně dánského *Folketingu*. Parlament ustanovuje pětičlenné výbory pro jednotlivé oblasti, dva členové *Folketingu* za Grónsko se účastní činnosti Výboru pro zahraniční a bezpečnostní otázky jako poradci.

Rok/strana	Atassut	IA	Issittup Partiat	Siumut	Demokraatit	Akulliit Partiat	Canidate alliances	Indep.	Počet voličů	Účast
1979	41,7	4,4	-	46,1	-	-	-	2,1	19951	69,6
1983	46,6	10,6	-	42,3	-	-	-	0,5	25204	75,1
1984	43,8	12,1	-	44,1	-	-	-	-	23088	66,8
1987	40,1	15,3	4,4	39,8	-	-	0,4	-	25764	69,6
1991	30,1	19,4	2,8	37,3	-	9,5	0,9	-	25915	67,1
1995	30,1	20,3	0,4	38,4	-	6,1	4,7	.	26134	69,6
1999	25,2	22,1	-	32,5	-	-	12,3	5,3	28490	76,0
2002	20,2	25,3	-	28,5	15,9	-	-	5,3	-	74,6
2005	22,6	22,6	-	30,7	22,8	-	-	4,1	-	74,9

[//www.nanoq.gl/English/About_Greenland/Statistical_Yearbook.aspx](http://www.nanoq.gl/English/About_Greenland/Statistical_Yearbook.aspx)

6.4.4 Politické strany

V 50 a 60 letech byly pokusy založit stabilní politickou stranu, největší strany, které dnes mají stabilně nejsilnější zastoupení v parlamentu mají kořeny v 70 letech, jedná se Siumut, Attassut a Inuit Ataqatigiit. Od nového Zákona o autonomii post premiéra obsazovala strana Siumut, ostatní dvě střídavě hrály roli koaličního partnera.

Siumut byla založena v roce 1977, její program byl založený proti dánské centrální vládě a požadavku co nejširší samosprávy ostrova. Cílem bylo Gróňany postavit na stejnou úroveň s Dány a respekt k místní kultuře, rovná práva a příležitosti pro všechny, školství srovnatelné s mezinárodními standardy, otevřené a demokratické vedení vlády.

Attassut byla založena v roce 1976, je zaměřená konzervativně na hodnoty, které stvořily grónský národ za 250 let mísením dánské a grónské kultury. Je pro co nejširší nezávislost v rámci Dánska, ale není pro úplnou nezávislost.

Inuit Ataqatigiit je socialistická strana s programem rovných šancí pro všechny, mír a socialismus, nevylučující budoucí plnou nezávislost ostrova. Vznikla z mládežnického radikálního hnutí 70 let.

Demokraatit je liberální strana v centru politického spektra. Založena byla v roce 2001.

6.4.5 Vláda (Landsstyret)

Volena parlamentem a řízená premiérem (Landsstyeformanden), zpravidla je koaliční. Jednotlivá ministerstva řídí oblasti přenechané grónské autonomní správě. Mezi úřady spravovanými

premiérem je i *Dánská kancelář při grónské autonomní vládě*⁶⁰ zprostředkující místní a dánské autority v oblastech kultury, vzdělání, výzkumu, církevních záležitostí, ministerstvo sociálních věcí i úřad práce

6.4.6 Regiony

Grónsko je rozděleno na tři regiony a ty na osmnáct krajů. Západní (15 krajů), Severní (1) a Východní (2) Grónsko. V jejich působnosti jsou kulturní, administrativní a další záležitosti lokálního charakteru, včetně práva pro svou činnost mají právo stanovit místní poplatky. Od roku 1994 se reformovala legislativa týkající se regionální úrovně a bylo na ní přeneseno ještě širší balík pravomocí a zodpovědnosti, včetně nového klíče přerozdělování celostátně vybraných daní, které je z větší části závislé na počtu obyvatel jednotky, příspěvek je zvlášť rozdělen na pět kapitol určených pro jednotlivé oblasti.

Volené krajské rady mají od 3 do 17 zastupitelů, podle velikosti kraje. Volené jsou na čtyřleté volební období. Struktura zastupitelstev je tvořená ještě rady a výbory, jejichž pravomoci jsou vymezeny zákonem o krajích. Kraje mají svou zastřešující organizaci *KANUOKA*, která koordinuje politiku krajů a zajišťuje jim odborný servis. Hlavou kraje je starosta, který řídí krajskou administrativu kopírující výbory.

Volební právo mají cizinci žijící v Dánsku déle než tři roky a dánské občané, obě skupiny mají povinnost žít v Grónsku minimálně šest měsíců a být starší 18 let. Volby jsou ošetřeny zákonem č. 10 z 31. 10 1979 O volbách do krajských, obecních a farních rad.

6.4.7 Centrální autority Dánska v Grónsku

6.4.7.1 Folketing

V dánském parlamentu jsou zastoupeni dva poslanci voleni v Grónsku. V rámci parlamentu existuje Výbor pro Grónskou legislativu, který má 17 členů zastoupených proporčně podle výsledku voleb včetně grónských poslanců ve Folketingu, který projednává zákony týkající se Grónska a vyjadřuje se k nim. Výbor se zřizuje vždy, když je v parlamentním období na stole první zákon dotýkající se Grónska. Dánský Úřad vlády je zodpovědný za komunikaci s grónskou vládou a koordinuje vztahy ostatních ministerstev a úřadů ve vztahu ke Grónsku.

⁶⁰ v anglickém překladu Denmark Office of the Greenland Home Rule Government

6.4.7.2 *Vysoký komisař (Rigsombudsmand)*

Nejvyšší představitel centrální exekutivy Dánska na ostrově koordinuje státní aktivity na ostrově. Organizuje volby do Folketingu, je přítomen zasedání Landstingetu a je součástí legislativního procesu na ostrově. Nepominutelná je reprezentativní funkce jako představitele Dánska v Grónsku.

6.4.8 *Média*

Kalaallit Nunaata Radioa (KNR) – Grónská veřejnoprávní korporace, nezávislá veřejnoprávní instituce zajišťující televizní a rozhlasové vysílání po celém Grónsku kromě velmi vzdálených a neobydlených oblastí. TV vysílání zahájilo vysílání v roce 1982. Je řízena devítičlennou radou jmenovanou vládou, včetně dvou členů za zaměstnance. Financována je jednak z veřejných zdrojů, jednak z reklamy a sponzorských darů. Vysílání pokrývá širokou paletu oblastí, domácí i zahraniční zpravodajství, kulturu, sport i vysílání pro mladé a další. Část každodenního TV vysílání je přejaté vysílání Dánské televize v dánštině, dánské rozhlasové vysílání má vlastní kanál.

Lokální televize a rádia byla většinou založena v jednotlivých krajích nejdříve jako rádia některá se rozšířila i o televizní vysílání.

Atuagagdliutit/Grønlandsposten (The Greenland Post) – časopis založený v roce 1861 a zpočátku vycházel pouze v grónštině, v roce 1962 začal publikovat i články v dánštině. Vychází dvakrát týdně v nákladu 3,5 tisíce výtisků.

Sermitsiaq – založen v roce 1957 jako lokální týdeník v oblasti Nook, později se změnil na celogrónský časopis, vychází v nákladu 4 tisíce výtisků.

Místní noviny vycházejí nepravidelně v několika městech a osadách, nejrozšířenější je **Kujataamiu Nutaaq**, vycházející v Qaqortoq v jižním Grónsku a **Iluliarmioq** vydávaný v Ilulissat.

6.4.9 *Školství*

Protože se Dánové chovali vždy velmi tolerantně, pro zachování kultury bylo jednoznačně přijato vyučování v grónštině, což paradoxně byla brzda modernizace země. Ještě ve 20. letech 20 století byla drtivá většina monolingvní. Grónsko tak bylo kulturně i ekonomicky izolované a závislé na tradičních místních produktech. Změna přišla po příchodu Američanů a rozšíření ekonomických a kulturních aktivit, což způsobilo rychlou modernizaci ostrova. To

však vyvolávalo danizační tendence a posilování dánštiny ve školách i v úřední komunikaci. V 60. letech se proti tomu začalo vzdmáhat emancipační národní hnutí, které si jako cíl dalo postavit grónskou kulturu na roveň dánské.

Na základních a středních školách se vyučuje tradičně v grónštině, dánština je významná ale její vliv klesá.

V roce 1987 byla nedaleko Nuuku založena universita Kalaallit Nunaata Universiteta nabízející bakalářské i magisterské studijní programy v administrativních, technických i humanitních oborech. Studuje zde 120 studentů.

6.4.10 Grónsko a EU

V roce 1973 vstoupilo Grónsko spolu s Dánskem do EHS. Podle nově rozšířené autonomie dostalo Grónsko právo rozhodnout o setrvání v EHS a po referendu konaném v roce 1982 jako jediné území v historii z evropských struktur vystoupilo. Stěžejní důvod byla ochrana rybích lovišť a ochrana domácích tradičních odvětví. Nicméně Grónsko má volný přístup na trh EU, kam umisťuje přes 90% exportu. Přistoupilo na systém kvót, který by měl ochránit rybí loviště v případě nejhroženějších druhů, dostává dotaci z Bruselu 42 mil €, což je asi 6% příjmu státního rozpočtu.

Není součástí Schengenského systému, ale díky účasti v pasové unii severských států je možné cestovat volně mezi účastnickými státy. Pro občany třetích zemí platí normální pasová kontrola, vízová povinnost shodná s vízovou politikou Dánska, ale automatické vízum pro Dánsko neznamena vízum do Grónska a je nutné speciální pro grónské území.

6.4.11 Mezinárodní organizace

Grónsko je členem Severské rady, Severské rady ministrů, Arktické rady.

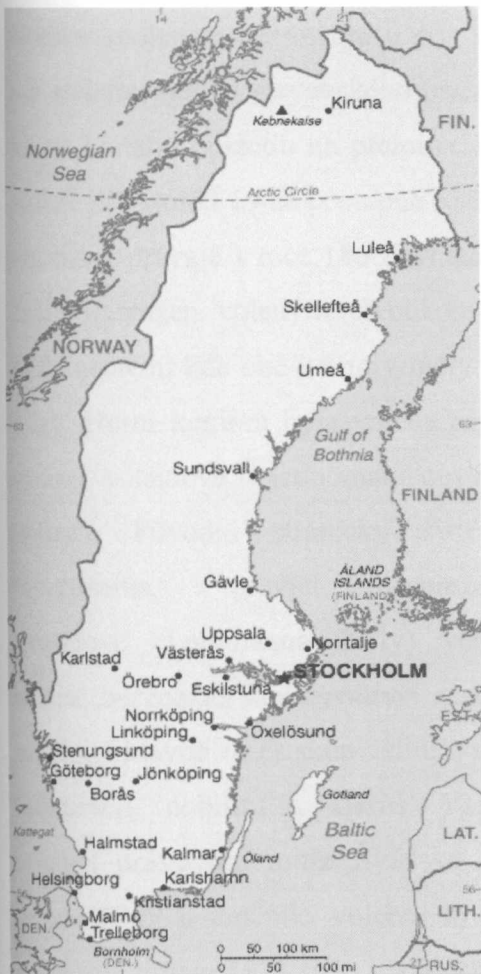
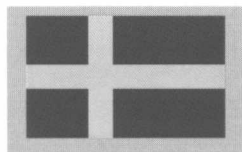
Kromě dohod s EU o rybolovu má v této oblasti bilaterální dohody s Norskem, Faerskými ostrovy, Ruskem. S Kanadou každý rok jedná o rybolovu a limitech vyjmenovaných druhů ryb a má s ní mj. uzavřenou smlouvu o ochraně velryb druhu beluga a narval. Je členem rybářských organizací NAFO, NEAFC, NASCO (North Atlantic Salmon Organization), IWC (the International Whaling Commission), NAACO (the North Atlantic Marine Mammals Commission), WCW (the World Council of Whalers).

V NAFO, NEAFC, NASCO tvoří spolu se zástupci Faerských ostrovů část dánské delegace, kde vedení delegace je tvořeno zástupci autonomních území. V IWC jsou zástupci autonomií

v delegaci, které vede dánské ministerstvo zahraničí, v NAMMCO mají Grónsko i Faerské ostrovy vlastní postavení nezávislého člena, Dánsko se účastní jako pozorovatel.

WTO – splnění podmínek bylo z velké části přijato a ostrovní legislativa upravila normy tak, aby pokud možno vyhovovaly členství, ale stále je úsilí prosadit respekt k zájmům křehké arktické ekonomiky – prosadit právo na ochranu odvětví využívající obnovitelné zdroje a právo lovu mořských savců a obchodu s jejich produkty v míře neohrožující jejich populaci, prosadit výhody pro domorodé obyvatelstvo, prosadit možnost pomalého přijímání standardů s ohledem na extrémní severské podmínky.

7 Švédsko

Stát rozkládající se ve východní části Skandinávského poloostrova, na východě tvoří hranici pobřeží Baltského moře a Botnického zálivu, od jeho cípu směrem na severozápad probíhá hranice s Finskem. Na západě dělí Švédsko od Norska Skandinávské pohoří. Rozlohou skoro 450 tisíc obyvatel je srovnatelné například s rozlohou Kalifornie, ale počtem obyvatel 9 mil. Odpovídají přibližně Los Angeles. Přestože se jeho severní část rozkládá za polárním kruhem, je podnebí díky Golfskému proudu příznivé, jedno z velkých bohatství Švédska jsou lesy, pro které jsou zde skvělé podmínky.

7.1 Historie

První známky z této oblasti jsou zprávy o kmenech Gótů a Svěvů, podle kterých země dostala jméno. Po krizích v e 14 století byla na trůn povolána dánsko-norská královna Margareta a za její vlády byla založena Kalmarská unie tří království Švédska,

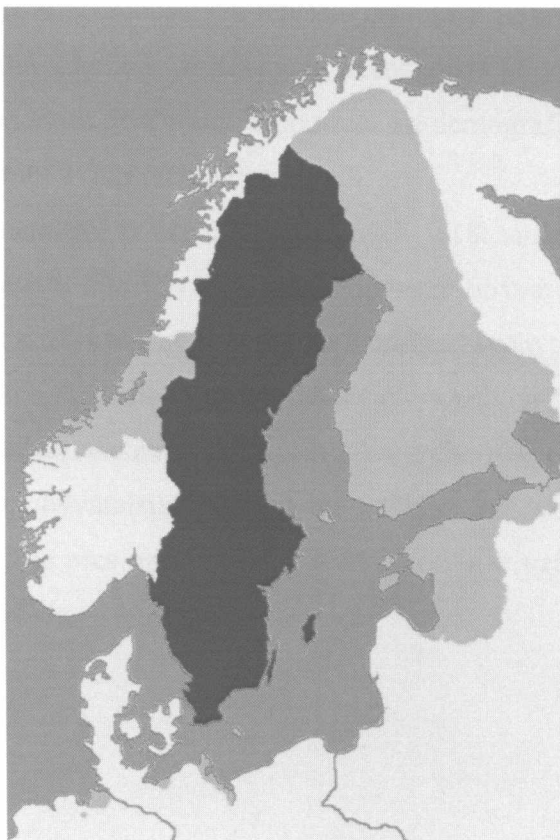
Dánska a Norska, která postupně slábla. Po krvavém pokusu dánského Kristiána II potlačit švédské stavovské povstání byl švédským králem zvolen Gustav Vasa a unie definitivně zanikla. Švédsko se tím definitivně stabilizovalo a začalo významně expandovat, připojilo sever-

ní území Laponska a především upevnilo postavení ve východním Baltu připojením dnešního Estonska, Karélie a Livonska (1629). Na základě úspěšných akcí za třicetileté války získalo území na úkor Dánska v Norsku a některá území v Německu. A do konce 17. století získalo dánská území v jižní Skandinávii.

18 století bylo ve znamení soupeření mezi Ruskem a Švédskem o dominanci na severu a postupně ztrácelo v severních válkách své východní državy a ztratilo postavení mocnosti, které v oblasti po staletí mělo. Po napoleonských válkách se Kielským mírem vzdalo Finska, včetně Alandských ostrovů a získalo Norsku odebrané Dánsku bez jeho zámořských provincií.

V 19 století bylo Švédsko zaostalá země, nesrovnatelně méně rozvinutá, než země Západní Evropy. To vedlo k masivní emigraci, do USA odešlo přes milion lidí. Industrializace začala až v 70 letech. s politickou liberalizací Švédsko začalo poměrně brzy, cenzura byla zrušena a v roce 1809 byla přijata ústava vycházející z myšlenky dělby moci (i když nešla tak daleko

jako norská z roku 1814, platná v sousedním Norsku spojeném personální unií). Švédsko má staletou tradici stavovského parlamentu, až na krátkou epizodu na přelomu 17 a 18 století. Ve století 19 se postupně rozšiřovala občanská práva a v roce 1866 byl stavovský sněm nahrazen voleným, dvoukomorovým parlamentem, kde obě komory měly stejnou váhu. Horní komora byla volena regiony a spodní většinově v jednomandátových obvodech. Původní stranický systém byl bipartismus, pravici reprezentovali liberálové (Lantmanna Party) venkov a střední buržoazie, konzervativci zastupovali pravici, hlavně městskou elitu, vysokou byrokracii, nobilitu a klérus. Všeobecné volební právo pro muže Švédsko zavedlo v roce 1909 a změnilo volební systém na

Švédsko v roce 1658
www.wikipedia.com

poměrný, v roce 1921 bylo rozšířeno i na ženy. Hlavní témata 19 století byla modernizace, změna daňového systému zatěžujícího vlastníky půdy, uvolnění obchodních bariér a trhu. Ve Švédsku zvítězila kombinace rozvíjejícího se moderního průmyslového státu s protekcionistickými a sociálními zákony inspirovanými příkladem bismarckovského Ně-

mecka, které daly vzniknout specifickému modelu welfare state ve Skandinávii. V roce 1909 byl poměrný systém změněn na většinový a rozšířilo se spektrum politických stran. Z původního bipartismu na tripartismus po rostoucí síle sociální demokracie, konzervativci a liberálové původně sdružení ve více méně neformálních útvarech se začínají organizovat a na počátku 20. století tak vznikla Liberální lidová strana (Folkpartiet Liberalerna) orientovaná na občanská práva, demokracii a nezasahování státu do ekonomiky, konzervativní Pravicová strana (Högerpartiet, Hp) a Agrární strana (Bondeförbundet, Bf) reprezentující venkov.

Počínaje volbami 1914 sociální demokracie se stala nejsilnější stranou a je až na výjimky vždy ve vládě. Po válce vznikla ještě Komunistická strana, která však zůstala na pozici nejslabší strany.

Počátek století tak můžeme považovat za bod, ve kterém má současný politický systém kořeny, dominantní úloha sociální demokracie, neutralita a welfare stát jsou konstanty, které se začaly pomalu rozměňovat až koncem 20. století. V sedmdesátých letech s nástupem nových politických témat a posílení nesocialistických stran umožnilo sestavovat i nesocialistické vlády, konec studené války a vstup do EU nutí přehodnotit neutralitu, ekonomická a demografická situace klade otázku udržitelnosti sociálního státu v dnešních parametrech.

Švédsko se ztrátou Finska, a poději i Norska, nemluvě o územích ztracených v 18. století, stalo národnostně téměř homogenní zemí. Na severu žije původní předgermánské obyvatelstvo, Sámové (Laponci) v počtu několika desítek tisíc, které se mobilizuje k udržení svébytné kultury a získání výhod pro provozování tradičních činností, jako nomádský chov sobů a rybolov. Na švédsko-finském pomezí žije malá finská menšina a tím výčet původního nešvédského obyvatelstva končí, nepočítáme-li Skáňany, obyvatelstva kraje Skåne v jižním Švédsku, který byl až do 1658 součástí Dánska. V oblasti žije přes milion lidí, jejichž identita se vztahuje spíš k regionu, švédská kultura naprosto převládá.

7.2 Finové ve Švédsku

7.2.1 Starousedlí Finové hovořící dialektem Meänkieli, Tornedalians

První známky o Fínech na území dnešního Švédska je z poloviny 16. století, kdy byla založena Finská církev ve Stockholmu. V 17. století kolonisté z dnešních finských provincií Pohjois-Savon a Etelä-Savon na popud krále Gustava Vasy osidlovali severní neobydlená území, kde

káceli lesy a rozšiřovali zemědělskou půdu, těmto oblastem se později říkalo „finské lesy“ (Finnskogar). Jednalo se o vnitřní migraci v rámci Švédska, ale po roce 1808 kdy Finsko obsadilo Rusko, zůstala na severu Švédska finská populace. V průběhu modernizace se stát snažil Fíny asimilovat, nevycházely knihy ani tiskoviny ve finštině, ve školách se vyučovalo pouze švédsky, v době vrcholících asimilačních snah děti nesměly ve

škole mluvit finsky ani o přestávce pod pohružkou fyzických trestů. Populace

se odhaduje na 30 až 90 tisíc, převážně v krajích Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala a Övertorneå v provincii Norrbotten. Přestože je od 70. let snaha pozvednout statut finštiny, asimilace provedla své, většina mladé generace mluví raději švédsky. Jako kontroverzní podnik je považována kodifikace psané finštiny Maenkieli, zejména ze strany sousedního Finska, které to kritizuje, protože přijetí moderní finštiny by otevřelo místním dětem bohatou finskou literaturu a cestu na finské školy.

Meänkieli finština je uznána jako oficiální menšinový jazyk a ve výše uvedených krajích je možné jej používat v úředním styku, před soudem, ve školkách a jeslích.

Meänkieli finština je vyučovací jazyk na univerzitách ve Stockholmu, Luleå a Umeå.

Vychází časopis švédsko-finsko-meänkieli, jsou produkovány pořady pro televizi a rozhlas v tomto dialektu. Bohužel jeho budoucnost je otevřená, jako politikum působí kontroverze mezi Finskem a Švédskem, ovšem velmi malé.

http://www.sweblul.se/sweblul/index.php?option=com_wrapper&Itemid=8&lang=en

7.2.2 Švédští Finové (*ruotsinsuomalaiset*) - Finská imigrace ve druhé polovině 20. století

V době Zimní války a 2 světové války bylo 70 tisíc finských dětí evakuováno do Švédska v důsledku hroživé politické a ekonomické situace, 15 tisíc z nich zůstalo po válce v adoptivních rodinách, mnoho z nich se vrátilo po válce zpět do Finska, ale v dospělosti se velká, bohužel těžko odhadnutelná, část vrátila zpět do Švédska v době ekonomického boomu v 50. a 60. letech⁶¹.

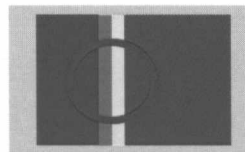
V tomto období se do Švédska vydávaly odhadem statisíce lidí v produktivním věku, většina se jich ale vracela, odhaduje se, že za hranicemi mohlo být až 10% Finů. Eskilstuna a Södermanland jsou města s nevyšší hustotou finské populace. V Eskilstuně vychází finský tisk, fungují finské školy a je možné vyřizovat administrativu ve finštině.

Odhaduje se, že ve Švédsku žije 200 tisíc imigrantů a 250 tisíc jejich potomků zde narozených, z toho přibližně 100 tisíc si ponechalo finské občanství. Počet lidí používající nebo rozumějící finštině nebo meankieli podle posledního průzkumu, který zadalo Sveriges Radio odhaduje na 470 tisíc, tj. 5,2% obyvatel Švédska.

Situace Finů ve Švédsku není tak institucionálně zakotvená jako postavení švédské menšiny ve Finsku, vyplývá to z jiné historické tradice a zkušenosti. Ve Švédsku není zákonem stanovený úřední jazyk, automaticky se za něj považuje švédština. Je uznaných pět menšinových jazyků, které v případě větší koncentrace menšinového etnika používají v úředním styku a ve školách. Menšinový jazyk je ve Švédsku akceptován, vyhovuje-li definici vyplývající z Evropské Charty o regionálních a menšinových jazycích. Kromě finštiny a meankieli je to ještě sámština, romština a jidiš.

Švédské veřejnoprávní rádio vysílá i v sámštině a finštině.

7.3 Sámové

Na severu Švédska žije část původní sámské populace čítající přibližně

17 – 20 tisíc členů. Osídlení je rozptýlené, převážně v provinciích Norbotten, Västerbotten a Jämtland. Historie Sámů ve Švédsku viz. Finsko.

Otázka vlastnictví půdy je ožehavá podobně jako v sousedních dvou státech, kde Sámové požadují návrat půdy, kterou vlastnili do 19 století. Půdu vlastní stát, ale propůjčuje Sámům

⁶¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Finnish_war_children, 12. 6 2006

výsadní právo na lov, rybolov a chov sobů. Sdružení zvané Siida má koncesi na určité území, kde může provozovat zmíněné činnosti.

7.3.1 *Sámský Parlament (Sametinget)*

Založen roku 1993 na základě rozhodnutí švédské vlády a jeho činnost slavnostně zahájil švédský král.

Sámský parlament Sametinget má 31 členů volených na čtyři roky, Shromáždění zvolí Výbor a navrhne Předsedu, který je jmenován švédskou vládou. Zpravidla se ustaví většinová koalice, v současnosti je v Sametingetu zastoupeno 9 sámských stran a společností. Volit mají právo pouze Sámové, kteří se speciálně registrují k těmto volbám.

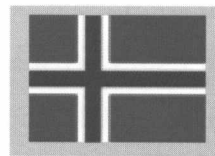
Oblasti svěřené Sametingetu jsou : 1) rozdělovat finanční příspěvky od vlády na podporu rozvoje sámské kultury a dalších oblastí týkajících se jich, 2) jmenovat školský výbor, 3) zabývat se jazykovými otázkami, 4) artikulovat zájmy v tradičních hospodářských oblastech jako je sobařství, lov, rybolov, 5) informovat o sámských záležitostech.

7.3.2 *Postavení sámštiny*

Od roku 1974 existuje Sámská jazyková komise řešící jazykové otázky, nejprve pod Národní radou švédských Laponců⁶², od roku 1994 pod Sametingetem. Zabývá se přednostně, jak udržet sámštinu jako živý jazyk a přijala rozhodnutí, že v příštích deseti letech bude kladen silný důraz na vyučování v sámštině. Skutečnost je ale taková, že polovina Sámů jazyk nepoužívá a druhá je bilingvní, přestože se ve druhé polovině 20. století podařilo založit páteř sámského školství, pro vyučování v rodném jazyce jsou nejlepší podmínky v historii a od jeslí až po střední školu je možnost studovat v sámštině. Od roku 2000, kdy vláda uznala sámštinu jako oficiální menšinový jazyk je možné v tomto jazyce komunikovat s úřady a soudy v krajích Arjeplog, Gällivare, Jokkmokk a Kiruna.

---

⁶² Šatava (1994) s. 296

Stát na západě Skandinávského poloostrova, s dlouhou hranicí na východě se Švédskem a velmi krátkou hranicí na severovýchodě s Finskem a Ruskem. Pobřeží omývané Atlantickým oceánem má díky množství fjordů 83 tisíc km dlouhé, na jihu široký průliv Skagerak, na jihozápadě Severní a na západě Norské moře. Na severu je Barentsovo moře, okrajové moře Severního ledového oceánu. K Norsku kromě ostrovů těsně u pobřeží patří také ostrov Jan Mayen, přibližně na půli cesty mezi Norskem a Grónskem, špicberky v Severním ledovém oceánu Špicberky (Svalbard).

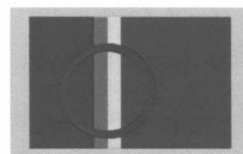
8.1 Historie

V období vikingských výprav norští Vikingové směřovali opačným směrem než švédští. Jejich vliv sahal až do Středomoří, norští králové ve středověku kolonizovali Faerské ostrovy, Island, založili první kolonie v Grónsku a pravděpodobně v Americe. Sláva norského království upadá ve 14. století, kdy po morové epidemii vymřela i vládnoucí dynastie. Norsko se stává členem Kalmarské unie pod dánským vedením a po jejím rozpadu členem unie dánsko-norské, po dobu „400 let trvající noci“, jak tuto dobu označil Henrik Ibsen. Po napoleonských válkách se emancipující norské elity snažily vyhlásit nezávislé království, ale to se jim nepodařilo, Kielským mírem bylo připojeno personální unii ke Švédsku, dokázalo si však vyjednat velmi širokou míru autonomie, takže v roce 1814 mělo liberálnější ústavu než samotné Švédsko. Norský parlament *Stortinget* zvolil švédského krále králem norským, korunu reprezentoval v Norsku Guvernér, zpravidla korunní princ.

Obě země spolu měly společnou jen zahraniční politiku a armádu a král se snažil hájit zájmy obou zemí. Švédská tendence k protekcionismu norské obchodníky dráždila a poškozovala, postupem času se začaly projevovat rozdíly – Norsko bylo v ekonomice liberálnější, Švédsko

ochranářské, Norsko bylo mnohem víc závislé na neevropských trzích, Švédsko se orientovalo na kontinent, Norsko se inspirovalo v Británii, Švédsko v Německu. Během 19. století národní hnutí vybudovalo moderní národ, který se toužil emancipovat. V roce 1895 propukl mezi Norskem a Švédskem spor ohledně norského požadavku zřízovat si v zahraničí vlastní zastoupení, Liberální strana (Venstre) požadovala nekompromisně nezávislost, Konzervativci faktickou nezávislost v rámci unie dvou rovnoprávných členů, obě strany trvaly na vyjednávání. V roce 1905 Norsko vyvolalo ústavní krizi a prohlásilo, že král není schopen v Norsku plnit závazky vyplývající z jeho postavení a vyhlásilo vystoupení z unie. Následný plebiscit drtivě potvrdil norskou vůli k nezávislosti. V zahraničí lobbovalo mnoho norských osobností podporu norské nezávislosti, např. polárník F. Nansen v Británii. Koncem 19. století bylo zavedeno všeobecné volební právo pro muže a v roce 1913 i pro ženy.

8.2 *Sámové v Norsku*

Většina severoevropského sámského obyvatelstva žije v severních krajích Norska. Ve Finnmarce, Tromsø a Nordland se počet sámského odhaduje mezi 40 a 70 tisíci. V Guovdageaidnu-Kautokeino, Karasjohka-Karasjok, Porsanger, Deatnu-Tana a Unjargga-Nesseby ve Finnmarce má sámské obyvatelstvo většinu. V těchto oblastech mají sámština a norština rovnocenné postavení. V minulosti sámské osídlení sahalo až k Trondheimu, dnešní areál rozšíření je výsledkem zatlačení Sámů germánskými národy na daleký sever. Modernizace a liberalizace v 19. a 20. století a zvyšování životní úrovně paradoxně asimilovala sámské obyvatelstvo, stále menší podíl se věnuje tradičním oblastem. Ale právě tlak majoritní společnosti vyprovokoval hnutí za zachování pomalu mizející kultury s jazyka a tradic. V Norsku plán na stavbu přehrady na řece Alta ve Finnmarce, která měla zaplavit území tradičně využívaná Sámy, probudil široké hnutí odporu v řadách Sámů i Norů. Spolu s tím si někteří příslušníci sámského etnika uvědomili potřebu instituce, která by reprezentovala a artikulovala jejich zájmy a chránila a pečovala o jejich kulturu. Po havárii v Černobyli zasáhl radioaktivní spad areál, kde Sámové pásli soby, následně bylo nutné většinu stád vybit, tato havárie také mobilizoval tradičně žijící Sámy ozvat se o svá práva.

Sámská kulturní rada (Sámi Culture Council) a Rada sámských práv (Sámi Rights Council) v roce 1984 shromáždily požadavky Sámů a v roce 1987 norský Storting přijal zákon o Sá-

mech ustavující Sámský parlament Samediggi a o rok později byl do norské ústavy zahrnut článek garantující sámskou svébytnost a ochranu sámské kultury.

8.2.1 *Samediggi - Parlament*

Sídlí v Karasjoku, Sámský parlament je volen na čtyři roky ve stejném termínu jako norské volby. Má 39 členů volených poměrným volebním systémem ve 13 obvodech. Voliči do Sámediggu se musí registrovat ve zvláštním volebním registru. Zasedá čtyřikrát do roka, plenární zasedání je nejvyšší orgán sámské samosprávy. Má právo vydávat normy v oblastech, které uvádí zákon o sámské samosprávě, to je jeho úkol administrativní a zároveň je reprezentant sámského národa a to je jeho druhá, politická funkce.

Sámediggi usiluje o co největší vliv v kraji, nař. při diskusích o změně správy státních lesů požaduje, aby v orgánu, který bude lesy spravovat, měl většinu. Vedení Finnmarky o něj usiluje z titulu demokratické reprezentace všech v kraji, odpůrci poukazují na demokratický deficit sámského parlamentu – ze 70 tisíc obyvatel Finnmarky je 10 tisíc Sámů a pouze zlomek je registrován jako volič do sámského parlamentu.

8.2.1.1 *Výkonná rada Sámediggi*

Orgán, který je zodpovědný za činnost a administrativu během roku, zasedá každý měsíc. Jeho pět členů je voleno parlamentem a nesou zodpovědnost za výkonnou část samosprávy.

8.2.2 *Sámská parlamentní rada (založena 2000)*

Konzultativní meziparlamentní organizace sámských parlamentů severských zemí, každý v ní má 7 zástupců, ruští Sámové jsou přítomni jako pozorovatelé. Konzultují společný postup v sámských otázkách, které přesahují hranice – jazykové, environmentální, školské a další. Je snaha koordinovat sámské záležitosti v mezinárodním měřítku, i směrem k právům dalších malých národů.

8.2.3 *Média*

Ve všech severských zemích vysílají lokální televizní a rozhlasové stanice v sámštině, ve všech třech zemích vycházejí noviny a časopisy sámsky, všechny tyto aktivity jsou podporovány vládami. V sámštině vycházejí dva denníky **Min Aigi** a **Assu**.

Rozhlas a televize **Sámi Radio** v rámci veřejnoprávní NRK, veřejnoprávní korporace. Spolupracuje se sámskými stanicemi ve Švédsku a Finsku, především se Sámi Radio v Kiruně. Norská redakce sídlí v Karasjoku a podílí se na produkci rozhlasového i televizního vysílání. Kirunské i Karasjocké radio provozují společný internetový portál www.samiradio.org. Hlavními jazyky jsou i severní sámština a norština, dbá se i na vysílání pořadů v jižním dialektu a v lulské sámštině. Zpravodajství se snaží pokrýt hlavní sámské události i ostatní norské a především severské záležitosti. Důraz je kladen i na otázky menšin v jiných regionech. V sámštině se vysílají i kulturní a zábavné pořady, včetně několika původních dokumentů ročně. Denně je vysílán program pro děti. Sámi radio se připravuje na digitalizaci a poskytuje služby wap.no.

8.2.4 *Kultura*

Ve Švédsku v Kiruně a v Norsku v Kautokeino jsou sámská divadla inscenující hry vlastních autorů i překlady cizích do sámštiny. Vychází množství původní i překladové literatury, nejen v dominantní severosámštině, pořádá se řada festivalů uvádějící tradiční folklór i moderní věci inspirované sámskou kulturou.

8.2.5 *Vzdělání*

Na základních školách byla sámština zavedena v roce 1967, postupně se zaváděla i na střední školy. Ve školských obvodech, kde bylo smíšené obyvatelstvo, bylo v případě zájmu rodičů právo na výuku sámštiny a v sámštině. Po školské reformě z roku 1997 je vzdělávací agenda týkající se sámského školství plně v kompetenci sámského parlamentu.

Universita v Tromsø se zaměřuje na otázky Severu a Sámské a severonorské kultury. Její Centrum pro Sámská studia má koordinační roli v této oblasti. V roce 1989 otevřela Sámskou kolej v Kautokeino s vyučujícím jazykem sámštinou. Účelem je adaptovat sámskou kulturu i na tuto úroveň a vyrovnat jí s ostatními jazyky oblasti. Severský Sámský institut v Kautokeinu založený v roce 1974 Severskou Radou ministrů pracuje na vybudování sítě výzkumných středisek.

8.2.6 *Sámské organizace*

Sámská společnost pastýřů sobů v Norsku (NRL), (Sami Reindeer Herders' Association in Norway) – nejstarší sámská organizace z roku 1947, založená na zlepšení podmínek v sobářství

Samiid searvi (Sami Association) – založená v roce 1948 v Oslu

the National Association of Norwegian Sami (NSR) – od roku 1968

The Norwegian Sami Union (SLF) – vznikla v roce 1979 odtržením od NSR, zaktivovala mnoho Sámů žijících na pobřeží pro politiku

Sámské politické strany zastoupené v Sámediggi

Det norske Arbeiderparti
Diverse
Finnmarkslista
Johttiš'čpmela;Ç;Çaid listu
Kautokeino Fastboendes liste
Norske Samers Riksforbund
NSR ja SáB oktasa ^a listu
Samefolkets Parti
Samer bosatt i Sør-Norge
Senterpartiet
Várjjat Sámeálbmot lihttu
Åarjel læstoe

8.2.7 Sobařství

Chov a pastevectví sobů je základ sámské kultury. Sámové mají výhradní právo na produkci a obchod se sobími produkty. Periodicky dochází k jednání o stanovení pravidel, aby tradiční práva Sámů byla v souladu s ochranou přírody. Jednání se účastní NRL za vlastníky, Sámi-diggi, zástupci krajů, administrativy, zpracovatelského průmyslu, obchodníci, ochranáři.

8.2.8 Rybolov

Do 90 let měli Sámové povoleno lovit neomezené množství ryb na pobřeží od Trondheimu až k ruským hranicím. Hrozba vyčerpání lovišť vedla ke stanovení kvót na povolený odlov. Sámové, protože mimo rybolovu provozují i obchod a zemědělství, dostali stanovenou nižší kvótu, což je ekonomicky poškozovalo a vedlo to k přehodnocení kvót a ustavení speciálního fóra, kde se případné problémy budou řešit.

8.3 Kvenové (norští Finové)

Kvenové jsou finská menšina v severním Norsku, která do této oblasti pronikala ve dvou vlnách v 18. a 19. století. První skupina byli finští kolonizátoři řídce obydlených oblastí norského Laponska v letech 1720 až 1820 a osídlovali oblast okolo Tromsø západní části Finnmarky kolem Polmaku, Karasjoku, Porsangeru, Alty a Lyngenu a jednalo se převážně o farmáře.

Druhá vlna v letech 1820 až 1890 byla povzbuzena rozvíjejícím se průmyslem v severním Norsku, především zpracovatelského, a neméně jako možná přestupní stanice při cestě do Severní Ameriky. Imigrace skončila právě masivním odchodem do Ameriky, díky problémům místního hospodářství a v neposlední řadě populačnímu tlaku i obtížím ohledně získání norského občanství a práva nakupovat půdu.

V letech 1845 až 1930 byly Kvenové registrováni jako zvláštní skupina při sčítáních lidu, během 19 století počet jejich populace dosáhl vrcholu. Po asimilačním tlaku norské vlády, kdy byl například vyhlášen zákaz vlastnit půdu lidem, kteří nezměnili příjmení na norské, podobně nákup půdy byl povolen pouze těm, jež se prokázali znalostí norštiny, se postupně během několika generací rostoucí počet této finské skupiny v Norsku začal považovat za Nory a přejal většinovou kulturu. Souviselo to s obavou, že Finové by mohli být nebezpečím pro stát, když v té době Finsko náleželo Rusku (podobná obava panovala i ve Švédsku, s nímž bylo Norsko spojeno personální unií). Došlo to tak daleko, že Kvenové byly považovány za bezpečnostní riziko „*finske fare*“ a norské ministerstvo obrany v roce 1870 požadovalo vymazání finských názvů z map.

Některé odhady hovoří o 50 – 60 tisících Kvenech v oblasti, za předpokladu, že jako definiční znak zvolíme, aby alespoň jeden z prarodičů hovořil finsky, ale většina z nich se hlásí k norské nebo sámské identitě. Ve skutečnosti se v současnosti ke kvenské identitě hlásí řádo-

vě stovky, maximálně tisícovky lidí, přestože na rozdíl od minulosti jsou jim přiznána národnostní, jazyková i kulturní práva, kvenská finština je uznána jako oficiální menšinový jazyk

rok	Troms	Finnmark
1845	3,2 %	13,3 %
1854	7,0 %	19,9 %
1875	7,7 %	24,2 %
1890	3,7 %	20,2 %
1900	2,0 %	13,8 %
1930	8215 osob	
1954	1439 osob	

(2005) a v provinciích obývaných Kveny je ho možné používat ve školách i na úřadech. Asimilace však přesto pokračuje a Kvenové jsou spíše etnická skupina revitalizující národní kulturní tradice, než pravděpodobný výrazný aktér místní politiky.

8.4 *Norská jazyková diglosie*

8.4.1 *Bokmål*

Psaná forma spisovné norštiny užívaná více než 80% Norů a studovaná studenty norštiny, spolu s riksmål (ještě konzervativnější) je založena na psané dánštině, jelikož dialekt užívaný v oblasti Osla je dánštině podobný, zatímco norština západního Norska je odlišná a píše se většinou v nynorsk. Protože psaná norština byla v době dánskonorské unie zakázána, církevní i světské písemnosti byly vedeny v dánštině. Vrstva, která psala a potřebovala psát – kněží, obchodníci, advokáti, si osvojili dánštinu a vyslovovali jí s norským přízvukem, knihy byly psány dánsky, proto se bokmål, který z ní vychází tak jmenuje (bok – kniha).

8.4.2 *Nynorsk (Landsmål)*

Moderní, nový kodifikovaný norský jazyk opomíjející dánský vliv a vycházející z norštiny 16 století a dialektů západního Norska, nejméně ovlivněných dánštinou, publikovaný v polovině 19 století, národní hnutí však akceptovalo Riksmål a nynorsk zůstal jako volitelná možnost. Existuje ještě rigidnější varianta høgorsk, která se ještě víc obrací k starogermánským kořenům

V zásadě jde o jeden jazyk, i když někteří badatelé tvrdí, že jde o dva poukazují na rozdíly (bokmål – východogermánské prvky; nynorsk – západogermánské), podobné islandštině a faerštině. Politicky se ovšem jedná o jeden norský národ, nynorsk je identifikačním znakem regionu a sociální skupiny, nikoliv odlišného etnika. V polovině 19. století se norští sedláci neradi smiřovali s dominancí riksmål, ale národní myšlenka je lákala. „Pravá norština“ jako identifikační znak tradičního norského venkova proti švédské i podánštělé elitě tomu dobře vyhovoval, nehledě na to, že jí rozuměli lépe než východonorskému dialektu. Identitární mobilizace se však v norském případě nekoncentrovala na jazykové otázce, ale na společné historii a zemi. Platí dodnes, že regiony preferující nynorsk jsou konzervativnější.

9 Shrnutí

V průběhu středověku a novověku v severní Evropě vznikly dvě silné multietnické regionální mocnosti Švédsko a Dánsko. Až do 18. století ovládaly severní periférii Evropy, Švédsko dominovalo v baltském regionu a Dánsko díky spojení s Norskem kontrolovalo velkou část severního Atlantiku. Dánsko trvalo na obchodním monopolu se svými državami na Islandu a Faerských ostrovech osídlených autochtonním obyvatelstvem germánského původu z dob vikingských výprav a Grónsku, kde vedle sebe žili Dánové původní inuitští obyvatelé.

Během 18. století pomalu brala za své jejich dřívější moc a vliv z dob třicetileté války. Švédsko přišlo o Pobaltí ve válkách s Ruskem Petra Velikého a o poslední državy v Německu. Napoleonské války připravily Švédsko o Finsko a Dánsko ztratilo Norsko, které připadlo jako kompenzace Švédsku.

9.1 Finsko, Norsko

Finsko a Norsko, periferní části obou království, si paradoxně polepšily (i Finsko, ač připadlo Rusku). Obě provincie si dokázaly prosadit autonomii, vztah s „novými“ centry byl nesrovnatelně volnější než s centry „starými“.

Finsko jako Velkovévodství finské mělo poprvé v historii postavení subjektu s jasně stanovenými hranicemi, které dávaly rámeček budoucím úvahám o finském státu.

Norsko si po marném úsilí o získání nezávislosti vymohlo ústavu, která zakládala mnohem liberálnější režim, než jaký panoval ve vlastním Švédsku.

V obou případech nové centrum nedokázalo plně nahradit vliv předchozího a obě periférie toho v mezích možností využily. Připomeňme si podmínky, které charakterizují periférii:

- 1) Existence silné a definovatelné kontrakultury na periférii – oba případy jsou jasnými příklady. Ve Finsku v té době švédskojazyčná protestantská elita byla zcela odlišná oproti ortodoxnímu ruskému centru. V 19. století sílící finské národní hnutí vycházelo ze stejného kulturního základu jako švédskojazyčná menšina, takže v tomto ohledu je můžeme považovat za jeden celek
- 2) Administrativní provázanost - nebývale se oslabila, v obou případech vládla místní politická reprezentace, která se nehodlala vzdát žádné z dosažených výsad, naopak politický vliv centra se snažila co nejvíc oslabit, což vedlo na začátku 20. století k jejich osamostatnění

- 3) Ekonomická provázanost - byla mnohem slabší, obě země byly dominantně orientované jinak, než jejich vládcí. Finsko ekonomicky mnohem víc záviselo na Evropě, než na Rusku. Norsko se tradičně orientovalo na Británii a Švédsko na Německo. Pokusy přeorientovat podřízené ekonomiky se vážně ani nekonaly, obecně to přinášelo spíš prospěch, ale rozdělení se tak jen prohlubovalo.

Překotný ekonomický, sociální a kulturní rozvoj v severských státech vedl ke stále silnějšímu národnímu uvědomění v Norsku i ve Finsku, vznikají zde první politické strany s programem národního sebeurčení, tentokrát již mířící k širokým vrstvám obyvatelstva. Národní myšlenka se stává veřejným statkem na rozdíl od salonního nacionalismu elit počátku století.

Ve Finsku sílí Fennomanské hnutí svůj národní program reprezentovalo Finskou národní stranou. Na to zareagovala švédská menšina Svekomanským hnutím artikulující zájmy švédsky hovořícího finského obyvatelstva. Oba proudy se shodnou na společném zájmu, který má ztělesnit společný stát finsky a švédsky hovořících Finů.

V Norsku, jehož národní hnutí navazovalo na tradici historického norského království, se elita rozdělila na radikální stoupence norské nezávislosti reprezentované stranou Venstre a konzervativní zastánce personální unie se Švédskem s postupným předáváním dalších pravomocí norským institucím. Vzdalující se zájmy Švédska a Norska vedly až k ústavní krizi, kterou Norové využili a vyhlásili roku 1905 nezávislost.

9.2 Švédské menšiny ve Finsku

Mezi Švédskem a Finskem ležící Alandské souostroví se stalo jablkem sváru mezi nově samostatným Finskem a švédskými obyvateli těchto ostrovů, kteří usilovali připojení ke Švédsku. Jaká byla výchozí situace:

- 1) jednalo se o oblast osídlenou čistě Švédy s vazbami na švédské straně Botnického zálivu, přestože připadla Rusku. Místní populace byla původně převážně zemědělská, ale v 19. století se začala projevovat výhodná poloha a ekonomika rostla, ale identita Alandů zůstávala švédská, proto byl poměrně razantní odpor proti spojení s Finskem.
- 2) Ostrovy byly vyhlášeny demilitarizovanou zónou po Krymské válce a zůstaly jí až na krátké memento za první světové války dosud. Díky strategické poloze je můžeme považovat za speciální jednotku, se kterou se v moderní historii speciálně zacházelo, v roce 1921 jim Finsko garantovalo autonomii a Åland je autonomní část Finska s od-

děleným politickým systémem, švédštinou jako prvním jazykem a domovským právem favorizující místní obyvatele.

- 3) Ekonomická provázanost - ekonomicky je Åland provázán s Finskem i Švédskem, kromě ochrany domácích podnikatelů a vlastníků je alandská ekonomika plně integrovaná do ekonomiky evropské

Na Ålandu se neuvažuje o nezávislosti, ale úsilí po rozšiřování pravomocí na úkor Helsink je nekonečná. Alandská politika dovnitř funguje standardně, agenda politických stran odpovídá jejich programovému zařazení a širší témat je srovnatelná jako ve Švédsku, nebo Finsku, na venek je ostražitá a chrání výhody dosažené v jednáních s finskou vládou i Bruselem.

Švédsko jazyčná menšina ve Finsku (mimo Ålandu) je zajímavá tím, že je i není národnostní menšina. Uplatněme naše tři kritéria i na ní:

- 1) odlišná kultura na jasně vymezeném území – je sice situovaná na pobřeží, ale považuje se za součást finského národa hovořícího švédsky. Je tedy na místě mluvit „Švédofinech“, jejichž kultura je až na jazyk totožná s „Fino-Finy“.
- 2) Administrativní provázanost – je opět úplná, jediná výjimka jsou jazyková práva
- 3) Ekonomické vazby – jsou plně integrovány do finského hospodářského prostředí, naopak, jsou jeho významnou součástí

Můžeme jistě konstatovat, že zde konflikt periferie vs. centrum je velmi slabý a omezuje se pouze na ochranu jazykově odlišné menšiny bez sebemenších známek autonomistických snah.

9.3 *Finské menšiny v Norsku a Švédsku*

Finské menšiny ve Švédsku (Tornedalianští Finové) a Norsku („Kvenové“) jsou pozůstatkem narýsovaných hranic v 19. století, kdy finské obyvatelstvo se ocitlo v „cizí zemi“ a ekonomické migrace ve stejné době. Jaké je jejich postavení v politickém systému ?

- 1) Odlišná kultura na jasně vymezeném území – především v údolí řeky Torne v severním Švédsku a rozptýlená populace v severním Norsku v řádu tisíců osob, nelze tedy hovořit o vymezeném finském území, spíše se jedná o území s tradičním finským obyvatelstvem rozptýleném ve většinové populaci. Kulturní soudržnost je do budoucna pravděpodobně ohrožená – většina monolingvních meankeali Finů a Kvenů jsou příslušníci starší generace, mladší generace se asimiluje, přes podporu od státu a uznání jazyka ve Švédsku i Norsku jako úřední jazyk.

- 2) Administrativní provázanost – území osídlená Finy ve Švédsku i Norsku nemají žádný speciální režim, jsou plně zapojena do struktury státní správy
- 3) Ekonomická provázanost - ekonomický vliv této menšiny nemá politický význam

9.4 *Dánsko*

Dánsko oslabené ztrátou Norska na počátku 19. století však stále disponovalo bývalými norskými územími Islandem, Grónskem a Faerskými ostrovy a udrželo si kontrolu nad německým Šlesvickem a Holštýnskem. Stále to tedy byla mnohonárodní monarchie, národnostní štěpení se po ztrátě velmi příbuzného Norska ještě prohloubilo, neboť podíl německého obyvatelstva se tím zvětšil. Dánsku tak patřily velmi geograficky vzdálené, etnicky odlišně řídké osídlené ostrovy v severním Atlantiku s tradicí samosprávy na straně jedné, a německá území s odlišnou silnou německou populací, která v dánském státě měla elitní ekonomické i politické postavení.

9.4.1 *Šlesvičtí Němci*

Nejprve shrňme postavení německé menšiny a použijme tři výše použitých charakteristik:

- 1) Existence odlišné kultury - v dánských německých vévodstvích se rychle probouzelo německé národní hnutí inspirované dědictvím Francouzské revoluce i nastupujícího romantismu. Vzor úspěšného a vzrůstajícího se Pruska spolu s myšlenkou německého sjednocení odváděl dánské Němce mimo rámec tradičního dánského státu k myšlenkám k zapojení se do společného státu německého.
- 2) Administrativní provázanost – německá vévodství byla spravována jako samostatná území a s Dánskem byla spojena osobou panovníka a společnými centrálními institucemi. Snaha Kodaně centralizovat stát a zapojit německá území do jednotného systému státní správy (s tušenou dánskou dominancí) vyvolávalo na německé straně zuřivý odpor a vedla až k válce o Šlesvicko-Holštýnsko v roce 1864.
- 3) Ekonomická provázanost – zde „politické centrum na ekonomické periférii bojovalo s ekonomickým centrem na politické periférii“, periferialita německých území v tomto ohledu byla nejmenší, provázanost byla silná.

Emancipační hnutí dánských Němců živené romantismem a ideou budoucího sjednoceného Německa spolu s dánským tlakem na centralizaci státu vedla v roce 1864 k ozbrojenému zásahu prusko-rakouských jednotek, které obsadily německá vévodství a po prusko-rakouském konfliktu připadla tato území Prusku. Naopak se v Německu ocitla území s dánskou menši-

nou, tato situace se vyřešila až po 1. světové válce rozdělením severního Šlesvicka mezi Německo a Dánsko a vzájemnou garancí práv menšin na obou stranách hranice.

9.4.2 *Faerské ostrovy*

Situace na Islandu a Faerských ostrovech v 19. století byla podobná jako ve Skandinávii. I zde se pomalu probouzelo národní hnutí, ekonomika se začala orientovat na produkty z moře – rybolov, velrybářství, lov tuleňů. Vzmáhající se domácí střední třída projevovala větší a větší zájem o místní tradice a kulturu a byla ochotná se do národního hnutí zapojit. Byly obnoveny místní parlamenty a v dánském parlamentu zasedli zástupci obou atlantických území. Už v této době se ozývají hlasy požadující nezávislost, ale výhody vyplývající z možnosti lovit v dánských vodách mluvily jednoznačně ve prospěch zůstat součástí Dánska.

Nicméně rozpory vedoucí v budoucnu k štěpení ve směru centrum – periferie jsou už v té době patrné:

- 1) Kulturní odlišnost – faerština i islandština jsou příbuznější více staré norštině, než dánštině a probuzené národní hnutí hrdě pěstovalo a kultivovalo místní jazyk odlišující je od Dánska.
- 2) Administrativní provázanost – obnovením orgánů samosprávy se mezi Kodaň a periferii postavil prostředník, který zatím nenárokují velké pravomoci, ale svou existencí přesvědčuje o nahraditelnosti centra.
- 3) Ekonomická provázanost – ekonomicky jsou obě provincie stále pevně spoutány s Dánskem, ale jejich orientace na moře do budoucna hrozí konfliktem s centrem.

Vekou ránou loajalitě byla neschopnost ochránit severoatlantské ostrovy před nacistickým Německem. Ostrovy okupovala Velká Británie, na Islandu ji později nahradily Spojené státy. Faery i Island zjistili, že dokáží fungovat i bez Kodaně, v případě Islandu to vedlo k vyhlášení nezávislosti.

Faerské ostrovy zůstaly součástí Dánska s velmi široce vyjednanou autonomií z roku 1952, přestože po válce na ostrovech obyvatelé v referendu hlasovali pro nezávislost. Budováním kulturních i politických institucí se ve dvacátém století dále zvýraznily rozdíly mezi centrem a periferií.

Kulturní odlišnost je naprostá, Faeřané jsou malý, ale vyspělý západní národ s vlastní původní kulturou, politické zájmy jsou reprezentovány stranickým systémem skandinávského typu s jednou anomálií – jednou z štěpících linií dělicí politiké spektrum je spor mezi zastánci zachování spojení s Dánskem a příznivci nezávislosti na Dánsku.

Faerská samostatnost se plně projevila odmítnutím vstupu do EHS v rámci Dánska v zájmu ochrany 200 mílové zóny kolem souostroví s výhradním právem rybolovu. Místní faerská vláda, spolu s Dánskem, dokázala vyjednat podmínky za kterých mohou evropští rybáři lovit ve faerských vodách a kompenzační platbu za toto právo a přístup faerských producentů na evropský trh.

Obava z EU se nesnižuje, ba právě naopak, jeden z prvků moderní faerské identity je rybolov a velrybářství, symboly rozkvětu a bohatství Faerských ostrovů. Obrovský ekonomický význam těchto odvětví těsně následuje význam symbolický, proto Faeřané, podobně jako Norové a Islandčané, nevraží na snahy omezit lov ryb některých druhů ryb a mořských savců. dokud budou tato odvětví dominantní ve faerské ekonomice a dokud je nenahradí podobně úspěšný obor, odpor vůči EU a dalším nadnárodním institucím bude trvat. Jeden z klíčových ukazatelů pro Faeřany v rozhodování o nezávislosti bude i ztráta dánské suverenity v Evropských strukturách, jedno zda skutečná, či nikoli. Pokud budou mít pocit, že Dánsko chrání jeho dosaženou nezávislost, pravděpodobně budou pro zachování *statu quo*.

9.4.3 Grónsko

Grónsko, další dánská periferní provincie mělo v řadě věcí podobný vývoj jako Faerské ostrovy. Chyběl zde historický fundament jako na Faerách, původní Inuité žili vedle Dánů bez zásadních problémů, bez jakýchkoliv pokusů z dánské strany o jejich danizaci, což paradoxně vedlo ke zpoždění modernizace ostrova. Dánská tolerantní politika vedla k míšení evropského a inuitského obyvatelstva, postupně se rodil grónský národ hovořící jazykem založeným na inuitských dialektech. Politické probuzení grónského národa se konalo mnohem později než faerského. Zlomovým okamžikem byla opět druhá světová válka, kdy ostrov zůstal bezprizorní a pod tlakem okolností vyjednal pomoc od Spojených států.

Posudme Grónsko třemi výše zmiňovanými hledisky:

- 1) Kulturní odlišnost – poměrně dlouhou dobu se v Grónsku můžeme bavit o absenci odlišné kultury, která by měla politický přesah. Národní hnutí bylo dlouhou dobu zaměřeno samo sebou, o probuzení grónské identity s politickými dopady můžeme hovořit až v době druhé světové války. Potom byl vývoj velmi, velmi rychlý. Během třiceti let se národ konsolidoval, získal velké sebevědomí a dokázal, že se o své zájmy dokáže postavit Kodani, Washingtonu i Bruselu.
- 2) Administrativní provázanost – administrativně bylo až do roku 1953 dánskou kolonií, vnitřní součástí Dánska do roku 1979, kdy byl přijat zákon o autonomii. Úsilí o větší

nezávislosti se objevilo později, ale mělo rychlejší průběh. Dnes je Grónsko v situaci, kdy zvažuje, zda je pro něj výhodné nechat se zastupovat Kodaní a mít v zádech sílu (alespoň) Dánska, nebo jestli není pravděpodobné riziko, že Kodaň obětuje zájmy Grónska ve svůj prospěch – varovný příklad o vyjednání podmínek pobytu amerických jednotek. To, spolu s budoucí parcelací pevninského šelfu, je oblast, kde se s dánskou vládou budou stýkat a potýkat.

- 3) Ekonomická provázanost – ekonomicky je zatím Grónsko závislé na Dánsku a na příspěvcích z Evropských fondů, grónská ekonomika zatím není soběstačná. Místní ekonomika je podobně jako faerská závislá na moři, především lovu ryb a mořských savců. Tato závislost vedla k odmítnutí členství v EHS v roce 1982. do budoucna je otázka, jestli se grónská ekonomika nepřeorientuje na těžbu nerostných surovin z hlediska odvětvového, a z hlediska geografického se nepřeorientuje na severoamerické trhy. To by vazbu mezi Grónskem a Dánskem mohlo fatálně ohrozit.

Výhodná strategická poloha a nerostné bohatství z Grónska učinilo významný prvek v politice Spojených států, které po válce dojednaly s dánskou vládou, už bez účasti grónských představitelů, pokračování vojenské přítomnosti USA v Grónsku. Americké síly vybudovaly základnu v Thule v severozápadním Grónsku, kvůli které bylo z oblasti vystěhováno místní obyvatelstvo, celá základna spadala pod americkou jurisdikci, takže žádný představitel grónské administrativy neměl možnost vstupu na její území a američtí vojáci měli přísný zákaz kontaktu s Gróňany.

V roce 1953 byl zrušen statut kolonie a Grónsko se stalo vnitřní součástí Dánska. V 70. letech, kdy vyšla najevo pravděpodobná přítomnost jaderných zbraní, se zformovaly politické strany tvořící stranický systém Grónska dodnes s požadavky od široké autonomie až po nezávislost. V roce 1979 byla Grónsku přiznáno autonomní postavení v rámci Dánska.

9.5 Sámové

V nejsevernějších oblastech Norska, Švédska a Finska žijí původní obyvatelé Skandinávie – Sámové. Žijí rozptýleně mezi mnohem početnějšími národy, přesto je možné, že nejsevernější periferie Evropy má nového politického hráče. Pokusme se i na něj aplikovat tři hlediska politické periferie:

- 1) Kulturní odlišnost – ohraničené území s vlastní odlišnou kulturou – přestože Laponsko leží na území čtyř států, šlo by jistě vymezit území osídlené sámským obyvatelstvem.

Problémy jsou dva – první, na území obývaném Sámy žije spolu s nimi mnohonásobně početnější populace Norů, Švédů, Finů, Rusů. Druhý problém je existence samotné odlišné kultury – sámská práva hájí především Sámové ekonomicky závislí na tradičních odvětvích – sobařství, lovu a rybolovu a právy s nimi spojenými a příslušníci většinových národů z jihu; ostatní Sámové se snaží asimilovat a uplatnit se srovnatelně s příslušníky ostatních národností. Samo určení počtu Sámů je problém: kolik jich je se dá těžko určit, jediné relevantní údaje jsou registrační seznamy k volbám do sámských parlamentů založené na dobrovolnosti.

- 2) Administrativní provázanost – je totální, neexistuje administrativní celek s exkluzivními vztahy s centrem. Sámské parlamenty nemají pravomoc nad specificky vymezeným územím, jejich role je pouze poradní v záležitostech týkajících se sámského obyvatelstva a je na ně přenesena odpovědnost za kulturní, vzdělávací a politické sámské instituce.
- 3) Ekonomická závislost – lze hovořit o zájmové skupině sámských pastevců, lovců, rybářů a zpracovatelů jejich produktů, eminentně zainteresované na úspěchu, či neúspěchu snah o napravení historických křivd: pokud by sámské reprezentace dostaly výsadní rozhodovací pravomoc nad pozemky dříve výhradně užívané sámskými pastevci a lovci, pak by se v rukou úzké menšiny ocitl majetek o obrovské rozloze. V Norsku sámský parlament usiluje o kontrolu nad státními lesy ve Finnmarce, čímž by rovný přístup pro všechny obyvatele Finnmarku k například loveckému a rybářskému právu byl ohrožen ve prospěch privilegované menšiny. Podobné spory probíhají i ve Švédsku a Finsku. Nelze ale hovořit o územní jednotce, která má specifické ekonomické vazby ve srovnání s ostatními.

Sámské národní hnutí je nejmladší ze všech menšin kterými se zabýváme. Velmi rychle vyrostlo a trpí dosud dětskými nemocemi ranného hnutí – sociální skladba není kompletní, sámské hnutí ještě nevyrostlo z badatelského stadia a už má politickou reprezentaci, které nezbyvá nic jiného než pečovat o národní kulturu, která přes veškerou podporu možná přežije pouze pro lingvisty a etnology, nebo hájit ekonomické zájmy spojené s tradičními činnostmi Sámů, které jsou na hony vzdálené představám o moderní ekonomice, navíc to může být spojeno s rizikem, že z dlouhodobého hlediska nemusí za současných podmínek najít dostatečný počet lidí ochotných tyto činnosti provozovat. Z tohoto hlediska se zdá snaha usilující o nápravu historických křivd mnohem více ekonomická, než politická.

Nepominutelná je i otázka legitimacy sámských parlamentů volených několika tisíci voliči, které si nárokují na právo rozhodovat o územích se zvolenými samosprávami v řádných volbách.

Sámskému hnutí se bezpochyby podařila výjimečná věc- dokázalo vzkřísit malý národ rozdrobený do mnoha jazykových mutací, dokázalo se politicky prosadit v rámci politického systému maximálně viditelným způsobem. Menšina o řádově tisícovkách členů by v běžné soutěži neměla žádnou šanci, protože by pravděpodobně neměla personální zdroje na založení strany s národním programem a prosadit se do parlamentu, nebo alespoň do regionálních rad.

Kromě toho úzká spolupráce všech tří parlamentů ve společném orgánu - Sámské radě, která koordinuje politiku v jednotlivých a účast na činnosti Severské rady a dalších severských organizací skvěle zviditelňuje sámskou problematiku a umožňuje sámským zástupcům stupňovat požadavky.

Z politického hlediska se jedná o nejméně politické etnikum – jeho rozptýlenost i počet vylučují čistě územní nároky, vyjma výše zmíněných majetkových. Vzhledem k environmentálnímu a kulturnímu étosu pravděpodobně nehrozí ani násilné vynucení nárokovaných práv.

9.6 *Typologie menšin*

Rozděleme etnika, která nemají vlastní stát a žijí v severní Evropě na základě výše uvedených poznatků.

Použijme tato kritéria:

- 1) Menšina, která patří k etniku, které má svůj vlastní národní stát x menšina, která nepatří k etniku, které má vlastní stát (NS + x -)
- 2) Menšina obývá území, na kterém tvoří většinu x je rozptýlená ve většinové populaci
- 3) Menšina, která disponuje kulturními a politickými institucemi hájící její zájmy x menšina, která je v počátečních fázích národního hnutí, nebo národní hnutí chybí

menšina	kritéria	charakteristika
Gróňané	NS - Většinová populace Vlastní instituce	Malé svébytné národy, velmi široká autonomie, ve velké většině záležitostí si rozhodují sami Formální vyhlášení nezávislosti je v politice u obou přítomno, není pravděpodobné, ale vyloučit nelze.
Faeřané	NS – Většinová populace Vlastní instituce	
Sámové	NS – Rozptýlená populace Vlastní instituce	Malý rozptýlený národ nedisponující na periférii ale spoň malým homogenním územím, kde by mohl realizovat svůj národní program
Aland'ané	NS + Většinová populace Vlastní instituce	Švédská národnostní menšina na alandských ostrovech s širokou autonomií, nezávislost ani připojení ke Švédsku není na programu, další rozšíření autonomie ano
Švédofinové	NS + (-) ⁶³ Většinová populace Vlastní instituce	Švédskojazyčné finské obyvatelstvo, na hranici mezi národem (součást finského n. – jejich vnímání) a národnostní menšinou (součást švédského n. – pohled Finů)
Šlesvičtí Němci	NS + Rozptýlená populace Vlastní instituce	Německá národnostní menšina v Jižním Jutsku s garantovanými kulturními a jazykovými právy
Meänkieli Finové Kvenové	NS + (-) ⁶³ Rozptýlená populace 0 relevantních institucí	Finská národnostní menšina ve Švédsku a Norsku s garantovanými jazykovými právy

Z tohoto přehledu si můžeme všimnout, že se nám etnika rozdělila do tří typů.

1) Gróňané a Faeřané

V první skupině jsou jednoznačně národy, jež nemají nikde národní stát a svou národní existenci realizují v rámci jiného státu. Obývají území, které většinově obývají a vnitřní záležitosti

⁶³ Obě menšiny splňují podmínku, že existuje stát, ve kterém je jejich národ státním národem, ale obě skupiny se tomu poněkud vymykají. Švédofinové se považují za součást i finského národa mluvící jiným jazykem. Tornedalienští Finové a Kvenové mají kodifikované své formy finštiny mírně se lišící od finské oficiální, což způsobuje problémy v komunikaci s vlastním Finskem. Podobně i Dánové v německém Šlesvicku, kteří používají jihojutský dialekt odlišný od spisovné dánštiny jsou paradoxně oslabováni ve vztahu k mateřskému národu

si řeší sami. Fakticky mají svůj národní stát, proces emancipace periferie v centrum, které je pro sebe centrem, je dokončeno. Stále se jedná o periférii politického systému, která ovšem vytvořila svůj vlastní politický subsystém.

2) Sámové

Druhá skupina – národy žijící na svém historickém teritoriu rozptýleni v mnohonásobně početnější populaci většinového národa, vytvořit silné legitimní politické instituce je velmi obtížné, ale zde se podařil kompromis formálně slabé instituce s velmi silnou odezvou na veřejnosti. Permanentní nebezpečí asimilace. Podobný příklad – Lužičtí Srbové, Rusíni, Gagauzové.

3) Aland'ané, Švédó-Finové, finské menšiny v Norsku a Švédsku, Šlesvičtí Němci

Třetí skupina – typické národnostní menšiny. Typická je německá v Jižním Jutsku, která má oporu v sousedním Německu. Ostatní jsou podobné případy s malými ale: problém je s jejich vlastní identitou

- Meänkieli a Kvenové jsou Finové hovořící Tornedaliánským dialektem, který je veden jako samostatný menšinový jazyk. Teoreticky bychom je mohli zařadit mezi malé národy bez mateřského národního státu.
- Švédó-Finové se cítí jako Finové, samotnými Finy pak jako Švédové. Jejich vazby na Švédsko jsou jisté a existence národní strany také signalizuje, že jde odlišný prvek, i když velmi málo. Proto jsme je zařadili mezi menšiny.
- Aland'ané jsou národnostní menšina, ale s pozoruhodnou mírou autonomie, díky níž je jejich identita i „alandská“, nejen švédská. Ale přes mnoho podobností to není srovnatelné například s Faerskými ostrovy.

10 Severní Evropa – globální pohled

Nyní trochu odbočme a pokusme se podívat znovu na severní Evropu jako celek. Tím, že jsme se zabývali vývojem periferií a jejich emancipací na centru, může nám být vytknuto, že podle našeho popisu se jedná o region, pro který je typická dezintegrace, kde sebemenší celek usiluje o samostatnost na základě odlišností od zbývajících oblastí.

Naopak, území bývalého Dánského a Švédského impéria se dodnes vyznačuje mnoha shodnými rysy, které jsou společné pro všechny státy a území. Vznik nezávislých států byl přirozený důsledek masového nacionalismu provázející evropskou modernizaci. Přestože se vznikaly nové národní státy, státní instituce, které si vytvářely, si byly velmi podobné.

Mikko Lagerspetz⁶⁴ vyjmenovává osm znaků typických pro severské země:

- 1) společný geografický prostor
- 2) historické vazby
- 3) jazyková spřízněnost
- 4) protestantská luteránská církev
- 5) welfare state
- 6) orgány nadnárodní spolupráce
- 7) tradice obecní samosprávy a vlády zákona
- 8) úsilí o rovnost pohlaví

Geografické vymezení, protestantská církev a historické vazby jsme už popsali, jazyková spřízněnost sice je poněkud narušena finštinou, grónštinou a sámskými jazyky, nesmíme ale zapomínat, že ve Finsku je druhým jazykem i švédština a v Grónsku dánština, takže onen geografický prostor je pokrytý příbuznými severogermánskými jazyky. Tradice sociálního státu je v celé Skandinávii velmi silná a přes problémy, které tento systém v současné době začíná pociťovat, bude nejspíš i v budoucnu typickou záležitostí severských zemí. Nadnárodní spolupráce je především ztělesněna Severskou radou, meziparlamentního orgánu severských zemí a autonomních území, které koordinuje celou řadu politik. V době, kdy Dánsko bylo jedním členem v EHS, hrálo roli advokáta ostatních a ani dnes, když nejsou všichni členové EU, velmi úzce s Evropskou unií spolupracují.

Samosprávná území, jež nás nejvíce zajímají, se v rámci limitů daných zákony o autonomii účastní činnosti v mezinárodních organizacích, kde hájí své zájmy a často jsou velmi úspěšní. Grónsko je velmi aktivní v organizacích zabývajících se právy původního obyvatelstva, především na severní polokouli. Jako jediný národ s kodifikovaným spisovným původním jazykem na západní polokouli je vůdčí činitel v rozvoji a ochraně inuitské kultury a jazyka v celé arktické oblasti a zapojuje se do činnosti v rámci ICC (Inuit Circumpolar Conference) NGO zabývajících ochranou práv inuitských národů.

Zájmy pro většinu severských zemí a území životně důležité jsou otázky spojené s lovem ryb a mořských savců. Zde jsou většinou činní v mezinárodních rybářských a velrybářských or-

---

⁶⁴ Lagerspetz M., How many Nordic Countries ?, in: Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association, 38/2006, s. 49 - 61

ganizacích, autonomní území v některých z nich mají své zástupce, jinde jsou jejich zástupci členové delegací mateřského státu.

Poslední tradice samosprávy a vláda zákona i rovnost pohlaví vycházejí z historické tradice společné ve všech severských státech, kterou se odlišují od sousedních regionů – například Pobaltí, které slovně aspiruje na to být součástí severu, ale zatím se od severských států výrazně odlišuje.

11 Závěr

Na omezeném prostoru jsme se pokusili shrnout problematiku severských menšin z politicko geografického a politologického hlediska.

Oblast vymezenou geograficky územím Skandinávie, severovýchodního Pobaltí, Jutského poloostrova a přilehlých ostrovů a ostrovů v severním Atlantiku – Grónskem na západě a Faerskými ostrovy na jihozápadě, historicko geograficky se jedná o území bývalé Kalmarské unie zahrnující državy Dánského, Švédského a Norského království.

Zaměřili jsme velmi stručně se na emancipační úsilí jednotlivých periferních národů vedoucí k samostatnosti a především na situaci periferních národů a národnostních menšin v současnosti z politologické perspektivy.

Dovolíme si shrnout naše zkoumání do několika závěrečných tezí:

V dané oblasti jsou dva celky, které úspěšně završily proces budování vlastního národa. Jedná se Grónsko a Faerské ostrovy, které přes malý počet obyvatel dokázaly vytvořit politický národ se vším, co k tomu patří – národ zahrnuje všechny vrstvy obyvatelstva, má vybudovaný vnitřní kompletní politický systém včetně stranického a má ujasněnou svou identitu dovnitř i navenek. Budoucí nezávislost nutí zvažovat naprosto nenacionalistické proměnné týkající se ekonomiky, vymezení teritoriálních vod etc, ale nejde o bytí, či nebytí národa samého.

Finsko jazyčné menšiny ve Švédsku a Norsku jsou oproti tomu velmi vážně ohroženi asimilací, ač jim jsou garantována jazyková práva, fungují podpůrné instituce, přesto je pravděpodobné, že tyto menšiny budou ještě marginálnější než dnes.

Švédsko jazyčné menšiny ve Finsku a Ålandu jsou naprosto odlišné bez bližšího propojení, přesto obě jsou velmi vitální. Ålandská široká autonomie pro Švédy žijící na ostrovech zaručila klid a bohatý rozvoj souostroví, kde Ålandané dokázali vybudovat vlastní politický systém, nezávislý na vládě v Helsinkách kromě přesně vymezených oblastí. Systém je stabilní a nehrozí secese.

Švédové ve Finsku obývají tradiční oblasti a považují se za součást finského národa – jejich vlast je Finsko, nikoli Švédsko a jednají podle toho.

Německo jazyčná menšina v Dánsku je typický příklad malé národnostní menšiny národa sousedního státu. Šlesvičtí Němci mají garantována jazyková a kulturní práva, ale těžiště jejich národní kultury je v sousedním Německu. Dlužno podotknout, že se jedná o příkladné a klidné soužití, podobná práva mají Dánové v německém Šlesvicko-Holštýnsku.

Sámská problematika je podle nás kombinací úctyhodného národního probuzení mizející kultury na straně jedné a obdivuhodného politického výkonu úzké vrstvy sámské a germánské elity presentovat sámskou otázku jako problém srovnatelný s dekolonizací. Bohužel se nám nepodařilo získat informace, které by daly alespoň náznak odpovědi, do jaké míry je sámské politické zmrtvýchvstání spontánní emancipací sámského národa, nebo nakolik je sámský politický národ konstituován shora a s jakou případnou odezvou. Druhá méně optimistická varianta by znamenala, že sámské národní hnutí je teprve na počátku a že sámské politické instituce musejí zdůvodnit svou existenci.

Touto prací jsme chtěli přiblížit tuto oblast z jiné, než etnologické nebo kulturologické perspektivy. Přestože se nejedná o oblasti konfliktů a bojů, snad právě proto bychom se měli podívat i na příklady, které fungují nenápadně a mírumilovně.

12 Summary

Political Geography of National Minorities in Nordic States

This paper is an attempt to compare national minorities in Northern Europe in view of political geography. The concept of nation and national minority is inspired by Ernest Gellner's nation theory as effect of human activity, and Czech scholar Miroslav Hroch's concept about the phasing of national movements. Views on political science in this paper are applied by Rokkan's cleavage theory, in this case cleavage centrum vs. periphery and figure of possible values for peripheral regions.

This article describes Nordic countries and their minorities, after a short historical background with a chapter highlights, it follows an exposition on each minority group with accents on elements articulating their interests in the political system. By gathering all pieces of knowledge the conclusion is that the Nordic minorities are divided into three types:

(1) Nationalities with very wide autonomy persisting their own identity – the case of Greenland and Faroe Islands where native habitants make up majority in these areas. Both of them are small nations with rich cultural and historical tradition, their the strongest bonds are mainly economic relationships. A question of future sovereignty could be raised, if Greenlanders or Foroes will obtain independence in economical issues.

(2) National minorities – members of nations, which create own states outside and they breed relationships with them. They often live on periphery with negotiated autonomy in cultural, educational a political areas of different level, however, accordance with particular minority. Here are mainly Finnish Swedes and Alandians in Finland, Swedish (Tornedalian) Fins in Sweden and Norwegian (Kvens) Fins in Norway and Schlesvick Germans in Denmark.

(3) National minorities residing in the area of different nation(-s) as minority among major nation this paper refers to Sámi people in the polar lands of Norway, Sweden and Finland. Sámis have their own symbolic parliaments for the articulation of a Sámi agenda, nevertheless, these parliaments have no political power. Sámi organizations attend to cultural and economical matters then political issues in a narrow sense of the term.

13 Projekt bakalářské práce

Politická geografie národnostních menšin severoevropských států

Národnostní menšina jako periferie politického systému a její vztah k centru

David Jareš
IPS FSV UK

Školitel: PhDr. Michal Romancev

Na sklonku dvacátého a počátku jedenadvacátého století je Evropa stále nucena čelit národnostním konfliktům, mnohdy krvavým a nelítostným jako v prostoru bývalé federativní Jugoslávie nebo v kavkazském regionu. Stejně tak naši pozornost upoutávají vleklé konflikty v Baskicku či Severním Irsku. Tento pohled může navodit dojem, že národnostní konflikt je něco neřešitelného, respektive, že jediné možné efektivní řešení je pomocí násilí.

Existují však v Evropě místa, která se zdají podobných útrap ušetřena, jedním z nich je bezesporu severní Evropa. Podíváme-li se na Švédsko, Finsko, Norsko či Dánsko, na jednu stranu vidíme, že se jedná o relativně etnicky homogenní země s více než 90% většinou majoritního národa, na druhou stranu každá z těchto zemí má menšinu (-y), které pokud by měly zájem, jistě dokázaly centru nepřijemně odporovat

Švédsko a Norsko mají na dálném severu rozsáhlé území obývané původním předgermánským obzvatelstvem – Laponci, kteří donedávna byli považováni za méně kulturní a méněcenné. V současnosti o ně roste zájem, je zajímavé sledovat, jakou míru politické autonomie si jsou a budou schopni vybojovat a udržet a jak to vnímá většinová společnost, tedy Švédové a Norové.

Ve Finsku, vedle malého množství Laponců, je politicky velmi významná švédská menšina, především osídlení souostroví Alland. Míra autonomie švédské menšiny ve Finsku je pozoruhodná a nepominutelná při studiu těchto problémů.

Dánsko je trochu jiný případ, než výše uvedené tři. Dánsko jako takové je téměř homogenní, až na německou menšinu na jihu země. K Dánsku však patří i Grónsko a Faerské ostrovy, jejichž obyvatelstvo si během staletí vybudovalo svojí vlastní identitu. Ke každé se Dánsko chovalo trochu jinak, vývoj jejich autonomie však dosáhl takové míry, že ač jsou součástí Dánského království, území Faerských ostrovů ani Grónska není součástí Evropské unie. Jestli je to výraz národnostní emancipace, nebo ekonomický kalkul, je věcí diskuse, našim hlavním tématem je však jejich vztah k mateřské zemi.

Ve své práci se chci soustředit na postavení národnostních menšin v rámci politického systému, jakým způsobem jsou reprezentovány, jak jsou nebo nejsou podporovány, tolerovány, nebo diskriminovány jejich politické aktivity ze strany majoritní společnosti. Zda existuje nějaká nadnárodní spolupráce těchto zemí, jak na úrovni vlád, tak menšin – například jaký vztah má Švédsko k švédské menšině ve Finsku, nebo jestli Norsko, Švédsko a Finsko něja-

kým způsobem koordinují politiku vůči Laponcům a jestli samotní Laponci spolupracují přes hranice.

Hlavní otázka kterou si kladu a na kterou se pokusím najít odpověď zkoumáním uvedených oblastí je , zda skutečně ve Skandinávii existuje model „mírového soužití“ s etnickou menšinou, na jakém základě je postaven, tedy do jaké míry jsou určující geografické podmínky a historická tradice na straně jedné, a do jaké míry se jedná o cílenou politiku. Jinými slovy, chci se pokusit najít alespoň stopu něčeho generalizovatelného, možného srovnání nejen mezi těmito čtyřmi zeměmi.

Osnova práce:

- 1) Úvod – nástin problému, položení otázky, formulace hlavních tezí, uvedení hlavní literatury a pramenů, presentace metodologického přístupu
- 2) Stručný historický přehled - shrnutí nejdůležitějších historických momentů relevantních k danému problému
- 3) Přehled jednotlivých menšin - zmínka o původu, statistická a demografická data - počet, koncentrace na území, natalita, mortalita, účast ve volbách, podíl na úřadech a podobně
- 4) Analýza postavení jednotlivých menšin a jejich porovnání, srovnání postavení etnik v jednotlivých zemích
- 5) Zhodnocení
- 6) Závěr

Literatura:

Wolf Josef, Abeceda národů, Praha, 1984

Hastings, The construction of nationhood, Cambridge, 2001

Schulze H., Stát a národ v evropských dějinách, Praha, 2002

Hroch, M., V národním zájmu: požadavky a cíle evropských nár. hnutí v komparativní perspektivě, Praha, 1999

Krulík, O., Regionální přeshraniční spolupráce, evropská teorie a praxe, diplomová práce, FSV UK,

Plichtová J., Minority v politice, Bratislavské symposium II, 1992

Šatava L., Národnostní menšiny v Evropě, Praha, 1994

Smith, A.D., National Identity, London, 1991

Scheu H. Ch., Ochrana národnostních menšin podle mezinárodního práva, Praha, 1998

Hroch M., Pohledy na národnost, Praha, 2003

Bjorkland, Ulf, North to another country: the formation of a Suryoyo community in Sweden, Stockholm, 1981

Winberg M., Parliamantery control in the nordic countries, Helsinki, 1994

Jutikkala E., Pirinen K., Dějiny Finska, Praha, 2001

Kadečková H., Dějiny Islandu, Praha, 2001

Rokkan s., Lipset M., Party Systems and Voter Alignments, N. York 1967

Odborné časopisy

Denní tisk

Demografická, statistická, aktuální data: Internet

Velvyslanectví

14 Literatura

- Fontana J., *Evropa před zrcadlem*, NLN, Praha 2001
- Gellner E., *Národy a nacionalismus*, Hříbal, Praha 1993
- Honzák Fr., Pečenka M., Vlčková J., *Evropa v proměnách staletí*, Libri, Praha 1995
- Hroch M., Kadečková H., Bakke E., *Dějiny Norska*, NLN, Praha 2005
- Hroch M., *V národním zájmu: požadavky a cíle evropských národních hnutí v komparativní perspektivě*, NLN, Knihnice Dějiny a současnost, Praha 1999
- Jutikkala E., Pirinen K., *Dějiny Finska*, NLN, Praha 2001
- Kinsky F., *Etnické menšiny a menšinová politika v zemích Evropské unie*, in: Gabal a kol., *Etnické menšiny ve střední Evropě*, G + G, Praha 1999
- Kadečková H., *Dějiny Islandu*, NLN, Praha, 2001
- Pečenka M., Luňák a kol., *Encyklopedie moderní historie*, Libri, Praha 1995
- Rokkan S., Lipset M., *Party Systems and Voter Alignments*, N. York 1967
- Říchová B., *Přehled moderních politologických teorií*, Portál, Praha 2000
- Schulze, H., *Stát a národ v evropských dějinách*, NLN, Praha 2003
- Strmiska et kol., *Politické strana moderní Evropy*, Portál, Praha 2005
- Strmiska M., Barša P., *Národní stát a etnický konflikt*, CDK, Brno 1999
- Šatava L., *Národnostní menšiny v Evropě*, Ivo Železný, Praha 1994
- Thomsen T.B., Kruse A., Graves P., a Blom G. ed., *Minority Languages – The Scandinavian Experience*, sborník příspěvků z konference konané v Edinburghu 9. – 11. 1992 a pořádané Katedrou skandinávských studií Edinburské university, Nordic Language Secretariat, Oslo 1992

Články, studie

- Archer C., *Greenland. U.S. Bases and Missile Defence. New Two-Level Negotiations ?*, in: *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, Vol: 38, s. 125 – 147, 2003
- Černoch P., *Faerské ostrovy a Grónsko: části Dánska mimo EU*, www.integrace.cz, 30.10 2002
- Černoch P., *Vývoj Dánského království od druhé světové války*, www.integrace.cz/clanek.asp?id=591; 12/2002

- Karlík M., *Mediální scéna v Dánsku a na Faerských ostrovech*, <http://www.radiotv.cz/radio-clanky/3691/medialni-scena-v-dansku-a-na-faerskych-ostrovech.html>
- Karlík M., *Veřejnoprávní média ve Švédsku*, <http://www.radiotv.cz/radio-clanky/3683/verejnopravni-media-ve-svedsku.html>
- Karlík M., *Rádia a televize ve Finsku*, <http://www.radiotv.cz/radio-clanky/3749/radia-a-televize-ve-finsku.html>
- Hořejšová T., *Dánsku je dnes výjimka z obranné spolupráce spíše na obtíž*, www.integrace.cz, 10.12 2002
- Hořejšová T., *Proč Dánsko vstoupilo v roce 1973 do EU ?*, www.integrace.cz, 29. 7 2002
- Kubát M., *Finská politika na sklonku století*, www.integrace.cz, 30. 3 2000
- Myntii K., *The Sami Cultural Autonomies in the Nordic Countries*, <http://lgi.osi.hu/publications/2002/213/Mg-P2.pdf>, 25. 5 2006
- Lagerspetz M., *How Many Nordic Countries ? Possibilities and Limits of Geopolitical Identity Construction*, in: *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, Vol: 38, s. 49 – 61, 2003
- Østergård U., *The Danish Path to Modernity*, in: *Thesis Eleven*, Nr., May 2004, s. 25 – 43
- Strmiska M., Fiala P., *Etnické strany, zájmové skupiny a etnické minority*, <http://www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=1>
- Šedo J., *Postavení Moravy dle Rokanova modelu centrum – periferie*, <http://www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=37>
- Šlosarčík I., *Dánsko: jedna ústava a mnoho referend*, www.europeum.cz; (?)
- Švec L., *Finsko a Evropská unie*, www.integrace.cz. 30. 03 2000
- van Houten, P., *Regional Assertiveness in Western Europe, Statistical Exploration*, workshop „Centres and Peripheries in a Changing World“, Grenoble 6. – 11. duben 2001
- Zájedová I., *Spolupráce severských a pobaltských států*, <http://www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=224>

Internetové prameny

www.samitinget.se

www.aland.fi

www.virtual.finland.fi

www.arcticcircle.edu

www.samediggi.no

www.statgreen.gl

www.asub.aland.fi

www.ssb.no

www.scb.se

www.dst.dk

www.statbank.dk

www.eurominority.eu

www.worldstatesman.org

www.parties_and_elections.de

www.nanoq.gl

www.val.se

www.politicalresources.net

www.gksoftcom.com

www.bartleby.com

www.logting.fo

www.tinganes.fo

www.frs.fo

www.faroes.be

www.integrace.cz

www.euroactiv.cz

www.nordenthisweek

www.schlewegsche-partei.dk

www.nordschleswig.dk

www.bdn.dk

<http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/>

<http://www.lib.utexas.edu/maps/thematic.html>

www.coe.int

<http://www.samiradio.org/English/>

www.stat.fi

15 Přílohy

15.1 Převaha nynorsk a bokmål v Norsku podle regionů

	region	krajů	bokmål	nynorsk	neutral	převažující forma
01	Østfold	18	16	-	2	bokmål
02	Akershus	22	17	-	5	bokmål
03	Oslo	1	-	-	1	nøytral
04	Hedmark	22	15	-	7	bokmål
05	Oppland	26	9	7	10	bokmål
06	Buskerud	21	13	3	5	bokmål
07	Vestfold	14	14	-	-	bokmål
08	Telemark	18	-	8	10	neutral
09	Aust-Agder	15	4	4	7	neutral
10	Vest-Agder	15	7	2	6	bokmål
11	Rogaland	27	3	12	12	nynorsk
12	Hordaland	33	-	30	3	nynorsk
13	Sogn og Fjordane	26	-	26	-	nynorsk
14	Møre og Romsdal	38	2	23	13	nynorsk
15	Sør-Trøndelag	25	9	-	16	neutral
16	Nord-Trøndelag	24	4	-	20	neutral
17	Nordland	44	23	-	21	bokmål
18	Troms	25	9	-	16	neutral
19	Finnmark	19	15	-	4	bokmål
	SUM	433	160	115	158	

<http://www.lovddata.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-20050401-0277.html>

15.2 Základní data o Dánsku (www.dst.dk)

DÁNSKO	Počet Obyvatel	km ²	Ob./km ²	Přírůstek Obyvatelstva	HDP 1000 DK Per cap	HDP mld. DK	Nezaměstnanost
Grónsko	56 854	2 166 086	34.5	2,4	168,2	9,5	8,8
Faerské o.	48 214	1 396	0,14*	2,5	205,3	10,2	3.5
Jižní Jutsko (Sønderjyllands Amt)	252,433	3,938	64,2	0,025	231,1	58,5	6,4
Dánsko	5 411 405	43 376	125.6	0,26	259,1	1396,6	6,4
* bez trvale zaledněných území							

15.3 Základní data o Norsku (www.ssb.no)

NORSKO	Počet obyvatel	km ²	Obyv/km ²	Přírůstek obyvatelstva 1995-2004(%)	GVA Mil. NOK	Nezaměstnanost (%)
Nordland	236 825	36 074	7	-1,9	47 726	3,8
Troms	152 741	24 884	6	+1,5	31 982	3,3
Finnmark Finnmárku	73 074	45 757	2	-4,5	13 380	5,1
Norsko	4 606 363	304 280	15	+5,9	1 427 264	3,8

15.4 Základní data o Finsku (www.stat.fi)

FINSKO	Počet Obyvatel (2002)	km ²	Ob./km ²	Přírůstek Obyvatelstva	Nezaměstnanost (%)
<u>Lapland</u> (<i>Lappi / Lappland</i>)	187777 (3,6%)	93 003,70 (29,2%)	2	-0,3	17,1
Enontekiö	1 998	8 464	0,24	-1,2	23,4
Inari	7 084	17 321	0,41	-1,0	17,4
Sodankylä	9 336	12 417	0,75	-0,4	20,2
Utsjoki	1 367	5 371	0,25	-1,3	14,0
<u>Uusimaa</u> (<i>Uusimaa / Nyland</i>)	1329004	6 365,62	208,8	0,6	8,2
<u>Eastern Uusimaa</u> (<i>Itä-Uusimaa / Östra Nyland</i>)	90934	2 746,86	33,1	0,8	7,8
<u>Ostrobothnia</u> (<i>Pohjanmaa / Österbotten</i>)	173006	7 675,04	22,5	0,2	8,0
<u>Åland Islands</u> (<i>Ahvenanmaa / Åland</i>)	26257	1 526,50	17,2	0,7	2,3
Finsko	5206295	304 472,54	17,1		11,1

15.5 Základní data o Švédsku (www.scb.se)

ŠVÉDSKO	Počet ob.	Ob/km ²	km ²	Přírůstek obyvatelstva (%)	GNP SEK1000 Per cap	GNP Mld SEK	Nezaměstnanost průměr(%) 1981-2005
SE072 Jämtlands län	127 424	3	49343,1	-1,7	225	28,9	3,10
SE081 Västerbottens län	256 875	5	55 189,7	3,6	226	57,6	5,5
SE082 Norrbottens län	252 585	3	98 249,0	-1,1	247	62,5	9,05
SE0 Sverige Sweden	9 011 392	22	410335,4	0,39	272	2438,5	5,4 (2004)

15.6 Volby do Sametingetu Švédsko (www.sametinget.se)

Volby do Sametingetu Švédsko	Procenta / mandáty			
	1993	1997	2001	2005
Sámiid Riikkabellodat / SáR Samelandspartiet	23,7 / 5	19,7 / 6	32 / 10	25,83 / 8
Samerna,	/ 3	12 / 4	12 / 4	12,55 / 4
Skogssamerna / Vuovddega	/ 4	15 / 5	13 / 4	11,84 / 4
Min Geaidnu / Mijá Gäjno / Mijjen Geajnoe	/ 3	10 / 3	6 / 2	10,49 / 3
Guovssonásti				11,30 / 3
Jakt- och Fiskesamerna	/ 2	10 / 3	21 / 6	30,18 / 9
Laahkoeh			2,5 / 1	
Landsförbundet Svenska Samer LSS	/ 3	11 / 3	4 / 1	
Mii Sámit		2 / 1	1,6 / 1	
Samerna för framtiden	/ 1	1 / 0		
Renägarförbundet	/ 4	14 / 4	6 / 2	
Samisk solidaritet		2 / 1		
Saemien Eatneme	/ 2	3 / 1		
Samernas väl	/ 1	0	1 / 0	
Počet hlasů	5390	6721		7 180

Skogssamerna - lesní sámové, Jommok Sámiid Riikkabellodat / SáR Samelandspartiet – národní švédská sámská asociace
 Samerna,
 Skogssamerna / Vuovddega
 Min Geaidnu / Mijá Gäjno / Mijjen Geajnoe – „naše cesta“, politická platforma organizace Saminuorra
 Guovssonásti
 Jakt- och Fiskesamerna – lovci a rybáři

Laahkoeh – „jsme příbuzní“
 Landsförbundet Svenska Samer LSS – národní asociace šv sámských organizací
 Samerna för framtiden – S. pro budoucnost
 Renägarförbundet – zastoupení vlastníků sobů, stejnojmenná organizace
 Samisk solidaritet
 Saemien Eatneme – sámský národ, stejnojmenná org
 Samernas väl – sámské blaho, dobro
 Mii Sámit – „My Sámové“

15.7 Obecní volby v norském Laponsku (www.ssb.no)

	The whole country	1 Va-range	2 Tana	3 Karasjok	4 Kautokeino	5 Porsanger	6 Alta/Kvalsund	7 Nord-Troms	8 Midt-Troms	9 Sør-Troms	10 Nordre Nordland	11 Midtre Nordland	12 Sørsameområdet	13 Sør-Norge
NSR Norwegian Sami national association	26,3	0,0	0,0	24,9	28,2	11,2	20,2	32,7	44,3	53,4	46,6	56,2	36,9	32,7
Centre Party	6,7	5,7	8,3	3,8	6,5	22,6	5,4	16,5	5,5	7,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Samies resident in South Norway	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	18,0
The Sami People Party	3,9	0,0	0,0	25,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,8
Sami people association	2,7	32,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
NSR and SáB joint list	3,0	0,0	37,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Labour Party	31,8	40,4	44,9	30,8	11,0	47,8	35,5	38,0	23,3	27,6	36,5	30,5	31,9	25,6
Sami league of nation	5,0	10,4	9,1	0,0	0,0	11,2	3,8	0,0	9,1	11,4	16,9	3,0	3,2	2,6
Conservative Party	2,5	0,0	0,0	0,0	10,9	0,0	11,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sami nomad list	2,8	0,0	0,0	0,0	22,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kautokeino resident list	1,8	0,0	0,0	0,0	14,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Badjeolbmuid Listu	1,2	0,0	0,0	10,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Progress Party	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	7,2	0,0	12,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Middle Nordland all-party list	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,9	0,0	0,0	10,3	0,0	0,0
Sami Red Electoral Alliance	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Socialist Left Party	3,4	7,5	0,0	3,4	1,8	0,0	5,3	0,0	6,3	0,0	0,0	0,0	0,0	11,3
Liberal Party	0,7	0,0	0,0	1,4	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
South list	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	27,9	0,0
Finnmark list	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	18,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

www.ssb.no

15.8 Mapa národnostních menšin v Evropě

Minorities, native peoples and ethnic groups

www.eurominority.eu

15.9 Schéma historického vývoje severoevropských států

století								
21.	Dánsko EU (1973)	Faerské o. (Aut. 1952)	Grónsko (aut. 1979)	Island (1944)	Norsko (1905)	Švédsko EU (1995)	Åland) (EU 1995) (aut.1921)	Finsko EU (1995)
20.	Dánsko					Švédsko		Finsko (1917)
19.	Dánsko				Švédsko – Norsko (1809)			Velkovév. Finsko (Rus)
18.								
17.	Dánsko - Norsko					Švédsko		
16.								
15.	Kalmarská unie 1397 - 1523							
14.								
13.								
12.	Dánsko	Faerské o.	Grónsko	Island	Norsko	Švédsko		